

કુપક

ગુજરાતી પાંચમી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી તથા વાંચકા વંશ સુધી ગુજરાતના
દનિદાસના સાર તથા વ્યાકરણ સાથે.

બનાવનાર.

ફકીરભાઈ કાસીદાસ.

સુરતની નામદાર સર જમશેદજી કલ્લભાઈવાળી નંબર
૧ લાની છોકરાની નિશાળના વડા માણે ભારતર
તેના છોકરા નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસની
વતી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

કાલ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

(સન ૧૮૬૭ના ૨૫માં વ્યાકરણ પ્રમાણે નોંધાવી છે.)

આવૃત્તિ ત્રીસમી.

કિંમત

૫ આના.

ચુંબક.

મસજદ રોડી બ્યાસામે

ધિ અંગ્રેજો ગુરુજી અંત વરનેર (અ) પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સન ૧૮૮૬.

ગૂજરાતી પાંચમી ચોપડીના અર્થ.

આ ચોપડીમાં છોકરાઓને વ્યાકરણનું જ્ઞાન સારી પેઠે થાય તેને માટે પાઠમાં આવેલો દર એક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે શબ્દની સાથે લખી જણાવ્યું છે, અને તેની સમજવાની નિશાની દુઃક્રમાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજવું.

(ના) નામ.
(સ) સર્વનામ.

(વિ) વિશેષણ.
(ક્રિ) ક્રિયાપદ.

(અ) અવ્યય.
(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.

ખરું (વિ) સાચું.
છાતી (ના) હિમ્મત.
તોખરો (ના) ઠોખરો.
દક્ષતર (ના) જોસ્તાન.
(પાકીટમાં ચોપડીઓ
વગેરે ધાલેલું તે.)
ખડખડો (કૃ) ખકતો.
મિજગજ (ના) તોર.
છેડતી (કૃ) અડકતી.
ચુપ (વિ) મુગા.
ગુસ્સો (ના) રીસ.
ખતનું (કૃ) હળી મળાને
રહેવાતું.
હિસાબ (ના) દાખલા.
સ્લેટ (ના) પથ્થર પાટી.
વાજખી (વિ) ખરાખર.

ગેરવાજખી (વિ) ખોટું.
સમજણ (ના) અક્કલ.
કારણ (ના) સખખ.
જવાબ (ના) ઉત્તર.

પાઠ ૨ નો.

વાળું (ના) રાતનું ભોજન.
રોપ (ના) ગુસ્સો.
ઊતર્યો (ક્રિ) નરમ પડ્યો.
મીઠા (વિ) નરમાસભ-
રેલા.
વચન (ના) શબ્દ.
લેહે (ના) ધ્યાન.
વખતસર (અ) ખરાખર
વખતે.
ખોટું (વિ) ખરાખ.
છેતર્યા (ક્રિ) ઉડાવ્યા.

ભુંકું (વિ) માહું.
પાડ (ના) ઉપકાર.
વાંક (ના) તકસીર.
અટકાવ્યો (ક્રિ) ખાવ્યો.
વર્ગ (ના) કલાસ.
પક્કી (વિ) ખરેખરી.
ખાતરી (ના) પનીજ.
પરીક્ષા (ના) તપાસ.
ઠરાવ્યું (ક્રિ) નક્કી કીધું.
મદદ (ના) સહાય.
માહું (વિ) ખરાખ.
ભૂલ (ના) ચૂક.
ભલા (વિ) સારા.
હમેશાં (અ) રોજ.

પાઠ ૩ નો.

યાત્ર (ના) મેહેનત.
સુધારો (ના) સારી હા-

લતમાં આવવું તે.
 હાસી (ના) મળક.
 દુર્ગુણ(ના) નહારા આચ-
 રણ, ખરાબ ગુણ.
 આલ (ના) રીતભાત.
 ગમતી(કૃ)પસંદ પડતી.
 જલદી(અ) તરત.
 કાયદો (ના) નંદો.
 જાડી (ના) રળ.
 કોટ (અ) પક્ષી.
 ડાહ્યો (વિ) શાણો.
 દુનિઆ (ના) પૃથ્વી.
 ભાજો (વિ) કપડી નહીં.
 ને.
 મશ્કરી (ના) મળક.
 ખીજવતાં (કિ) ચીડવ-
 તાં.
 વહાલો (વિ) ખારો.
 ગુણ (ના) કાયદો.
 કદાપિ (અ) કદાચ.
 આખરે (અ) છેલ્લે.
 આહો (કિ) પસંદ કરે.
 કંકાસ (ના) કજીઓ.
 ટવ (ના) આદત; ખો.

પાઠ ૪ થો.

પક્ષી (ના) પાંખવાળા
 પથુ.
 પથુ (ના) ચોપગાં જનન-
 વર.

વાળ (ના) બાલ.
 રવાં (ના) ઝીણા ઝીણા
 બાલ.
 ખરડો (ના) પીઠ.
 કરોડ (ના) ખરડાની વ-
 ચમાંનું હાડકું.
 પ્રાણુ (ના) જીવ.
 અવતરે (કિ) જન્મે.
 સેવે(કિ) હું કાળા રાખે.
 ગર (ના) માવો.
 પોલાં (વિ) પોકલ
 શ્વાસ (ના) દમ.
 છિદ્રો (ના) કાણાં.
 ફેર (ના) તકાવત.
 અણીઆળી (વિ) અ-
 ણીવાળી.
 કદાણુ (વિ) મજબૂત
 ગીધ(ના) લોહી; માસ
 ખાનારું મોટું પક્ષી.
 લકડખોદ(ના) એક જ-
 તનું પક્ષી.
 સંધાઈ (કૃ) જોડાઈ.
 મથાજો(ના) ઉપલાભાગ
 ઉપર.
 ચિત્ર(ના)નમુનો; છબી.

પાઠ ૫ મો.

સિંધવ(ના) એક જાત-
 નો ખાર.
 ડોળચી (ના) આમડાનો

કે ધાતુનો મોટોડોળ.
 ઝુમ્મર(ના)કાચના ખા-
 લાનું ઝાડ.
 અછત(ના)તાણુ; ખોટ.
 ઉત્પન્ન (વિ) પેદા.
 સુરંગ (ના) પથ્થરમાં
 લાંબા ખાડા ખોદી
 માહે દારૂ બરી ફે-
 ડેછે તે.
 ચોસલાં (ના) ચોરા ક-
 કડા.
 છટાં(વિ) જૂદાં; નોખાં.
 ઠેકાણું (અ) બદલે.
 ઓગાળીને (કૃ) રસ ક-
 રીને.
 મૂર્તિઓ(ના) નાનાં પૂ-
 તળા.
 ઉપયોગી(વિ) કામની.
 ઉપકાર (ના) પાડ.
 ફિકું (વિ) તુરું, બે-
 સ્વાદ.
 અથાણાં(ના) આથણાં.
 દુર્બળ (વિ) ખરાબ.
પાઠ ૬ ઠો.

ટીશીઓ(ના) અણીવા-
 ળા ફણગા.
 પાનખર (ના) ઝાડનાં
 પાતરા ખરી જમ
 તે મોસમ.

જાતુ (ના) મોસમ; રત.
ખાંદડાં (ના) પાતરાં.
નપાસ (ના) તજવીજ.
કુંપળ (ના) ફળુગા.
ત્યારકેટ (અ)ત્યાર પછી.
ચાકુ (ના) ચપ્પુ; છરી.
આગ (ના) કકડા.

પાઠ ૭ મો.

હુંકાળી (વિ) ગરમ.
ચાંટી (ક) વળગી.
ટાલ (ના) ઠંડ.
જાગવે (કિ) સાચવે.
હુંડ (ના) ગરમી.
ધાબળી (ના) ઊનનું લુ-
ગડું.
અસલ (અ) આગળ.
ઓળખ (કિ) જાણે.
આકાર (ના) ધાટ.
સુંદર (વિ) સારાં.
કરમાઈને (કૃ) ચીમળા-
ઈને.

જયક્તા (ના) જગતના
બનાવનાર ઇશ્વર.

પાઠ ૮ મો.

સુરત (ના) ગુજરાતમાં
તાપી નદી ઉપર મો-
ડું શહેર છે.

સખખ (ના) કારણ.
સાતી (ના) વખારડું કોઠી.

માણ (વિ) આગલો;
આગળ થઈ ગયલો.

મુખ (ના) મોઢું.
મૈલ (ના) પોણા ગાંઠ.
અંતરે (અ) છોટે.
પેહેલાં (અ) આગળ.
નામીચું (વિ) પંકાયલું
વપાર (ના) રોજગાર.
આફતો (ના) અઘ્યણો.
હામત (ના) રિયતિ.
સરખી (વિ) નેવી.
મથક (ના) મુખ્યકેન્દ્રાણું.
નખળો (વિ) લુલો.
કોતરાલ (ના) મોટો કો-
જદાર.

બહાદુર (વિ) જોરાવર.
સરકાર (ના) હાકેમ.
રજન (ના) પરવાનગી.
અઘ્યણો (ના) હરકનો.
મટાડવાને (કૃ) ફર કર-
વાને.
કિલ્લો (ના) સરકારી લ-
શ્કર વગેરે રાખવાને
મુકામ.

આસપાસ (અ) ચોતરફ.
ખાઈ (ના) ઊંડી ખાડી.
ઉપાડી (કૃ) ઊંચકી.
કલેકટર (ના) જીલ્લાની
જમાખાંધી તપાસી.

ને એકઠી કરનાર.
માણસેટ (ના) ફોજદારી
કામ કરનાર અ-
ધિકારી.
આસિરટો (ના) મદદ-
ગારો.
કામદારો (ના) કામના
કરનાર.
કચેરી (ના) દરખાસ્ત.
કોરી (ના) લાતી; વખાર.
વલંદા (ના) ઘ્ય લોકો.
બંદર (ના) નદી કે દરી-
આ કાંઠે આવેલું
શહેર

વલંદાવાડ (ના) ઘ્ય લો-
કો જેહુ તે શરી.
ફિરંગી (ના) પોરતુ. લા
દેશના લોકો.

પાઠ ૯ મો.

અમલદાર (ના) લુકુમન
કરનાર.

દરિયા મેહેલ (ના) મેહે-
લનું નામ છે
રેલવે (ના) લેઢાની સડ-
કનો ખાંધેલો રસ્તો.
યુરોપીઅન (ના) અંગ્રે-
જ; યુરોપના રેહે-
વાસી.
ડોકો (ના) મૈલ. ઉતારવા

ચહડાવવા સાર બાં-
ધેલો ઘાટ.

ફરજો(ના)માંડવી; વા-
લાણમાં આવતા
માલ વગેરે પર જ-
કાત લેવાનું ઠેકાણું.
મુગલાઈ (વિ) મેગલ
લોકોની.

ધમારતો(ના) સારી ઉં-
ચી બાંધણીનાં મકાનો.
મુખ્ય(વિ) મોડું.

મરામત (ના) સમારવું.
દેખાવ (ના) શોભા.

શરિઆત (વિ) ધોરી.
સીધા (વિ) પાધરા.

મ્યુનિસિપાલ (વિ) શહેર
સુધારાનું.

ખાતું (ના) કારખાનું;
કમિટી.

રેશન(ના) આગ ગાડી
એ ચઢવાનું કે ત્યાં
થી ઉતારવાનું ઠેકાણું;
સડક (ના) બાંધેલો સ્ત્રી-
હો રસ્તો.

ખરેખર (અ) ખચિત-
વખાણવા (કૃ) તારીફ ક-
રવા.

લાયક (વિ) બઠાસ્ત.
મકાન (ના) મુકામ.

ઉંચ (વિ) ઉંચા, (વા-
ણીઆ બ્રાહ્મણ).

વરણ (ના) જાત.
વોહોરા (ના) હોરા લોક.
સરસ(વિ)સારા.

લક્કડ(ના) લાકડા.
દેશાવર(ના) પરદેશ.
કમી(વિ) ઓછું.

નિરપયોગી(વિ)નકામો.
બારકસો(ના)મોટા વા-
લાણો.

આગગાડી(ના) દેવતાને
પાણીના જ્વેરથી આ-
લતી ગાડી.

વાસો(ના) મુકામ.
રેશમ(ના) હીર.

ભારે(વિ)કિમતી.
મૂલ(ના)કિમત.

મારફત (અ) હસ્તક.

પાઠ ૧૦ મો.

અખો(ના) એક સોની ક-
રીને મોટો કવિ થઈ-
ગયો.

છપ્પા(ના)છ લીટીની
કવિતા.

સ્વપ્ન(ના)જિંદમાં આ-
વતો ખોટો વિચાર.

માયા(ના) હેત.

રિધસિધ(ના) સુધણી

વસ્તુ; (પૈસા વગેરે-
થી) મનની ઇચ્છા
પૂરી થાયછે તે.)

માલવું (કિ) સુખ્યે
કરવું.

પાત્ર (વિ) લાયક.

કૂખ (ના)ખગલ આ-
ગળની જગ્યા.

પલક(ના) પલ; લેહેજો.
વના(ના) સાબેલા.

મદિરા(ના)દાર.

નિરધાર (અ) નક્કી.

ફીટીજવું (કિ) જતા
રેહેવું.

ફના (વિ) નાશ.

રંક (વિ) ગરીબ.

મિથ્યા(વિ) ફોકટ.

મદિમા(ના) લીલા.

મર્ફટ(ના) વાંઠરો.

અહાર(ના) ભક્ષ.

આજસ (ના) સૂરત.

રસ(ના) ચરસ; મન.

અધિકું (વિ) વધારે.

અંજે (ના) શરીરે.

અકલે(ના)બુદ્ધિએ.

હીણો(વિ) નબળો.

કારજ (ના) કામ.

સરે(કિ) થાય.

જન(ના) માણસ.

વશ(વિ) આધીન.
બક્ષ(ના) શિકાર.
દાલી(વિ) ખાલી.
બણતર ના) બણવાનું.
સુખીઆં (વિ) સુખી-
આરાં.
દુખીઆં (વિ) દુખીઆરાં
દીસે (કિ) જાણાય
ધન (ના) પેસો.

તન (ના) શરીર.
લજ્જા (ના) આપર;
શરમ.
રાય (ના) રાજ.
ઘણી(ના) માલિક.
કળેત(વિ) બેહુરમત.
ઓઘું પાત્ર(વિ) હસકુ-
માણસ.
અદકુ(વિ) વધારે.

વડકણી(વિ) લડકણી.
મારકણો(વિ) મસ્તાનો.
સાંઠ (ના) ગોઘો.
ઝામાસું(ના) વરસાદની
મોસમ.
કરડકણો (વિ) કરડી
ખાનારો.
હડકવા(ના) હડખાયું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧).

એક અધીણ ને બીજી સુસ્તી એ બેમાં એવો ચરસ છે,
કે જેમ જેમ માણસના ખપમાં તે વધારે આવેછે તેમ તેમ
શરીરે ને બુદ્ધિએ તે મજબો થતો જાયછે; મારે જો એ બં-
ને વાના વે છોડી દે તો તેનું કામ થાય, નહીં તો અખો બ-
કત (સ્વામી) કહેછે કે કોઈ દિવસ એથી તેના જાનને નુકસાન
પોહીંએ છે. (૧).

જેમ કોઈ માણસ ઊંધી ગયો, તે સ્વપ્નામાં વશ થઈને એ-
માં જાણે કે હું બહુ ખાઉંછું; પણ ખાય શું, ખાય ખાયને પે-
ટમાં જુપ ને કૂખ તો ખાલીની ખાલીજ રહે, એમજ અખો
સ્વામી નક્કી કહે છે કે જાણીને તેને ઉપયોગમાં નહિ લાવવું તેવુંજ
નકામું છે આ પૃથ્વીપર સુખીઆરાં દુખીઆરાં ઘણાં માલમ પડે છે,
પણ જોશો તો તે બધા માયામાંજ લપટાયલા છે; હવે સુખી હોય
તે જરા વારમાં દુખી થઈ જાયછે. અને માયાપુંજ ઈજત આ-
પર જતી રહેછે; તેમ ગરીબ હોય તે જો પૈસાદાર બને છે, તો
અખો સ્વામી કહેછે કે એ બધી માયાનીજ લાલા સમજવી. (૩).

પલક વારમાં પૈસો ઢકો (જે જોઈએ તે) આવી મળેછે, ને જીવ જાણે કે એ બધાનો માનીક હું છઉં (હું ભોગવીશ); જેમ વરઘોડામાં ઘણા સામેલા મળેછે, તે જરા વારમાં સૌ સૌને ઢકા-જો થઈ જાયછે; ખાતાં જેમ ખાંડ અને ચાલતાં રેત ફજેત કરેછે તે માફક માયા પણ ફજેત કરેછે એમ અખો ભગત કહેછે. (ખાંડ બહુ ખાધી હોય તો તેથી લોહી બગડીને ગરમી પૂરેછે, અને રેતાળ જમીન ઉપર ચાલવાથી એટલો થાક લાગે છે કે અધવચ એસી જવું પડેછે). (૪).

હલકું માણસ તે વધારે ભૂખ્યો, ને લડકાણી બધરીને છોકરો અવતર્યો; મસ્તાનો ગોધો ને ચોમાસામાં નરકરો ફર્યો (લી-લું ધામ ખાઈને મતબાલો બન્યો); ને કરડકણા ફૂતરાને હડખાચું લાગ્યું તેમજ વાંદરો એ જ્યારે દારૂ પીએ, ત્યારે અખો સ્વામી કહેછે કે એ પાંચોથી નહીં બીહીતાં હોય તો બમણાખીએ (૫).

પાઠ ૧૧ મો.

મગર (ના) નદી કે દરી-	સેવાય(કિ)હું ફાગળયાય	નારો માણસ.
આના રહેનાર મો-	મિસર(ના.આફ્રીકા ખં-	ન્યાધી (ના) રોગ.
હું જાનવર. બ.] ઇકન્યૂમત (ના) કીણાં	ડમાં શહેર છે.	સ્થિર (વિ) હાલે ચાલે
અદભૂત (વિ) [અજાએ	જીવડાં.	નહીં તે.
તાપ (ના) ગરમી.	ખોળી (કુ) શોધી.	સડેલ (વિ) કોહેલો.
ગરોળા (ના) ધીલોડી.	ખખરદાર (વિ) હોંશી-	તલપ (ના) ડાકું.
વેંત (ના) ખીલસ.	આર.	ધસડી (કુ) તાણી.
ભીંગડાં (ના) જાડા પડ.	પૂજા (ના) સેવા.	મુડદાં (ના) મરી ગયલા
ફાડ (ના) ચીરો.	માર્ગ (ના) રસ્તો.	માણસ.
તીણા (વિ) અણીવાળા.	સેંકડો (વિ) હજારે સો.	દુર્ગંધ(ના) ખરાબ વાસ.
મગરી (ના) મગરની	પાઠ ૧૨ મો.	મરકી (ના) મરવાનો
માદા.	ભગત (ના) ભકિત કર-	રોળ.
		મૂરખ (વિ) બેવકુફ.

પુશ્યોદાર (વિ) સુગંધ
વાળા.

ભાતભાતના (વિ) તરેહ
તરેહના.

પ્રસાદ (ના) યોખખું ખા
વાનું; નધવેદ.

ધરાવતા (કિ) ખાવાને
મુકતા.

ભોજન (ના) જખાનું.
મસ્ત (વિ) જખરા.

પાળ (ના) કોરણુ.
જળવવા (કિ) સાચવી

રાખવા
ભરણુપોષણ (ના) ગુજ

રાન.
પાઠ ૧૩ મો.

ખરછી (ના) બાલાજેયું
હથિઆર.

રંદો (ના) લાકડાં સાફ
કરવાનું હથિઆર.

આરી (ના) વેહેરવાનું
દાંતાવાળું હથિઆર.

ઓખર (ના) હથિઆર.
સખત (વિ) મજબુત.

સાધારણ (વિ) શેજવ-
પરાળા.

મજવેલ (ના) પોલાદ.
પોલાદ (ના) ખરું ભોડું.

મેર (ના) ખાણુ.

મટ્ટી (ના) દેવતાનો મો-
ટો ચુલો.

ગાદી (વિ) ઠંડી.
ઝિઘાડેછે (કિ) ખુલ્લી

કચેછે.
પાઠ ૧૪ મો.

સ્થિતિનિઘાપક (વિ) ક
ઈચ્છીજને વાળીએકે.

મગ્ગીએ તો પણ તે
પાગી હતી તેવી થઈ

જાય એવો પદાર્થ
માંજે ગુણુ તે.

તપાવીને (ક) ગરમ ક-
રીને.

ધેંગે આસમાની (વિ)
ભરો

શામળો (વિ) કાળો.
આપ (ના) ચળકાટ

ટીપીને (ક) લાંબુ કરીને
ખરડ (વિ) સહેલથીખાં

ગી જાય તે
પદાર્થ (ના) ચીજ; વસ્તુ

પાઠ ૧૫ મો.
અંધીવાન (ના) કેદી.

ધતરાણ (ના) ગેર મેહેર
ખાની.

ઓસાર(ના) પોહોળાઈ
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.

સસાગમ (ના) સોખત

દારોગો (ના) કેદખાના-
નો ઊપરી.

ખાકું (ના) મોડું કાણું.
પારીસ (ના) ફ્રાન્સનું

મોડું શહેર.
અંધીખાનું (ના) કેદખા-

નું.
કેદ (વિ) પરેજ.

કેદી (ના) અંધીવાન.
કોટડી (ના) નાનીઓ-

રડી.
સોખન (ના) સંગત

અકળાયો(કિ)ગભરાયો.
કાટ (ના) ચીરો.

આપણ કરીને—ધણા
હેતથી

પાઠ ૧૬ મો.
ટોળ (ના) ભપકો.

હિમાયતી (ના) વાલી;
હિમ્મત આપનાર.

સ્વાદ (વિ) સેહેજતદાર.
હળી (ક) મળી.

દેખાયો (કિ) જણાયો.
ગુગ્ગી (ના) તદખીર.

મોકળે મને—ખીક વગ-
ર; ખુલ્લે દીલ્લે.

ધર્મીને (ક) દોડીને.
પાધરી (અ) તુરતજ.

ખેંચાખેંચ (ના) તાણા

તાણુ.

રાવ (ના) ફરોઆદ, દાદ.
ટેકીને (ફ) ટેકો દધને.
મનસુઓ (ના) વિચાર.
માદા (ના) બધરી.
લાગ (ના) શરમ.
ફૂદકો (ના) છલંગ.
રમૂજ (ના) ગમત.
વીસરી (ફ) ભૂલી.

પાઠ ૧૭ મો.

સૂગ (ના) ઓઢારી.
એકાંત (વિ) એખલા.
સારાંશ (ના) ટુંકી મત
લખ; ટુંક સાર.
નર્મ (વિ) ખીલકુલ.
રીઝવવું (કિ) ખુશ કર-
વું.
હાડછેડ (ના) તિરસ્કાર.
વિન્નેગ (ના) જૂદા પ-
ડવું.
હીજરાવું (કિ) દુભાવું.
દલગીર રહેવું.
રહેતે રહેતે (અ) ધીમે
ધીમે.
અઠવાડીઝી (ના) આઠ
દહાડા.
પખવાડીઝી (ના) પંદર
દહાડા.
રક્ષાબી (ના) નાની યા-

ળી.

ગંદી (વિ) ગોળ.
પીરસીને (ફ) મૂકીને.
ગમત (ના) રમૂઝ.
ટાટક (ના) ઠંડક.
મરજી (ના) ધચ્છા.
સંસાર (ના) દુનિઆ.
નિરાંત (ના) ચેન.
મેજ (ના) મજા.
ઝાઝા (વિ) ધણા.
વેગજેની (અ) આધેની
પોકેપોક (વિ) મોટે સાદે.
રોયો (કિ) રડયો.
સોખતી (ના) સાથી.
વાસ (ના) રહેઠાણ.

પાઠ ૧૮ મો.

સામાન (ના) ચીજો.
હથિઆર (ના) ઓજાર.
વર્ણન (ના) વિસ્તાર.
પાસું (ના) ખાણ.
લાલચોળ (વિ) રાતું
રાતું.
લાટો (ના) ધાતુનો ઘ-
ખવાનો સીકંજો.
કારખાનાં (ના) જુદાં
જુદાં દુનનરનાં ઠેકાણાં
ગાળે (કિ) રસ કરે.
સંભાળ (ના) ખખરદારી
જર (ના) અગત્ય.

મૂલ (ના) કિમ્મત.
ઓપદાર (વિ) ચળકતી.

પાઠ ૧૯ મો.

સરાણુ (ના) હથીઆરો
ને ધાર કાઢવાનું
ગોળ ચક્કર.
હીણી (ના) ધાતુ કાપ-
વાનું હથિઆર.
રેતરડી (ના) કાનસ.
કરવત (ના) વેહેરી કા-
ઢવાનું હથિઆર.
કટારી (ના) કટાર; ધો-
ચીને મારવાનું હ-
થિઆર.
પાળીઓ (ના) ચખ્ખુઓ
ગણતરી (ના) હિસાબ.
કારીગરી (ના) કીસબ.
ચળકતું (વિ) તેજકરતું.
કોશ (ના) નરાજ.
પાઠ ૨૦ મો.
ભર્ય (ના) ગૂંજરાતમાં
નર્મદા નદી બિપર
શેહેરછે.
મરામત (ના) સમારવું
પનો (ના) પોહોળાધ.
નર્મદા (ના) રેવા નદી.
આજુબાજુ (અ) આ-
સેપાસે.
કોશ (ના) ઓજી.

રજિયામણું (વિ) શો-
ભાવંતું.

મજબૂત (વિ) જોરાવર.
પાધડીપને (ના) પાધ-
ડીના પના જેવું,
એટલે પાધડી લાંબા-
ણુમાં ધણીને પોહો-
ળાણુમાં ટુંકી તેવું.
ઘેરાવો (ના) ફરતો ઘેર.
શુમારે (અ) આસરે
મુશ્કેલી (ના) અડચણ.
દોળાવ (ના) દોળાવો;
જિએ ઢળતો ટેકરો
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો
આખરદાર ગ્રહસ્થ.
હવેલી (ના) જિંચી બા-
ધણીનું ધર.

જનસ્તી (વિ) વધારે.
પ્રથમ (અ) પહેલાં.
દાંડા (ના) તળીઆં.

પાઠ ૨૧ મો.

લોહવું (કિ) કપાસમાંથી
કપાસીઆ તથા ૩
જૂદું પાડવું તે.
અદાલત (ના) ખનસાફ
કરવાનું ઠેકાણું.
અવસ્થા (ના) હાલત.
મ્યુનિસિપાલ (વિ) શહેર
સુધારાની.

કમિટી (ના) ખાતું; મં-
ડળી.

સૂતરાઉ (વિ) સૂતરનું.
કાપડ (ના) કપડ.
રોજી (ના) રોજગાર.
વિદ્યાવતી (વિ) વિદ્યા-
તમાં બનેલું.
વણુકર (ના) સાળવી.
લાચાર (વિ) ગરીબ.
વરાળના (ના) બાપ.
કંપની (ના) ભાગીદારો-
ની મંડળી.
હામહામ (ના) બધે ઢે-
કાણું.

સસ્તાં (વિ) સોંધાં.
ઘટારત (વિ) લાયક.
એકીવારે (વિ) ધણાં;
જયાબંધ.

પાઠ ૨૨ મો.

રમૂજી (વિ) ખુશ લાગે
એવી.
વિદ્વાન (ના) બણેભો
માણસ; પંડિત.
પેડુ (ના) પેટ આગળની
જગો.
અચરજ (ના) નવાઈ.
વાળવું (કિ) મરડવું.
પોત (ના) કુમાસ.
નાણુક (વિ) કામળ.

ઘટ (વિ) જખરી.
પતંગીજી (ના) હડતું
જીવડું.

ચક્રચક્રીત (વિ) ચળકતી.
પોષણ (ના) ગુજરાન.
રેશમ (ના) હીર.
કોહેલી (વિ) સળેલી.

પાઠ ૨૩ મો.

દયા (ના) મેહેર.
મદાંધ (વિ) અહંકારમાં
આંધળા.
ઈશ (ના) પ્રભુ.
અવયવ (ના) શરીરના
ભાગો.

હદાર (વિ) સખી.
ચર્ણુ (ના) પગ.
પ્રયત્ન (ના) મેહેનત.
પીડા (ના) દુઃખ.
પીડાય (કિ) દુઃખી થાય.
પિંડ (ના) આત્મા.
બાપડો (વિ) બિચારો.
જીવ (ના) પ્રાણી.
રચ્યાં (કિ) બનાવ્યાં.
લગીર (વિ) જરાક.
અધિક (વિ) વધારે.
બીક (ના) ડર.
હર (ના) દિલ.
ધરો (કિ) પકડો.
ધોખ (અ) ધસીને.

ધારીને(ક) તાકીને.
ખુશી (વિ) મગન.
મિત્ર (ના) દોસ્તદાર..
ઘાત (ના)હત્યા; મારવું
વિશેષ (વિ) વધારે.
વર્ણવો (કિ)વિસ્તારો.
વખાણીને(ક)ચડાવીને.
બનાવનાર (ના) પેદા
કરનાર.

મળેલ (ક) મળેલો.
પ્યાર (ના) હેત.
દીધેલ (ક) દીધેલા.
ગળુ (ના) શકિત.
ભાર (ના) બોળે.
વેદના (ના) દુઃખ.
કુર (વિ) ઘાતકી.
કુર્મ (ના)કામ.
પિછાણીને(ક)જાણીને.

અધર્મ(વિ)ખોટું.
જંતુ(ના)જીવડાં.
પાય(ના)પગ.
પરોવી(ક)ધોતી.
ખેલ(ના)રમત.
ખોડીને (ક)ખોડો કરી-
ને.
નિશાન(ના)એધાણી.
વિનાશ(ના)નાશ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨).

જીવો કે દુઃખે કરીને જેમ આપણા શરીરનો આત્મા દુઃખી થાય છે; તેમજ બિચારા પ્રાણી (પશુ)ને દુઃખી કરવાથી તે પણ દુઃખી થાય છે:—તમે અહંકારથી આંધળા (છાકેલા) થઈને જરૂર તે પશુ જાણીને તેને મારતા નહીં;—અરે ભાઈઓ મનમાં જરા મેહર લાવો ને પ્રાણીને દુઃખ ના દેઓ. (૧)

જીવો કે ઇશ્વરે આપણા શરીરના સંવત્સર ભાગો બનાવ્યા છે; અને તમે હજારો કિપાય કરશો પણ તેમાંનો એક પણ ભાગ તમારાથી બનવાનો નથી;—તે માટે વિચાર કરી મનમાં જરા વધારે ડર લાવીને;—અરે ભાઈઓ મનમાં જરા (૨)

બિચારાં પશુને અનાથ જાણીને ધસીને તેનો પગ ના પકડો, કે તેને પગ ના મારો;—ને કોઈ જીવ કે પશુને મારીને ખર્ચિત્ત તમે મનમાં ખુશી થશો નહીં; મારવાની વાત વખાણીને તેને ઘણી લાંબી ચરચાવો નહીં; અરે ભાઈઓ મનમાં જરા (૩).

આપણો ને તેનો (પશુ) નો બનાવનાર એકજ ઇશ્વર છે; તેમ તેની ઉદારતાનો પ્યાર તેને પણ મળેલો છે; પરમેશ્વરનું

આપેલું મુખ ભોગવીને ચળેથી તે હર્યા દ્રવ્ય કરેછે;—અરે ભાધઓ મનમાં જરાં (૪)

પશુના બળ ઉપરાંત બોળે ભરીને તેને કેમ માર મારીએ ને તે બિચારાને જે દુઃખ થાયછે તેનો મનમાં જરા વિચાર કરીએ;—કંઈ પણ ધાતકી કામ પાપનું જાણીને તે કરે નહીં; અરે ભાધઓ મનમાં જરાં (૫).

જીવડાના પગ પાંખ તોડી જે ખોટું અધર્મ કામ કરે; તે તેનો પગ ખોડો કરી શૂળમાં ઘોચી ખરાબ કામ બનાવે, પછી નિશાન મૂકી તીર મારીને તેનો નાશ કરે; અરે ભાધઓ મનમાં જરા મેહર લાવો (૬).

પાઠ ૨૪ મો.

હિંદુસ્તાન (ના) એશિયા ખંડની દક્ષિણે દેશ છે.
ત્રણ ખૂણીઆ (વિ) ત્રણ ખૂણા જેવો.
અગ્નિ (ના) દક્ષિણ ને પૂર્વ વચ્ચેની દિશા.
નૈઋત્ય (ના) દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચેની દિશા.
કોણ (ના) ખૂણો.
હદ (ના) મર્યાદા.
મુસાફરો (ના) દેશ દેશ ફરનારા.
વિકટ (વિ) ભયંકર.
ડુંગરા (ના) મોટા જાંબા

ટેકરા.

પાહાડી (વિ) ડુંગરા ડુંગરીવાળા.
લડવૈયા (વિ) લડાઈખોર.
સદા (અ) રોજ.
બરફ (ના) ટાંકથી ઠરી ગયેલું પાણી.
ઝાડી (ના) ઝાડી એક બીજા સાથે આવીને ગુફા જેવું બનેલું તે.
ઝાંખરાં (ના) કાંટાવાળી શૂળો.
રસાળ (વિ) ફળદ્રુપ.
મેદાન (ના) મોટી ખૂલ્લી જગો.
ફળાદી—ફળ વગેરે.

પૂર (ના) પાણીનું ચઢવું.

જળ (ના) પાણી.
ઝાંગર (ના) ભાત.
ક્યારડો (ના) ખાડો.
નાવડાં (ના) હોડકાં.
સીમાડો (ના) હદ.
અસલી (વિ) જૂના.

પાઠ ૨૫ મો.

કરિઆણું (ના) વસાણું.
કાચું (વિ) સરસ.
કસ (ના) રસ.
ભાલોડું (ના) ભાલો.
તળેટી (ના) તળીજી.
નીપજ (ના) પાક; પેદાશ.
લલચાધ (ફ) લોભાધ.
પર મુલક (ના) પારકો.

દેશ.

ચિત્તા (ના) વાધ જેવું

જનવર.

નીપજે (કિ) પાકે.

વનસ્પતિ (ના) લીલોત
રી.

નાતો (ના) જાતો.

તડ (ના) કકડા: ભાગ.

બાધડી (ના) બધરી.

ચાલ (ના) ધારો.

પાઠ ૨૬ મો.

ધતિદાસ (ના) તવારી-

ખ; આગલા રાજાઓ-

ની વારતા

પદવી (ના) ઓઢો.

હુમત (ના) હાકમી.

વડોવટદાર(ના) વહીવટ.

કરનાર.

વજે (ના) કર.

જકાત (ના) દાણ.

વસવાયાં (ના) આવીને

વસેલા. (સુધાર, દરજ્જો

ધાબી વગેરે.)

વેઠ (ના) વૈતર; મજુરી.

કુળ (ના) વંશ.

કાચદા (ના) ધારા

જયા (ના) ટોળા.

વ્યવહાર (ના) આપ-

લેનો સંબંધ.

બળવાન(ના) જોરાવર

શૂરા (વિ) બાહાદુર.

શૂર (ના) બાહાદુરી.

સંબંધી (અ) વિશે.

સત્યાહ (ના) વિચાર.

બંદોબસ્ત(ના) ગોઠવણ.

ઉત્તરતા (વિ) હલકા.

અધિકારી (ના) આદે

દાર.

વસૂલ (વિ) જમે.

પ્રજા (ના) રૈયત.

ધનસાફ (ના) ચુકાદો.

ખૂન (ના) હથિઆરવતી

કે જેર દીધાથી કોઈને

મારી નાખવું તે.

શળી (ના) ફાંસી.

કાંડાં (ના) હાથના પેં-

હોંયાં.

ગુન્હો (ના) તકસીર.

માલમિલકત (ના) મા-

લમતા.

ધર્મદાન (ના) ખેરાત.

નરકે (ના) જાહનમ.

ધનસાફી (વિ) વાજખી

રાહે ચાલનારા.

વિધવાન (વિ) બહેલા

પાઠ ૨૭ મો.

સાજવાળા (ના) સા-

માન વાળા.

પડાવ (ના) મુકામ.

હાકેમ (ના) સરકાર.

દોલત (ના) પૈસો.

વારનેહેવારે (ના) સારે

ટાણે.

કસબી (વિ) હુન્નરવાળા

રાજદરબારે (ના) રાજ-

સભાએ

સોનેરી (વિ) સોનાના

ટોલી (ક) ઝુલી.

રથ (ના) પેડાં વાળી

ગાડી.

પીછાળાં (વિ) પીછાંવા-

ળાં.

મોહ (ના) મોહિણી.

ફોજ (ના) લશ્કર.

આગમણા(વિ) પશ્ચિ-

મ તરફના.

હુમલો (ના) ચલાવ.

એકદમ (અ) તરત.

શાણી (વિ) ડાહી.

મેટાઇ (ના) માન; શોભા

કળા (ના) શુકિત

રાજ્યનીતિ (ના) બરા-

બર રીતસર રાજ ચ-

લાવવું તે.

પાઠ ૨૮ મો.

ફેલાવો (ના) પથરાઈ.

જવું તે.

છેવાડે (અ) આગ્રે.
ખેતી (ના) જમીન ખે-
ડવાનું કામ.

ગુજરાત (ના) ગુજરા
ઝટ (અ) તરત.

બળ (ના) જોર.

કેંડા (ના) પીછો; પુઠ.

અંથો (ના) ચોપડીઓ.

કુળણ (ના) ભગવાન.

હારિકા (ના) ગુજરાતની
પત્રિમે જત્રાનું ધામ
છે.

રાજધાની (ના) રાજ
ગાદીનું શહેર.

બુદ્ધ (ના) એક જાતનો
ધર્મ.

મહિમા (ના) મોટાઈ;
પ્રતાપ.

પાઠ ૨૬ મો.

પરાક્રમી (વિ) ભારે કા-
મના કરનારા.

અજીત(વિ) કોઈથી જી-
તાય નહીં તે.

ગાંજખો (કૃ) હાથો.

સંવત (ના) વિક્રમનો
સન.

દેવગતિ (ના) ઇશ્વરી.
શકિત.

શક (ના) વરસ; સન.

વિક્રમાજીત-વિક્રમ કો
ધર્મી જીતાય નહીં
તે.

ખંડિએર(ના) ઘર, અ-
મલા પડી ગયલા તેની
ખુલ્લી જમીન.

લગોલગ (અ) પાસેજ.

ઘરતી (ના) જમીન.

વસ્યા (કૃ) રહ્યા.

સંસ્થાન (ના) રાજ્યો
ના વસાવેલા નાના ખં-
ડિયા મુલક.

ફતઁઈયા (ના) રાજ્યની
ગાંધી પર બેઠેલા મો-
ટા ભાઈ.

કન્યા (ના) કુંવારી છો-
કરી.

સમય (ના) વખત.
જંગલી(વિ) વગર સુધ.

રેલો.
ગણતી (ના) લેખું; હિ-

સાળ.
દંવયોગ (ના) ઇશ્વરીય

નાવ.
પાઠ ૩૦ મો.

વૈભવ (ના) સુખ.
કવિતારૂપ (ના) ષઘમાં

નાટક. (ના) નાચવા વગે-
રેના ખેલનો તમાશો;

દેવસ્થાન (ના) દેહરો;
મંદીર.

બંધન (ના) અટકાવ;
કાયદો.

નાય (ના) નૃત્ય.
કીર્તિ (ના) આખર; પં-

કાનું તે.
દેશોદેશ (ના) બિંબુલક

ફેલાઈ (કિ) પથરાઈ.
ડાહપણ (ના) ચતુરાઈ.

કસબી (વિ) હુતરવાળા
મનુ (ના) હિંદુ શાસ્ત્રનો

કાયદા બાંધનારો.
મહાભારત (ના) જેમાં

ભારતની કથા છે તે ચો-
પડી.

રામાયણ (ના) જેમાં
રામની કથા છે તે

ચોપડી.
પુસ્તક (ના) ચોપડી.

પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત
સદગુણ(ના) સારાચા-

ચરણ.
શોભા (ના) દેખાવ.

પાઠપઠાશી(ના) પાસે-
ના ઘરના રહેનારા.

દાનત(ના) નજર; નિદા.
સાક(વિ) પાક; ચોખ્ખા.

વાસવાની (કૃ) દેવાની.

લેખપત્ર(ના) કાગળપર
દસ્તાવેજ.

પરાયો (વિ) પારકો.

તકાવતું (કિ) ધારી ર-
હેતું.

કરજ (ના) દેવું.

જમણુવાર (ના) વરો;
ખરચ.

વાવરી (કૃ) ખરચી.

સ્ત્રીઓ (ના) બાયડીઓ
હૂટ (ના) રજ.

પાઠ ૩૧ મો.

નુકસાન (ના) હાણી.

નાતો (ના) જાતો.

ઉદ્યમ (ના) વેપાર.

અટકાવ (ના) અડચણ

સ્થાવર (વિ) જમીનને
લગતી; જે ખસે અ-

થવા ઉપડે નહીં એ
વી મિલકતનું નામ.

મિલકત (ના) માલમતા

વા.સો.ના) વારસને જે

મિલકત મળેછે તે.

વહેંચી (કૃ) ભાગ પાડી.

મિલકતગર(વિ) મિલકત

વાળો.

હિસ્સા (ના) ભાગ.

વંશના (ના) કુટુંબના

અવસ્થા (ના) હાલત.

તવંગર (વિ) પૈસાદાર
હિંમત (ના) છાતી.

દોલત (ના) માલમતા;

પૈસો વગેરે.

રોકાવું (કિ) ધેરાવું.

શોધ (ના) તપાસ.

પરવાર(ના)કુરસદ.

કળા (ના) હુન્નર.

ખખરદાર (વિ) હોંશિ-
આર.

મોટાર્ક (ના) ભપકો.

દાખત્ર (વિ) સામેલ.

પાઠ ૩૨ મો.

અગર (ના) મીઠું પાકે

છે તે જગ્યા.

લણ (ના) મીઠું.

ગેચીઆં(ના) મોટા ઘે-
ફલા.

પાલાણા (ના) પથરા.

જગત્સી(ના) જગતને

પેદા કરનાર દેશ્વર.

એનતીયાંશ (વિ) ત્રણ

ભાગ કરેલા તેમાં-

ના એ ભાગ

મહાસાગર (ના) મોટા

સમુદ્ર (પૃથ્વીપર એ-

વા પાંચ છે).

ભંડાર(ના) વખાર.

અધર (વિ) મુશીમત.

ઝરણુ (ના) ધીમે ધીમે
પાણી વહે તે.

કકડીને (કૃ) સખત.

ક્યારડો (ના) ખાડો.

મેત્ર (ના) કચરો.

પારદર્શક (વિ) જેમાંથી

આરપાર જોવાય તે.

છાંટી (કૃ) ઓલવી.

વખારો (ના) માલ ભર

વાનું ઢેકાણું.

પાઠ ૩૩ મો.

તીર્થ (ના) નદી કાંઠાની

પવિત્ર જગ્યા.

ઘોઘવા(ના)મોટા ઘોઘ.

સરોવર(ના) મોટું ત-

ળાવ.

ગિથર (વિ) હાથ ચાલે
નહીં તે.

ઘેરાવા (ના)ફરતો ઘેર.

ઉગમણ(ના) પૂર્વ દિશા

ઝરો(ના) પાણી વેહેવા-

નું ઢેકાણું.

કુંડ (ના) છોથી ખાંધી

લીધેલું નાના તૃળાવ

જેવું.

કુટ(ના)સુધારી અડધો

ગજ.

ભય(ના) બીક.

ધમારત(ના) જિંચી ખાં-

ધણીનાં ઘર.

ખડેર(ના) પડી ગયલી
જમીન, અમલા વ-
ગેરે.

ચર (ના) પડ.

દર વરસે--અકેક વરસ.
પેદાશ(ના) ઊપજ.

પાઠ ૩૪ મા.

ભલાઇ(ના) સાલસાઇ.

ધમકી (ના) ધુરકી.

બળાકાર (ના) જોર
જુલમ.

ઉમંગ (ના) ઉમેદ.

કઠોર (વિ) વજ્જર.

અણુગમે (ના) નાણુશી

માએનો (ના) અર્થ.

બરોબરીઆ (ના) સર-
ખા.

એકાદુ (વિ) એક, કોઇ
પણ.

જોરજુલમ (ના) જખ-
રાઈ; જખર જરતી.

ધચ્છા (ના) મરજી.

નાણુશી (ના) દલગીરી

મન (ના) દિલ; ચિત્ત.

વેર(ના)અદાવત; ખાર.

જોધએ તેવું(વિ) મનને

ગમે તેવું.

ફેર (ના) તફાવત.

રૂપ (ના) આકાર.

વિનતિ (ના) નરમાશથી

કેહેવું તે.

અસર (ના) લાગણી.

નરમાશ (ના) નમન-

તાઇ.

દુખાય (કિ) દુભાય.

પાઠ ૩૫ મા.

સુવાક્ય (ના) સારું વચ-
ન.

કુવાક્ય (ના) નહારું વ-
ચન.

સ્નેહ(ના) હેત; પ્રીત.

સૈવ (અ) હમેશાં.

વાધે (કિ) થાય.

કલેશ (ના) કંકાસ.

હમેશ (અ) રોજ.

લાવે (કિ) થાય.

વિવેક (ના) સવુકાઈ.

યાર (અ)ઓ; ઓભાઈ

ઉચાર (કિ) બોલ.

વાણી(ના)વેણુ;શબ્દ.

વિશ્વ (ના) જગત.

કીર્તિ (ના) આખર.

પડેચર (કિ) પડતી અ-

લતી થાય.

પ્રજ્ઞ (ના) રૈયત.

ધૂડ (ના) ધૂવડ પક્ષી.

ખુરી (વિ) ખરાબ.

ખુરાઇ (ના) વેર.

રાજકુમાર (ના)રાજનો

છોકરો.

અમુલ્ય (વિ) જેની કિ-

મ્મત થઇ શકે ન-

હીં તે.

માનવી(ના)માણુસ.

વેણુ(ના) શબ્દ; સુકુન.

મૂકયું (કિ)બોલ્યો.

વિમાસશો(કિ)પસ્તાશો

હાણી(ના) તુકસાન.

છરા (ના) એક જાતનો

ચાપુ.

છેદ (ના) કાણું; છિદ્ર.

સૂઝે (કિ) જણાય.

રૂઝે(કિ) આરામ થાય.

ભડકો (ના) મોટો અ-

વાગ્ને.

હડાકો (ના)અવાજ.

વદો (કિ) બોલો.

વણુશે (કિ) ખગડશે.

ભારતોલ(ના)ભારવકર.

(કવિતાની સમજુતી). (૩).

સારં વાક્ય બોલવાથી સદાકાળ હેત પ્રીત વધે; નહારં વાક્ય બોલવાથી નિરંતર કષ્ટો કંકાસ થયા કરે; માટે અરે બાઈ મનમાં જરા સહુ કાંઈ આણીને જે શબ્દ બોલો તે વિચારીને બોલો. (૧.)

સારં વાક્ય બોલવાથી બધી દુનિઆ વખાણે; નહારં વાક્ય બોલવાથી કોઈ આપણી આખર જાણે નહીં; માણસની પડતી ચડતી પૈસાની થાયછે તે જાણ વડેજ; માટે જે શબ્દ બોલો. (૨.)

જુઓ કે રૈયત પોપટ ઘેર પાજેછે; તે માળામાં એનથી ઘૂડ પક્ષી સહ શકતું નથી (લોકોતેને પથરા મારેછે); બોલવાનું કારણ એવુંજ સમજીને, જે શબ્દ બોલો (૩).

બાઈ તું સારા બોલીને લોકોમાં નેકી (કીર્તિ) મેળવ કેમકે નહારી જીમે લોકો નહારા શબ્દ પણ બોલેછે; પછી ગરીબ હોય કે રાગ્નના છોકરાની રાણી હોય પણ જે શબ્દ (૪)

સારં વેણુ બોલવાથી દૂધનું દહીં, ધીસૌ યશ એટલે (કોઈ કામ નહીં કરતું હશે તે કરશે); તે જેની કિમ્મત ઘણી બેસતી હશે તે સેહે-જમાં આવશે; નહારં વચન બોલવાથી કોઈ પળી બાર પણ પાણી પાય નહીં (બારણે ઉભો ન રાખે), માટે જે શબ્દ બોલો (૫)

અરે માણસ મોહોડેથી જે શબ્દ બોલ્યા; તે જેમ થુકેલું ફરીથી ગળાતું નથી તેમ (બોલેલું ફરાતું નથી); પછી એવું નુકસાન વેહીને પસ્તાશો; માટે જે શબ્દ બોલો (૬)

છરીથી કપાયલું હોય તેનો ધલાજ માલમ પડે; પણ નહારાં વાક્યના કાપને કદી રૂઝ આવે નહીં (તે બોલ મનમાંથી ખસે નહીં); કાચની કોડી કાણી હોય તે કની સંઘાતી નથી; માટે જે શબ્દ બોલો (૭)

સારો કે નહારો તોપનો બડાકો. તે હવામાં જોરસાથી દોડ્યો જાય છે; હવે બોલો તેને કેમ ખેંચીને અટકાવી રાખી શકાય; માટે જે શબ્દ બોલો (૮)

તમે વિચારી શબ્દ બોલો, તમારું કામ કદી બગડશે નહીં; દુનિયામાં ભાર વધાર, તો સારા ભોક્ષાં રાખેછે, એમ દલપતરામ કવિ કહેછે. (૯).

૫૧૪ ૨૬ મો.

વાદ(ના)તકરાર.
વટમાર્ગ(ના)રસ્તે જતો.
મુસાફર; પંથી.
બળ(ના)જેર.
જામરો(વિ)જેરાવર.
તપી ગયા(કિ)ગુસ્સે થઈ
ગયા.
ધીમા(વિ)હંડા.
અજમાવો(કિ)વાપરો;
ચલાવો.
ગતરાવે (કિ) કહડાવે.
બળવાન(વિ)જેરાવર.
વાવાઝોટું(ના)પવનનું
જેરથી વાવું.
લપેટતો(કિ)વિટાળતો.
વળચું(કિ)કાઠ્યું.
ખસેડી(ક)આધા કરી.
તપ્યો(કિ)ગરમ થયો.
બધારો (ના)પસીનો.
અંતે (અ) છેલ્લે; આ-
ખરે.
સહેવાયો(કિ)ખમાયો.
છાયા(ના)શીળો.
આકળા (વિ) ગાબરા.
જોડી કાઢેલી(ક)ખના-

વટની.

શીખામણુ (ના) બોધ.
મારફાડ (ના)સખતાઈ;
જેર કરવું તે.

૫૧૪ ૩૭ મો.

અંગજ્ઞાન (ના) પોતાની
મેજે જે શીખવું તે
તર્કશક્તિ (ના) વિચાર
બળ.

મરડી (ના)ઝુંપડી; છા-
પરી.

રાફડો (ના) નાનું દર.
સમજસે(કિ)ધ્યાનમાં
આવશે,

લાડુ(ના)લાડવો.

ગળ્યો(વિ)મીઠો.

ટેકો(ના)આધાર; મજ-
બૂતી.

ભાર (ના)બોજો.

જંગલી(વિ)બેવકુફ.

મેળવી(ક)સરખાવી.

કડાકુટ(ના) ખટપટ.

ગુમાવે(કિ)ગુનરે.

બેદ(ના)તકાવત; જૂદાઈ

ખોરાક (ના) હમેશાખા-
વાનો પદાર્થ.

સંધરવા(ક)એકઠું કરવા.

કાઠાર(ના)અનાજ ભરી

મૂકવાનો ખજનો.

ખીવર(ના)એક જાતનાં.

સસલાં.

ધાન (ના) અનાજ.

સંધરો(ના)રાખીમૂકેલું તે

૫૧૪ ૩૮ મો.

સોચના (ના) ફિકર.

વાદવિવાદ(ના)ચકચાળ,

ચોળાચોળ.

વૈદું(ના)વૈદનો ધંધો.

પ્રેરણા (ના)અંગજ્ઞાન.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.

બેટોળ-ખરાબઆકારનું

તકરાર (ના) વાંધો; જુદ.

મંડળી (ના) ટોળી.

વૈદ (ના) વૈદું કરનાર.

મંદવાડ (ના) ખીમારી.

ઓસડ (ના) દવા.

ગુંચવણુ(ના) ગુંચવાડો.

ઠોકર (ના) ખતા.

નકામી (વિ) ફાકટ.

વધારો (ના) ઉમેરો.

મનુષ્ય (ના) માણસ.

કસર (ના) ખામી.

ક્રમ (વિ) ઓછી.
તર્ક (ના) ખ્યાલ.
ચક્રો (ના) નાનીભૂલો.
ધીરજ (ના) હિમ્મત.
ઉદોગ (ના) મેહેનત.
ભીલ (ના) લુટારાલોકો.
મેહેલ (ના) રાજનોરહે
વાનો મૂકામ.

ભક્તિ-ધર્મરતું ભજન.
ઉતરતી (વિ) હલકી.
પંક્તિ (ના) જાતિ; વર્ગ.
ઉત્તમ (વિ) મોટો.

પાઠ ૩૯ મો.

મગજ (ના) ખોપરીની અં
દરનો ભાગ.
કોરેમેલી (કૃ) પડતીમેલી.
રચના (ના) ગોઠવણ.
વચ્ચોવચ્ચ (ના) વચ-
ગાળે.
ટટાર (વિ) હેંશીઆર.
કરોળિઓ (ના) જળામાં
રહેનાર જીવડો.
ચોપગાં (ના) ચારપગવા-

ળાં પશુ.
નહોર (ના) ન ખોરીઆં.
માફક (વિ) અનુકૂળ.
કૃપાળુ (વિ) દયાળુ.
ડોક (ના) ગરદન.
સરજ્યાં (કિ) પેદાં કીધાં.
ગરજ-જરૂર; અપ.
પાર (ના) છેડો; છેવટ.

પાઠ ૪૦ મો.

અચરજ (ના) નવાઈ.
ચોખા (વિ) સાફ.
લીલ (ના) પાણીમાલીલી
કુક આગ્રેછે તે.
સુવાળા (વિ) નરમ; લીસા
લટકતા (કૃ) ટીંગાતા.
માદા (ના) બધરી.
ચારો (ના) ચારવાનું ધાસ
ઠરતી (કિ) થોભતી.
ક્ષણ (ના) લેહેજે.
વીલાં (વિ) મુનાં; છુટાં.
નર (ના) મરદ.
બચાવ (ના) રક્ષણ.
કૂકડી (ના) મરધી.

પાઠ ૪૧ મો.

ગુણુ (ના) પાડ.
પારણું (ના) બાળકને
સુવાનું નેતર કે પાટી
ભરેલું જુલતું ચોકડું.
પોટવું (કિ) સુતું.
કટુ (વિ) કડવું.
ખાણુ (ના) ખાવાનું.
ખમા (ના) માફ.
મુક્તિ (ના) ઓહાર.
પુત્ર (ના) છોકરો.
છેક (અ) બહુ.
મહા (વિ) મોટી; ધણી.
હંતવાળી-ખ્યારવાળી.
દયાળી (વિ) મેહેરવાળી.
સુકામાં-સૂકી જગામાં.
પંડે (સ) પોતે; જાતે.
તજે (કિ) છોડે; મૂકે.
બચી (ના) બોકી.
પ્રેમ (ના) હેત; વલ્લભ.
જુક્તિ (ના) હીકમત.
ટળે (કિ) દુર થાય.
ફડું (વિ) સાફ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૪).

જ્યારે કે હું નાનો છોકરો હતો ને પારણામાં સૂતો હતો; ત્યારે મને
બહુ રડવું આવતું તે વખતે મને કોણ છાનું રાખતું? તે વખતે મને
દુઃખી જોઈને બીજું દુઃખી કોણ થતું? મારી ધણી વાહાણી દયા

જાવનારી માતુંજ. (૧)

મા પોતે બીનામાં (મૂતરમાં) સુએ ને મને સુકામાં સુવાડે, ને હું દુઃખ પામું તો પોતે સ્વાદ છોડી દેતી; મને સુખ થાય તેને વાસ્તે કડવું કડવું કોણ ખાતું? મારી ઘણી વાહાલી૦ (૨)

મને છાતીએ બજાડીને મારા ગાલ ઉપર બોફી કોણ લેતું, ને તરત-નું ખાવાનું બનાવેલું કે આવેલું હોય તે, હે માતું પોતે ન ખાય ને મને કોણ આપતું? મને મોહોડે મીઠા મીઠા ગીત કોણ ગાતું? મારી ઘણી વાહાલી૦ (૩).

હું કેથે પડું કે અથડાવું તો મોહોડેથી ખમા ખમા આળીને તારી આંખમાંથી પ્યારના આંસુ પડતા હતા; પછી મને પોતાના સ્થાનમાંથી કોણ દુઃખ પાતું? મારી ઘણી વહાલી૦ (૪).

મને પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરવા વિશેની રીત કોણ ફેલેતું? જેથી કરીને તાપ ને પાપ સમાઈ જાય ને મારો એકદાર થાય; એક ચિત્તે મનમાં ફિકર રાખી મારું સાચું કોણ આહાતું? મારી ઘણી વહાલી૦ (૫).

પાઠ ૪૨ મો.

જળ (ના) પાણી.
ગણીત (ના) હિસાબનું
કામ.
આકરી (ના) બરદાસ.
આકરી (વિ) કપરી.
અમૂલી (વિ) જેની કિ-
મ્મત થઈ શકે નહીંતે.

સદા (અ) રોજ.
દાસ (ના) આકર.
સાટું (ના) બદલો.
દેવ (ના) ઇશ્વર.
આનંદ (ના) સંતોષ.
દાતા-દાતાર; આપનાર
માતા (ના) મા.
સમો (ના) બખત.

વાળવા-બદલો આપવા.
બેગ (ના) તક; દાવ.
નિત્ય (અ) રોજ.
પાઠે (ના) મોહોડે.
રીઝી (કૃ) ખુશી થઈ.
સર્વ (વિ) સધળું.
દામ (ના) ઠેકાણું.
રચ્યા (કિ) બનાવ્યાં.

(કવિતાની સમજૂતી). (૫).

હજી તારું હેત તેવું ને તેવુંજ છે, જેમકે માછલી ને પાણીને હેત

મળ્યું છે (પાણી વગર માછલીને જરાએ ચાલે નહીં) તેવું; તે દિસા-
બની રીતથી ગણવા જાણીયું તો પણ તેને પાર આવતો નથી: મારી
ધણી વાહાલી૦ (૧).

અરે મા મેં તારી પાસે જે આ સખત ધણીજ કિમતી ચાકરી
કરાવી એ બધું તારું કરેલું હું શું ભૂલી જઈશ; તારો આખી હંદગા-
ની સુધી ચાકર થઈને એનો બદલો વાળી આપીશ; મારી ધણી
વાહાલી૦ (૭).

હે મોટા પ્રભુ! સંતોષ આપનાર, મારી મા જેવો મને ફાયદો
(આભાર) કરે તેવો; તે બદલો વાળવાને મને હમેસાં તું વખત આપજો,
મારી ધણી વાહાલી૦ (૮).

આટલા આઠ છંદ શીખે ને સાંભળે, ને પછી તેને હેતે કરી રોજ
મોહોડે રાખે; તો ઇશ્વર ખુશી થઈ સવજે હેઠાણે તેને કુશળ રાખે; આ
સારા છંદ કવિ દલપતરામે બનાવ્યાછે. (૯).

પાઠ ૪૩ મો.

ચીનાઈ (વિ) ચીની.
ચીની--ચીનાઈ/મટોડીના
ચક્રમક (ના) એક જ-
તનો પથ્થર જેમાંથી
દેવતા નીકળે છે તે.
ઝરીને (કૃ) ગરમ કરીને
કંદીલ--કાચનું પ્યાલું.
ગિસોરી (ના) હાંડીની
બતનો કાચ.
ભૂકો (ના) ચુગદો.
પ્રજાળતા(કૃ)બીનખલા

અરીક(વિ)ઝીણા રૂપનો.
પ્રવાહી(વિ)પાણી જેવા-
લીસો (વિ)સાફ;પાણીસ
ચાક. (ના) ગ્રેજ ચક્રર.
કેળવાએલી (કૃ)ગુંદીને
સાફ કરેલી.

ચતુરાઈ(ના)હોંશિઆરી

પાઠ ૪૪મો.

સંધાડો (ના)ચુડા, રમ-
કંડા વગેરે ઉતારવાનું
ગોળ હથિઆર.
ડોળીઆં(ના) ખોખાં..

ખરાદી (ના) લાકડાંની
ચીળે સંધાડા પર
ઉતારનારો માણસ.
નાળયાં (ના) નળી.
ખીખામાં (ના) આકાર-
વાળા ખોખામાં.
મેળવણી (ના) ભેગ.
લોંદો (ના)મોટોલયકો.
ચાદાની(ના) ચાહે ઉકા.
ળવાનું વાસણ.
આંચ (ના) ઝાળ.

પાઠ ૪૫મો

સફેદ(વિ)ચોળો; ઉગ્ગળો
રંગીન (વિ) રંગીલા.
આસમાની (વિ) ભુરો.
સરસ(વિ)સારાં; મગ્નના.
ચીતારા (ના)ચિત્ર પાડા-
નારા.

વિજ્ઞાપન (ના) અંગ્રેજ
લોકનો દેશ.

મૂળે(ક્રિ)દેખાય; જણાય

પાઠ ૪૬ મો.

છોટે (અ) આગે; દુર.
નળળો (વિ) કમળાર.
ધનશાળા (ના) પરદેશી-
આને ઉતરવા સાર
બાંધેલો મુકામ.

સવાર(ના)થોડેએસનારો.
લાલચોળ-ધગ ધગતી
મેદો (ના) ઝીણો આટો
સાળે (વિ) સારો.

ઉઘડયાં (ક્રિ) નીકળ્યાં.

પાઠ ૪૭ મો.

વર્ણુન (ના) ખ્યાન;વાત.
વિદ્યાશાળા(ના)નિશાળ.
પ્રતિષ્ઠા ના) સ્થાપના;
આખર.

રાજધાની(ના)રાજગાદી
નું મોટું શહેર.

વનરાજના)વનનોરાજ
વસાવું (ક્રિ) સ્થાપું;

ખરીદ કીધું.
તાખો(ના)હવાલો;કપળો

મામલતદાર(ના)સખોર
ડીનેટ માણસેટ.

ઉઘડ(વિ)જ્યાં લોકોની
આવળવનહી તે.

પંચાસરા(ના) પંચાસર
નગરના.

પારસનાથ(ના)જૈનધર્મ
ના દેવની મૂર્તિ

મર્તિ (ના) પુતળું.

મરન(ના) શરૂઆત; સુ-
કવ.

થાપના (ના) સ્થાપના;
મંડાણ.

પોશાખ (ના) નિશાળ.

સદસ્રલિંગ(ના)હજાર-

ત્રિંગ;હજાર મુર્તિ.

શિવલિંગ(ના) શિવની

મૂર્તિ.

દેરીઓ(ના)નાનાં દેરાં.

પડખે(ના)પાસે; સોડે.

પાઠ ૪૮ મો.

મૂળસ્થાન(ના)ઉત્પત્તિનું

ઠેકાણું; વતન.

કુળદેવિ (ના) ચોત્રેજની

માતા.

કુમારિકા(ના) કુવારી-
છોકરી; બાળકી.

જૈન (ના) આવક લોકોને
ધર્મ-આચાર.

પુરતકભંડાર -ચોપડી-
ઓનો સંગ્રહ.

તાડપત્ર(ના)તાડનાંપાંત્રાં
પટોળાં(ના)બાયડીઓના

રેશમી લૂગડાં.
ડાખસીઆળી(વિ)ડાખડી

જાર(ના)જુવાર.[વાળી.
મળ(વિ)વતનનીજગ્યા.

દેવી(ના)માતા.

ઉપડાવ(ક્રિ)બંધકાવે.

પાઠ ૪૯ મો.

ખંડ(ના)જમીનનામોટા
ભાગ જેમાં ઘણા દેશો

આવેલા તે.

ગગન(ના)આકાશ.

ઝગઝગે(ના)તેજ કરેછે.

અરુણ પ્રકાશ(ના)સૂર્યનું

તેજ;સૂર્યનું અજવાળું

રત(ના)મોસમ.

હીંગણું (વિ)ખટકા.

કદરૂપા(વિ)ખરાખરીક-

સના; ખેડોલ.

ગંદા (વિ) ગોળ.

રેતાળ(વિ)રેતીવાળી.

રખારી(ના)બકરાં; ઘેટાં

ચરાવનાર.
મુકાં મ(ના)રેહેલાણું.

પીળચટા(વિ)જરા પીળા.
ઉઘમી(વિ) મેહેનતુ.
કસમ(ના)હુતર;કીસમ.
નેજના (ના) મસાલા.
જવાહીર(ના)ઝવેર,(હી-
રા માણેક વગેરે).
વર્ણ(ના)રંગ.
શામળો (વિ)જરા કાળો.

પાઠ ૫૦ મો

ઉત્પત્તિ-પેદાશ; નીપજ
પણ(ના)નીમ;આધક.
જોદ્દા(ના)લડવૈયા.
એસુમાર(ના)ધણીજ.
રૂપસુંદરી(ના) ખુબસુર-
ત; દેખાવડી સ્ત્રી.
કુટડી(વિ)શોભાયમાન.
મહાબળવાન(વિ)ધણો
જોરાવર; જોદ્દા.
દરબાર(ના)રાજકચેરી.
પાયદળ(ના)પગે ચાલ-
નારં લસ્કર.
ચડાઈ(ના)હુમલો;હલ્લો.
ચાટ(ના)રસ્તો; રાહા.
ભાટચારણો (ના) એક
જાતના કવિ લોકો.
લસ્કર(ના)ફાજ, સેન્યા.
પરાક્રમ(ના)ભારે કામ.

પાઠ ૫૧ મો.

પોદ્ધાટાંજ(અ)સવાર

થતાંજ.
ગર્ભવંતી-દાહાડાવાળી.
ફળાદિ(ના)ફળ વગેરે.
લાંછન(ના)એથ; કલંક.
રાન(ના)જંગલ; વન.
શત્રુ(ના)દુસ્મન; વેરી.
રણ(ના)સંઘ્રામ; મેદાન.
ગત(ના)ગતિ; હાલ.
વગડો(ના)વન; રાન
અવતર્યો(કિ)પેદાયયો.
સમજણો-અક્ષલવંત.
કાસદ(ના)ખેપીઓ.
અમલદાર(ના) હકુમત
કરનાર.
નગર(ના)શેહેર.
રચ્યો(વિ)ખનાવ્યો.
ધનસાફી(વિ)વાજખી
ન્યાય કરનારો.
ઉલટું-સામું; ખમણું.

પાઠ ૫૨ મો.

અખેડ=અળવા; હુલ્લડ.
રાજપાટ-રાજની ગાદી;
રાજનું કામકાજ.
ગાદી=તખત; આસન.
વંશ(ના)ઓલાદ; કુળ.
મૂદલે-જરાએ; ખીલકુલ.
કાંપતાં (કિ)ધુજતાં.
ઠાઠ(ના)અપકો; દોર.
સંતાન(ના) છોકરં.

પડયા(કિ)મુઝ્યાં.
સમાપ્તિ-આખર; છોડા.
વેરે(અ)સાયે.
કુંવર-રાજનો છોકરો.
મહાસમર્થ (વિ) ધણો
જોરાવર; જખરો.
લટારો(ના)ચાંચીઓ.
વટેમાર્ગુ(ના)રસ્તે જતો
મુસાફર; પંથી.
ક્ષેત્ર(ના)ખેતર.
ઉગમણી-પૂર્વ તરફની.
શ્રીસ્થળ-સારું ઠેકાણું.
દાન(ના)ધર્મ; પૃન્ય.
દેહછોડી(ના)મરીગયો.
વંશજો-કુટુંબી, કુટુંબના
પડતી દશા(ના)નખજો
દહાડો. [સ.
માંહોમાંહે(અ)અરસપર
ખહાદુરી(ના)જોર; શર.
રાજકન્યા (ના) રાજની
છોકરી.

પાઠ ૫૩ મો.

સર કરવું-તાખે કરવું,
જીતી લેવું.
ચિતા(ના)ચેહે.
તૂટી પડ્યા(કિ)એકદમ
ધસારો કીધો.
તુરકી(ના)તુરકસ્તાનના.
હુમલો(ના)ચડાઈ;હલ્લો.

સરદાર-સગદાર; હિપરી.
રક્ષણુ(ના)સંભાળ
ખડકીને(ક)ગોઠવીને.
ગંધાના(વિ)વાસમારતા
ગુલામ(ના)વેચાણુ લીધે-
લા ચાકર.

પાઠ ૫૪ મો.

કુમક (ના) મદદ.
આપવાત(ના)કોષમાણુ-
સ પોતાને હાથે જી-
વ કાઢાડીને મરે તે.
ખરચી(ના)ખરચને વા-
સ્તે નાણું.
થડ(ના)પાડોશ.
મેદાન(ના)ખુલ્લી જગો.
ગભરામો(કિ)અકળાયો.
હાવણી(ના)મૂકામ.
તમામ(અ)ખીલકૂલ.
ગુજરી(કિ)મરી.
અપમાન(ના)ગેરઆખર.
સહેવાયું(કિ)ખમાયું.
સંપ(ના)એક દિલ; એક
મત.
ભેગા(અ)એકઠા; સાથે.
દગો(ના)કાવતર; કપટ.
વખેરાધ કુજીલ પડી.
તળેટી નાતળીજી; ત-
ળીએનો ભાગ.
રોકડા(વિ) નમદ.

શુમારજ(ના)પાર; અડસ
દ્રવ્ય(ના)પૈસો; ધન. [ટો.

પાઠ ૫૫ મો.

વતન-સ્વદેશ; જંગીરી.
ખાલસા(વિ)સરકારી.
હરડતા(વિ)કટ્ટા; ગુલમી
હૂટકાટ(ના)જખરજસ્તી
થી ખૂંચી લેવું.
ખુરી(વિ)ખરાખ; નહારી.
મતલખ(ના)સ્વાધ.
મંદીર(ના)દેહેર; દેવળ
દોસ્તી(ના)મીતરાઈ.
કોલકરાર(ના)વચન સા-
થનો અંદોખસ્ત.
જાથુ(અ)હમેશાં.
પ્રસંન(વિ)ખુશી; મગન.
મહાપાપી(વિ)ધણો દુષ્ટ.
બાદશાહ(ના)રાજા; પાદ-
શાહ. [સીરે.
વગર વાંકે(ના)ખીનતક.
ખૂન(ના)જીવલેવો; હથી
આર વતી મારવું તે
તૈયાર(અ)હાજર; તમર.
જમાવ-એકઠું કરવું તે
રણુ(ના)રેતીનું મેદાન.
પાઠ ૫૬ મો.
મંડપ(ના)માંડવો.
શિવલિંગ(ના)માહાદે-
વની મૂર્તિ.

નીસરણી(ના)સીડી.
પ્રાર્થના-સ્મરણુ; સ્તુતી
સહાય(ના) મદદ; કુમક.
હઠાવી(કિ) પાછાકાઢાડી
હાર(ના)પરાજય.
નિશાન(ના)વાવટો.
રગદોળાયું(કિ)પગ તળે
અંપાયું.
દેવળ-દેહેર: દેવસ્થાન.
હાથકરું(કિ)તાબે કર્યું.
માન(ના)કીર્તિ; જશ.
સૂખો(ના)હાકેમ.
ખાળ્યો(કિ)અટકાવ્યો.
તંગાશ(ના)ખોટ; તાણુ.
હોંસેહોંસે(ના)ધણી ખુ
શીથી, ઊમંગભેર.

પાઠ ૫૭ મો.

પાઠશાળા(ના)નિશાળ.
શૂરાતન(ના)ખાહાદુરી.
સ્થાપી(કિ)રચી.
ધતિહાસરૂપ(વિ)ધતિહા
સની ઢપથી.
કાવ્ય (ના)કવિતા.
રચના(ના)શોભા.
તરજુમો(ના)એકબાષા-
માંથી બીજી ભાષામાં
ઉતારો કરવો.
કઠોર-ખાલકી; વજીર.
અવગુણુ(ના)નહારીટવ

ગુલામગીરી-દાસપણું.
શાખિત(વિ)સિદ્ધ;નફી
લોભી(વિ)લાલચુ
પરમુલક(ના)પારકોદેશ
કાળજી(ના)ચેટક; અરે.
કારભારી(ના)કામકાજ-
ના કરનાર;કરતા હ.
પસરી(વિ)ફેલાઇ રિતા
લાલચોળ(વિ)માતેલા
બંડી(ના)બદન. | જોડા.
બટ (ના) આંચબગર ના.
પેહેરવેશ(ના)પેહેરેલોપો
શાક; (પેહેરવાના જે
કપડાં).

પાઠ ૫૮ મો.

સૂઓ(ના)પરદેશમાંરાજ
તરફથી કરતો હરતો
મર્યાદશીળ(વિ)સલુકાઇ
વાળા;સબ્યતાવાળા.
વખો(ના)દુઃખ;આશ્ત.
અમલ-સતા;અધીકાર.
અફગાન-પઠાણ લોકો.
ભોગેજોગે-એકાએક.
ઉગર્યો(કિ)અચ્ચો;જીવ્યો.
હાકેમ(નો)સરકાર.
તખ્ત-ગાદી;રાજ્યાસન
મમતા(ના)પાર;હેત.
અધિકાર(ના)અખત્યાર
પદવી; દરજ્જો.

તૈયારી(ના)પેરવી;તાકીદ
પેગડા(ના)પાવડા.
ખચાચ્યો(કિ)ઉગર્યો.
સોંપ્યો(કિ)હવાલે કર્યો.
તપાસી આપ્યો.

પાઠ ૫૯ મો.

ભોળો(વિ)નીખાલસ;કપ
ટી નહીં તે:સાલસ
ધાણ(ના)નાશ;નખોદ.
સહિત(અ)સાથે.
સંતોષ-આનંદ.હરખ
દત્તક-છાકરોકરીલેવા
ઝેર(ના)વિખ;સામલ.
નખળા(વિ)કમળેર.
મોખરે(અ)અગાડી.
અસ્વારો(ના)ઘોડે બેસ
નાઈ લશકર.
કુકડી(ના)કકડા;ભાગ.
દુશ્મન(ના)શત્રુ;વરી.
જખમી(વિ)ધાયલ
સહીસલામત(વિ)વગર
જોખમે,સારીપેઠે.

પાઠ ૬૦ મો.

ખુલસ(ના)ઝેર;કીનો.
છાપોમારવો(કિ)એકદમ
તુટી પડવું.
કતલ(શ્રી)ખુદામરકી;ખુ
નરેજી;કાપાકાપી.
નિરાંતે(અ)એનથી.

લશકરી (વિ) લશકરમાં
ધાલવાની.

જડાવ(વિ)જડેલાં.
ખકતર(ના)લડાઇનેસાર
લોહાંતો અંગરખો.
જમાવીને(કૃ)એકડી ક-
રીને.

વીણી(કૃ)ચુટી.તારવી.
હલો-હુમલો;ધસાવગે
ધૂળધાણી(વિ)ખાખાવી
ખી; પાએમાલ.
સેનાપતિ (ના) ફોજનો
સરદાર.

નંખુ(ના)નાનો ડેરો.
રઝળતા (વિ)રખડતા.

પાઠ ૬૧ મો.

નામના (ના) નામદારી
સાવધ (વિ) હોંશીયાર.
ઠોરકરવું(કિ)કાફીનાખવું
સ્વતંત્ર(વિ)આપ અ-
ખતીઆર.

ફતે (ના) જશ: યશ.
ચાહનાર (વિ) પસંદ
કરનાર.

કાળ(ના) વખત;મેત.
કળા(ના)તદખીર;યુક્તિ
ગાંઠે-પતકરે;મનકારે.
ટાંપી (કૃ) તાકી;ધારી.
દશા (ના) હાલ;હવાલ

કાંસામાં (ના) કમળમાં.
બળ્યો (કિ) મળ્યો.
આથમણી (વિ) પશ્ચિમ
તરફની.

સમાચાર (ના) ખબર.

૫૧૪ ૬૨મો.

કિલટ (ના) હાંશ-કિમંગ.
ભર (અ) સાથે.

મિનનજ (ના) પ્રકૃતિ.
દાથરો - મોંચડાવવું તે.
વદી-દશકે દશકે એક
ગણીએ છીએ તે.

ખાડ (ના) ખામી; ચુક.
ગુણાકાર (ના) ગણાકરવા
ના હિસાબ.

માથાફટીઆ-કડાકુટી
આં: ગુંચવણવાળા
સુસ્ત (વિ) આળસ
ચીડાઇ (ક) ખીજવાઇ.
ચૂક (ના) ભુલ: ગફલત.

૫૧૪ ૬૩મો.

દયામણું (વિ) દયા ઉપજે
એવું.
ડસકાં (ના) રોતા આંચકા
ખાવા તે.

દડદડ (અ) ટપટપટ.

ફળીકું (ના) શરી; મોહોલો
રોચ (કિ) રડે.

અકળામણ-ધભરાટ.

કદણ (વિ) અધરા

કિમંગ (ના) ઉમેદ; કિલટ

આનંદ-સંતોષ; હરખ.

લોલી (ક) લુછી

સાંભરતા- યાદ આવતા

બચાવ (ના) કિત્તર.

૫૧૪ ૬૪મો.

આનંદી-મગન; ખુશ.

ધુધવાનું (વિ) રીસાળ;

ચદરેક:

વસમું (વિ) અધકં.

પાડોશ (ના) પાસનું ઘર

કાયર- હેરાન; દુ:ખી.

કહેવત (ના) કેહેતી; કેહેણી

ગોખી (ક) પાકે કરી.

પેટભરું (વિ) ગુળગેકડં.

હસમુખી (વિ) મગન.

તાળો (ના) કાંટો

સ્વભાવ (ના) ખાશિયત.

૫૧૪ ૬૫મો.

સમસ્યા (ના) કિખાણો; કે,

હેડો; બેદમાં પુછવાનું.

શ્વાન (ના) કુતરો.

સુળણ (વિ) સારી પેઢે બ-

ણીતો.

મૂગ (ના) હરણ.

નર (ના) ખાયડો; મરદ

ગળ્યો (કિ) ઢાંક્યો.

શેખે (કિ) સારો દેખાય.

કિત્તમ (વિ) મોટો; શ્રેષ્ઠ.

સજનન-સારા માણસ.

નાત (ના) બાપ; પિતા.

વીયા-સગપણ, સગાઈ.

કાળ (ના) કુદકો; છલંગ.

ચતુર ડાહ્યા; શાણો.

નારી (ના) બાયડી, સ્ત્રી.

નિર્જળ (ના) કમળેર.

કોલ (ના) કોયલ-

વસંદરે-દરમાં રહે.

પદતો (કિ) બણતો.

પંડિત (ના) વિદ્વાન.

પૂર્યો (કિ) ગોંધ્યો

ચંતળો (કિ) જાણુજો.

મધુરો (વિ) મીઠા રગનો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૬).

એક નરે નરને ઢાંક્યો, તેથી શરીર સારું દેખાય; તેમાં એકતો ધણો

હમઘ માણસ છે, ત્યારે તમે ચતુર પુરુષ હોય તો સમજી લેઓ. એ શું છે? (ભમો).

મોટા કુળથી (દૂધથી) ઉપજી તેના બાપનો જે બાપ (દહીં બાપ ને તેનો બાપદુધ) તેની સાથે સગપણ કર્યું (છાશ નાંખી દુધ જમાવ્યું) તો તમે શાણા એ વાત સમજો એ શું છે? (છાશ)

કુદકો મારે પણ હરણુ નથી. સસલો પણ નથી ને કૃતરો પણ નથી તેમ મોં ઊંચું છે પણ મોર નથી. ત્યારે તમે ડાહ્યા સારી પેઢે જાણીતા સમજી લેઓ એ શું છે? (દેડકો.)

રંગે પીજોછે પણ પોપટ નથી; કાજોછે પણ નાગ નથી; તેમ પાંખો છે પણ પંખી નથી; ને તે ઉડેછે ખરો પણ કાગડો નથી; ત્યારે એ શું છે બોલો? (ભમરો.)

તે જાતે સ્ત્રી જાત છે પણ કમજોર નથી; કાળીછે પણ કોયલ નથી; તેમ દરમાં વસેછે પણ સાપણુ નથી ત્યારે એનો જવાબ બોલો એ શું છે? (તલવાર).

બાણુતો પણ વિદ્વાન નથી; ને ગોંધ્યો છે પણ ચોર નથી; તમે ડાહ્યા હોય તો સમજી લેજો; એ મધુર રાગનો છે પણ મોર નથી; ત્યારે એશું છે બોલો? (પોપટ).

પાઠ ૬૬મો.

પોરા(ના)ઝીણા જીવડાં.
વિદ્વાન(વિ) પંડિત.
સંખ્યા(ના)કંઠ્યાંકડો.
સૂક્ષ્મદર્શક(વિ)સૂક્ષ્મતે
ઝીણી, ને દર્શક તે
દેખાડનાર; એટલેઝી-
ણી ચીજ મોટી દેખા

ય એવોકાચનો સંચો,

યંત્ર.
ખાખોચીજી(ના)નાનો
ખાડો.
અખજ(વિ) સો કરોડ.
જેરવે (કિ) પચાવે.
ચતુરાધ(ના) ડહાપણ.
મળી(ના)એકજાતનોકા-

જો રંગ.

બેળ્યું(કિ) મેળવ્યું.
પારદર્શક-જેમાંથીઆ-
રપાર જોવાય તે.
ગળીએર (વિ) કાળા.
કુંડળાં (ના) ચકરડાં.
બક્ષ(ના)શિકાર.
આમળા(ના) વળ.

સીપ (ના) છીપાણી.
નકશી (ના) કારીગરી.
કોહેલી (વિ) સળેલી.

પાઠ ૬૭મો.

વર્ણન (ના) વ્યાન.
રમણિય(વિ)ખુશલાગે
એવી; ખુશનું માં.
ગંડી (ના) નાની ભેંસના
જેવું જનવર થાયછે.
પુણ્યશાળી(વિ)ધર્માત્મા.
પ્રખ્યાત (વિ) નામીઓ.
બાગ(ના)મોટા બગીચો.
ધર્મશાળા-પરદેશીઓ-
ને ઉતરવાનો મુકામ.
માંડવી (ના) રવેશ.
મહારાજ(ના)મોટારાજ.
એડાળ(વિ)ઘાટ વગરનું.
વેપારી(ના)રોજગાર કર-
નારા; રોજગારી.
બૂડાડે (કિ) ડુબાવે.
તોપખાનું(ના)તોપો રા-
ખવાનું ઠેકાણું.

સાહુકાર(ના)પૈસાવાળો
આખરદાર અહસ્થ.

પાઠ ૬૮મો.

ભદ્ર(ના)ભદ્રકાળી માતા
ઉપરનું મકાન.
મોદીખાનું(ના)સાંધું સા-
માન વેચવાની દુકાન.

ધીકાંટો(ના)જથાબંધધી
વેચવાનું ઠેકાણું.

તમામ (અ) બીલકુલ.
પૂર્વજે (ના) પિત્રુ.
કાંપ (ના) છાવણી.
સાહેબલોક(ના)ગોરાલોક
લસ્કર(ના)ફૈજ;સેન્યા.
હવેલી(ના)જિંચી આંધ-
ણીનું ઘર.

સવારી (ના) સ્વારી; હા
થીઉપરનોવરઘોડો.

પાઠ ૬૯મો.

અરણ (ના) સૂરજ.
ઝગઝગે (કિ) તેજ કરે
બહેલ (ના) એક જાતનું
મોટું મચ્છ;જેનેલોકો
મગરમચ્છ કહેછે તે
જળચર(વિ)પાણીમાંરે-
હેનારં.

ચરબી(ના)જનાવરના
ચામડાના પાતળા
પડમાંથી જે ચીકણી
વસ્તુ નીકળેછે તે.
વનસ્પતિ-લીલોતરી.
ગુજરાન (ના) ગુજરો.
નિર્મળ-ચોખ્ખું; સાફ.
ગરમી (ના) તાપ.
પુષ્કળ (વિ) ઘણું.

શિખર-ટોચ;ઉપલોભાગ

જવલે (અ) કોઇવખત.
બોલી (ના) ભાષા.
લિપી (ના) ભાષા.
ગોરા (વિ)સફેદ;ઉજળા
આછા (વિ) થોડા.
માજરી(વિ)ભુરાડોળાની
ખ્રિસ્તી(વિ)ઇશુખ્રિસ્ત-
ને માનવું તે.

પાઠ ૭૦મો.

પરોપકાર-પરકલ્યાણ.
અભણ-વગરબહેલા.
દરકાર(ના)પરવા;જરૂર.
રળવા (કૃ) પેદા કરવા.
ખરદાશ (ના) બાલાસ.
જ્ઞાન-સમજણ;અક્ષલ.
પાડોશ(ના) પાસેનું ઘર
ધંધેલાગીશ(કિ)રોજગા
રે વળગીશ.

દેવું (ના) કરજ; રૂણ.
સ્થાપન (ના) મંડાણ.
વખાણ (ના) તારીફ.

પાઠ ૭૧મો.

સ્વધર્મી-પોતાનાધર્મનો.
બુંડું (વિ) ખરાબ.
ભાંડે (કિ) ખરાબ બોલે
ખુલ્લું-ઉઘાડું; સાફ.
સદગુણી(વિ)સદાચરણ
લાયક (વિ) ટકરત.
આસામી (ના) માથુસ.

પ્રિતી (ના) હેત; પ્યાર.
આગ્રા(ના)હુકમ; રજા
પ્રસન્ન(વિ)ખુશ;મગન.
વરી (ના) દુશ્મન;શત્રુ.
કલ્યાણ(ના)સાર; રહુ.
દેશી(વિ)વતની;પેતાના.
દેશનો.

પાઠ ૭૨મો.

દ્રષ્ટાંત (ના) દાખલો.
કાવચ-એક જાતના વ.
વળતા પાંદડાંનું ઝાડ.
મોગરો(ના) એકજાતનું
ખુશબોદાર ફુલ.
વાગ્યાથી (ફ) રોપ્યાથી.

બેટા (ના) દીકરા.
અગત્ય (વિ) જરૂર.
મારફી-મારનારપનું.
મીઠાશ-બલાઈ; નમ્રતા.
ભૂલવી (કિ)વીસરવી.
અંતે(અ)છેલ્લે;આખરે.

પાઠ ૭૩મો.

ભલુંખુદું-સારું નહારું
આશ (ના) આશા.
વંદન-નમસ્કાર;નમનું.
નિદક(વિ) ચુગલીખોર.
સાલસ (વિ) સારો;નમ્ર
પડખુંદો-પડધો.
માનવી (ના) માણસ.

કદાપી(અ)કોઈ વખત.
લેશ (અ) જરા.
પ્યાર (ના) હેત;આહેના
ખાર(ના) અદાવત; વેર
દોષ (ના) કપકો.
અઠાવીએ (કિ) દધએ.
શુભો(કિ) સંભજો.
નદો(કિ)બદબોધ કરો.
ખંધુ (વિ) લુચ્ચું.
ગંદું (વિ) ગાળ.
વદે (કિ) ખોલે.
જન(ના)માણસ;સખત
તુર્તે (અ) તરત; ઝટ.
પડે (કિ) ધાય.

(કવિતાની સમજૂતી). (૭).

લોકોમાં પ્યાર મેળવનારા મોગરાનાં ખી જેવા (ખી હોતા નથી
ફુલ જેવા) માણસના મીઠા બોલ, તેમજ ખારમેળવનારા કૌવચના ખી
જેવા (ખી હોતા નથી ફાફડા જેવા) કેજે જરા ડીલે લગાડીએ તો
ખજવાળ આવે ને લાલ ચક્રમાં પડી રહે તેવા કડવા બોલ કહીએ;
મોગરાની કલમ કાપીને વાવીહોયતો તેમાંથી કૌવચ નહોતે તેમજ
કૌવચ વાવી હોયતો તેમાંથી મોગરો કુગરો એવી જરાએ આશા
રાખવી નહીં (એટલે કોઈનું ભુંડું કરીશું તો તે ભલું કરશે એવી આશા
થોડી); તે માટે એકવાર આપણે વિવેકથી વિચારી જુઓ. કે જેવા ખી
વાવીએતેવાંજ ઝાડ જીગેછે. લોકોની પ્રીતિ કે ખાર મેળવવો એનો
ધ્યાન આપણા હાથમાંછે, તે માટે દલપતરામ કવિ કહેછેકે
(દુનિઆના લોકને તેટલા સાર કપકો ન દેવો. (૧).

નમસ્કારનો શબ્દ કહીને નમસ્કારનો શબ્દ સાંભળો ને જોતમે કહી

ક્રોધની નિંમકરો તો તમે યુગલીખોર કેહેવાઓ; સબ્યતાનો શબ્દ
કહીને સબ્યતાનો સાંભળો લુચ્યા કહ્યાથી તે તમને લુચ્યા કેહે;
ચોખ્ખો શબ્દ કહીને ચોખ્ખો શબ્દ સાંભળો ગોળો કહ્યાથી તે તમને
પાછો ગોળો કેહે; માટે માણસો એક ખીજમાં જેવા સામસામા શબ્દ
બોલે; તેવાજ તુરત તેનો પડવો પડે. (એટલે) સામો માણસ પણ લેવુંજ
બોલે. (૨).

પાઠ ૭૪ મો.

લક્ષ (ના) ધ્યાન.
ઓલાદ(ના) વંશ; કુળ.
મિનારો-એક જનની
ગાળ હંચીપોહોળીછો
થી બાંધેલી દમારત.
પક્ષા (વિ) ખરો; સાખિન
નાનપણ(ના) બચપણ.
ઉછરેલો-મોટો થયેલો.
અવસ્થા-હાલ; હવાલ.
વેઠતો-ખમતો; સેહેતો.
હોશિઆરી(ના) ખબર
દારી; ચાલાકી.
જોગ (ના) દાવ, તાલ.
દરજે-પદ્ધતિ; જગે.
હકુમત-સત્તા; હાકમી
ખુબસુરત(વિ) રૂપવંતો.
મૂળ(ના) કાસળ; નખોદ.
મહા કાળેશ્વર(ના) મોટી
કાળકા માતંગી
કુતખ મિનાર(ના) કુતખ

દીનનો મિનારો.

પાઠ ૭૫ મો.

દૃઢ (વિ) પક્ષા; અસ્થિત.
બંડ(ના) હુલ્લડ; બળવો.
બદચાલ ખરાબચાલ
બખેડો (ના) હુલ્લડ.
અમલ (ના) સત્તા.
અધીન(ના) તાબે; વશ.
દમ (ના) હેંસ; રામ.
રામ(ના) દમ; જોર.
સ્ત્રી(ના) બધરી; બાયડી;
રક્ષણ-સંભાળ; બાલાસ.
બેગમ(ના) બાદશાહ કે
નવાબની ધણિઆણી.
રાજ કાજ(ના) રાજનું.
કામ કાજ.
આડોઆંક(વિ) બેહન.
ધનસાજ (ના) ફેસલો.
અમીરો-મોટા માણસ.
સંકટ-દુઃખ; બાપદા.

પાઠ ૭૬ મો.

પુરતકો(ના) ચાપડીઓ.
લખામણી(ના) લખાઈ.
ફકીરી-ફકીરના જેવી.
ખાટ(ના) ચૂક; ભૂલ.
ફેરકાર(ના) સુધારો; બદલ
લવું તે.

અધર(ના) હરફ દસ્કત.
મળથી(અ) પેહેલાંથી.
દુભાવાય(કિ) દુખાવાય.
ફેરવ્યા (કિ) બદલ્યા.
વજર(ના) પ્રધાન; દીવાન
એક (અ) સાથે; બેગા.
ઠરાવ્યો(કિ) મુકરર ક્યો
સત્તા (ના) અખત્યાર.
ખુમાટ(ના) પોકાર; સોર.
ઓલવી (કિ) મટાડી.

પાઠ ૭૭ મો.

એલચી (ના) વકીલ.
સન્માન-માન; અખર્.
વિસામો(ના) આરામ;
વિશ્રામ.
દાવો (ના) હક.

ખુંચી (કૃ) છીનવી.
આશરો(ના)છાયાં;કુમક
કવિ-કવિતાખનાવનાર.
અસીલ=નરમ;સાલસ.
ગણકારે (કિ) પતકરે.
નિર્દયપણે-ધાતકીપણે.
ગરદનમાર્યો(કિ)ઠોરકર્યો
નીવડે (કિ) નીકળે.

અણખનાવ-ખેખનાવ.

૫૧૪ ૭૮ મો.

બોગ(ના)કમખખતી.
સજાહ(ના)વિચાર;મત.
ઉંધી (વિ) ઉલટી.
બંભેર્યો (કિ)કાન ભરીને;
શીખવ્યો.

એશ આરામ(ના)મોજ-
શોખ.

ઉદાસ (વિ) દલગીર.
નાદાન(વિ)અણસમજી.
મતિ(ના)વિચાર બુદ્ધિ.
દિવાન (ના) પ્રધાન.
દગો ફટકો(ના)છળભેદ.
હોશ (ના)ગાતર;રામ;
છીનવી (કૃ) ખુંચી.

૫૧૪ ૭૯ મો.

સહવાસ(ના)પરીચય.
ખલવો(ના)હુલ્લડ;ડંગો.
અધિકાર(ના)દરજાને.
અમીરી(વિ)મોટા મા-

ણસના; જિંથા.
ખાનદાન(વિ)જિંથુંકુળ.
વારામાં(ના)વખતમાં.
ફતેહ(ના)ઝીતણી;ઝીત.
કદો (વિ) હરડતો.
શિક્ષા (ના) સજા.
દયાળુ (વિ)રેહુમ નજર
વાળા.

કોમળ-કુમળા;નાળુક.
અપરાધ(ના)યુતો;વાંક
મુઢધીમાન-અકલવંત.
ઝાંપો (ના) દરવાજો.
કુંવર-રાજનો છોકરો.

૫૧૪ ૮૦ મો.

કુપાત્ર(વિ)નહારોછોકરો.
અણધટતું-નાલાયક.
તકસીર-વાંક;અપરાધ.
પરાજય (ના) હાર.
ફિતુર(ના)ઢોંગ કરનારા.
ગુનેહગારો(ના)અપરાધી
ભસ્તી(અ)વધારે, ઘણું.
પચાવી (કૃ) દખાવી.
ધોરી (વિ) શરીઆત.
કેવળ(વિ)ખીલકુલ;તદન
ઠંડા (વિ) ધીમાં; ટાઢા.
ગડખડ(ના) તોફાન.
મટાડીને (કૃ)ફુરકરીને.
આડ (ના) હદ; સીમ.
સમાચાર (ના) ખબર.

વચગાળે(ના)મધ્યભાગે.

૫૧૪ ૮૧ મો.

દ્રવ્ય (ના) પૈસો; ધન.
ઝવેર-હીરા મોતીવગેરે
દરશન(ના)દેખવું;ઝાંખી
ખેસુમાર (વિ)ધણાજ.
ખોટી(વિ) જુઠી;ખના-
વટની.

ગૂણા (ના) ગુણપાટની
કાંચળી.

મદદ (ના) કૂમક.
નિભાવ (ના) ગુજારો.

૫૧૪ ૮૨ મો.

વિશ્વાસઘાતી(વિ)ભરો-
સોઆપી દગો દેનાર.
કાળજી(ના)દૈર્ઘ્ય; દૈદ્ય.
ભુંડાઇ(ના)પુરાસ;વેર.
ઉમરાવો (ના)અમીરો.
નિશ્ચય(ના) નક્કી;ઠરાવ
અતિશે(વિ)ધણા;મહુ.
ભરોસો(ના) વિશ્વાસ.
વેહેમ(ના) શક; સંદેહ.
ઉલટો (વિ) સામો.
સાન (ના)ધશારત.

૫૧૪ ૮૩ મો.

ચઢિઆતો(વિ)ચહડતો.
લોખામાં(વિ)હિસાખમાં.
ઘેટમિટન-અંગ્રેજ લો-
કોનો દેશ (ખજાંડ.

સ્કોટલંડ; ને વેલ્સ.)
 ડાંગર (ના) ભાત.
 નીપજો-ખાંદે; પેદાયાય.
 બચ્ચોવચ(અ)બરાબર
 વચમાં; વચગાળે.
 સુરંગ (ના) નેહર.
 આવજા-આવવું જવું.
 નામદાર(કિ)પ્રખ્યાત;કી-
 તિવંત; નામીઓ.
 દર(વિ) હરએક.
 વસ્તી(ના)વાસો, મુકામ.
પાઠ ૮૪ મો.
 મહારાણીજી (ના) મોટાં
 રાણી સાહેબ.
 અચળ(વિ)જે ખસેનહીં
 તે; હમેશાં કાયમ.
 કચ્છા(ના)દયા. [શાલ.
 કેશળ(ના)તાજગી; ખુ-
 વિધવિધ-તરેહતરેહ.
 સંહાર(કિ)નાશ, ધાણ.
 હામ(ના)હિમ્મત.
 વિન્યા કુંવરી-વધારે
 જશવાળી છોકરી.

અમરવેલ(ના)મરે નહ
 એવો વેલો.
 કૃપાનાથ(ના) દયારાખ-
 નાર ધણી.
 અખંડ(વિ)ખાંડો નહીં
 તે; આખા.
 સોહાગ(ના)શોભાગ.
 પરિવાર-કુળીલો; વંશ.
 દીપાવડો(વિ)શોભાવંતો
 સમાજ-મંડળી; સભા.
 અક્ષળ(વિ)ફાકટ; મિથ્યા
 વડી(વિ)મોટી.
 કૃપા(ના)મેહેરખાની.
 હૈકું(ના)દીલ, મન; હૈયું.
 હર્ષ(ના)હરખ; ખુશી.
 કલ્યાણ(ના)સાર; રકું.
 દિનદિન-દહાડે દહાડે.
 ચડતીકળા-આખાદાની,
 આખાદી.
 સંહારજો-નાશ કરજો.
 દુષ્ટ(વિ)પાપી; ખુની.
 વિજય(ના)વધારે જશ.

જગપતિપણું(ના)દુનિ-
 યાનું ઊપરીપણું.
 અખૂટ(વિ)ખુટેનહીં તે.
 સમય(ના)વખત; વેળા.
 સહાય(ના)મદદ.
 કષ્ટ(ના)દુઃખ; સંકટ.
 કૃપાનિધિ (ના) દયાનો
 ભંડાર.
 ઉપજ્યો(વિ) થયો.
 અથાગ(વિ)જેનો થાગ
 નહીં; ધણોજ.
 જગ(ના)જગત; પૃથ્વી.
 ન્યાય(ના)ધનસાફ.
 સુજશ-સારોજશ; કીર્તિ.
 જામજો(કિ)પથરાજો.
 ગુણીજન(ના)ગુણવાળો.
 દયાવંત(વિ)દયાવાળો.
 દિસેછે(કિ) દેખાયછે.
 રાજસમાજ (ના) રાજ
 મંડળી; રાજસભા.
 રક્ષા(ના)રક્ષણ; સંભાળ.
 જયજયકાર(ના)ફતેહ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૮).

હે પ્રભુ! હમે એટલું માગીએ છીએ કે, મોટી દયાળુ **વિકટોરીઆ**
 રાણી ધણાં વર્ષ જીવો: તમો કચ્છા કરીને એટલું આપો કે હમારા દીલમાં
 પૂરો હરખ પામીએ (**વિકટોરીઆ** ધણાં વર્ષ જીવો). (૧).
 સદાકાળ એની હકુમત હમારાપર રાખજો. અને દયા લાવી એનું

રક્ષણ કરી કલ્યાણ કરજો; દહાડે દહાડે એની આખાદાની થઈને દોલત વધજો; જેથી કરીને એ ધણી કીર્તિ પામે (વિકટોરીઆ). (૨).

એના સઘળા દુશ્મનોનો ઘાણ વાળજો, પાપી માણસની મેલેનત જજો; એ વધારે જશનાળી કૂ વરીને વધારે જશ વધારજો. જેકે દુનિઆનું ઊપરીપણું ચલાવવા જોગ છે. (વિકટોરીઆ). (૩).

પ્રભુ તું ખુટે નહીં નેટ ॥ દોલત એને આપજો, ને સઘળા વખતે એની મદદમાં રહેજો; હે દયાના ભંડાર ઇશ્વર એના સઘળા દુઃખ કાઢાડી નાંખજો; કે જેની કીર્તિ જગતમાં ધણી થાય. (વિકટોરીઆ). (૪).

એના રાજમાં માણસ મુખી થયા. સદાકાળ એનો શોભાગ આપે રહેજો (ખડીત થતો નહીં); જેથી કરીને જીવનના દુઃખ દુર થયા, ને મનમાં અથાગ દરખ ઊપજ્યા (વિકટોરીઆ). (૫)

આખી પૃથ્વીપર સદાકાળ એ કાયમ રહેજો. એનો ધનસાક સદા વાળીજ છે; એનો સારો જશ જગતમાં એ પથરાજો કે જે ગુણવાન માણસ પુસ્તકમાં લખી જાય. (વિકટોરીઆ). (૬.)

જેના સદગુણ રાજનું મંડળ દયા ભરેલું મઝાતું દેખાવડું જણાય છે; એને ચિત્તે યોગળી હિમ્મત વધજો, ને માહારાજ (ઇશ્વર) એનું સારું રક્ષણ કરો. (વિકટોરીઆ) (૭).

જેનો નાશ નહીંજ થાય એવો જેમ વેલો વધે, તેમ એનો પરિવાર વધજો; દક્ષપતરામ કવિ કેહે સઘળા સારા માણસો; બોલો એકવાર વિકટોરિઆ રાણીની જે, જે, જે. વિકટોરીઆ). (૮).

પાઠ ૮૫ મો.

પૂટડાઇ(ના)શોભા.

ટાપટીપ(ના)તાલમેલથી

શણગારવું તે.

જંગલી-એવકુદ્દ; મૂર્ખ.

અચાન(વિ)વગર કેળવા

ચલા ભોળા.

હોંસેહોંસે(ના)ઉમંગથી

ડાળ(ના)ચેહેરો; ભપકો.

જન્મથીજ(ના) અવતરે

સારથીજ.

ચોખંડા(વિ) ચોડા.

ડામ(ના)ધમધમતા લો

ઢાનો ઢીનો ચપકો.

પાઠ ૮૬ મો.

શિકલ(ના)મોંનો ચેહેરો

નામાંકિત(વિ)નામીઓ.
કદરુપાં(વિ) ખેડોળ.
કસર (ના) ખામી.
વહ(ના)કાણું, છિદ્ર.
ચીમું(વિ)ખેડેલું, ચપટું.
રૂપાળું(વિ) દેખાવડું.
બૂઠ(ના)કાનની લાલીડિ
પરનો વચગાળેનો
ભાગ.

મજન(ના)ભાર; મોજો.
દુઃખી(વિ)હેરાન, કાયર.

પાઠ ૮૭મો.

કરોડ(ના)ખરડાની વચ-
માંનું હડકું.
પાંસળીઓ(ના)પાસા ત-
રફની હાડકીઓ.
દરદ(ના)દુખાવા; કળતર.
સજ્જા(ના)ચસકા.
હડપચી(ના)દાઢી આગ-
ળની જગો.

મેશ (ના) કાજળ.
ટપકાં (ના) છુંદણાં.
નીચવણ(ના)હલકી જ-
ત; હલકા લોક.

વેદના(ના)દુઃખ; આપદા.
ખોટ(ના)તગ્મસ; તોટો.
મેખો (ના) રેખો.

પાઠ ૮૮મો.

ઔધડીઉં(ના) ચારધડી.

નો વખત.
ગૃહસ્થો--મોટા માણસો.
આરસપાદાણુ(ના)આ-
રસનો પથ્થર.
માનતા(ના)ખાંધા; આ-
કીન; નાંમ.
સિંહાસન(ના)ગાદી, (સિ-
હનું આસન.)

દેવલ(ના)દેર; મંદીર.
સેંકા(ના)સેંકડો.
સ્તંભ(ના)થાંભલો.
સલાટ(ના) પથ્થર ટાંક-
નારા કડીઆ.

દાંતા(ના)ગુજરાતનીકિ-
તરે એક ગામ છે.
રાણા(ના)રાજ.
જનત્રાળુ(વિ)જનત્રાવાસી.
ભેટ(ના)નજરાણું.
કર (ના) વેરો.

પાળિઆ ના)કોરણ; કોર
આખુ(ના) ગુજરાતનીકિ-
તરે એક પર્વત છે.

પાઠ ૮૯મો.

જવાળા(ના)ખળતા; આગ
કમાણી--રળતર; કમાઈ.
દશાંશ(ના)દશમો ભાગ.
નગરશેઠ(ના) શહેરનો-
શેઠીઓ.

ગુમાસ્તા(ના)વાણોતર.

ખારસાખ-ખારણાસાથે-
નું ચોખડું.
લેખ(ના)દસ્તાવેજ.
દરસાલ-હર વરસ.
અર્પણુ(ના)આપવું; ચ.
ડાવવું.

ગખર(ના)જખરોપર્વત.
જખર(ના) જખરા.
ચઢાવ (ના) ઢોળાવ.
જવાળામુખી (ના) ખળ-
તામાંનો પર્વત.

પાઠ ૯૦મો.

માયાળુ (વિ) દયાળુ.
ભાઈખંધી (ના)દોસ્તી.
ભાઈખંધ(ના) દોસ્તદાર.
વાંક (ના) તકસીર; ગુનો.
વેંત (ના) ખીલસ.
નમીએ(કિ)વાંકાવળીએ.
ધંત્રાજ(ના)કિપાય.

આપસ્વાર્થા (ના)પોતાની
મતલબના; ગરજનહ.
પરવા(ના)દરકાર; જરૂર.
સોગતી (ના) સાથી.

પરગણુ(ના)પરકલ્યાણી
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
ગોહિઆ(ના)મસલતીઆ
મોટા(વિ)ઉદાર; સખી.
દોષ(ના)અપરાધ; પાપી.

પાઠ ૯૧મો.

રમુછ=ગમતપડેએવી. પરોણો(ના) પરોણા ઉ-
ખડખડાટ(ના)અવાજ.
ખીનાં(ના)ખીધાં.
હિંમત(ના)છાતી.
છાજલી(ના)છાખડી.
ભયડાઇ(કુ)દયાઇ.
ઘાટ(ના)આકાર, ડોળ.
ચતુરાઇ(ના)ડાહાપણ.
કસાઇ(કુ)કચળ આવી.
ધારતી(ના)ખીક; ડર.

પાઠ ૯૨મો.

ભોજનક્રિયા(ના)જળ્યા-
ની તરેહ-રીત.
સાહેબલોક(ના)અગ્રેજ.
તરેહ(ના)રીત; ચુકિત.
અણીદાર(વિ)અણીવાળી
અવધડ(ના)અડચણ.
નરમ(વિ)પાણી જેવી.
વેલા ના)આપદા. [ક.
ધરધણી(ના)ધરનોમાલિ
કાવતું(ક)ઠીક પડતું.
ટગરટગર(કુ)એકીનજરે.
કકડીને(કુ)ધણીસખત.
ધેંસ(ના)ભડકું.
ધુણાવ્યું(કિ)હલાવ્યું.
ગટગટાવી(કુ)હાંસી; પી.
તરેહવાર(વિ) અજબ.

પાઠ ૯૩મો.

બોરસ(વિ)ઓખંડા.

તરેલા તે, મેમાન.
ફાડીને(કુ)ચીરીને.
ઠાલવી (કુ) ખાલવી.
ખુમચા(ના)મોટી યાળી
જેવું છાછરું વાસણ.
કાવો (ના) ઉકાળો.
મોળી-ગળપણવગરની
સુરમ(ના)સુગંધ; વાસ.

પાઠ ૯૪મો.

સંધ-જત્રાજનારૂંટાળું.
ટુંક(ના)શીખર; ટોચ.
રળિઆમણો(ના)શોભા
વંતો; સારો.
મોકળો (વિ)પોહળો.
આનંદ-હરખ; સંતોષ.
ઘાટ(ના)ઓવારો; આરો.
વિસામા(ના)વિશ્રામલે-
વાંના ઠેકાંણા.
વગડો(ના)રાન; જંગલ.
નામીયા (વિ)પ્રખ્યાત.
ધનવાન(વિ)પૈસાદાર.
શિલાલેખ(ના)પથ્થરપર
કોતરેલો દસ્તાવેજ.
હરસાલ(ના)વરસોવરસ.
ઉચકો(ના)જિંધડ માપ;
ઠેરવેલી રકમ.

પૂજરા(ના)પુજ કરનારા.
રાતવાસો-રાતનો મૂકા.

મ; રાતનો પડાવ.
ઠાકોર(ના)રાજ; રાણો.
સદાત્રત (ના) ધર્માદા
સીધું સામાન આપવાનું
મોદીખાનું.

મરકી(ના)મરવાનો રોજ.

પાઠ ૯૫મો.

ભૂમધ્ય (વિ) જમીનની
વચમાં આવેલો.
રેતાળ(વિ)રેતીવાળી.
રણુ(ના)રેતીનું મેદાન.
વામરો(ના) પવન; વા.
જવલે(અ) દોષ વખત.
ઝાડપાન(ના)ઝાડપાલો.
વાડી (ના) ઝાડપાન
વાળી જગો.

પાઠ ૯૬મો.

સારેછે(કિ)પૂરી પાડેછે.
સાલ (ના) વરસ.
પૂર (ના) રેલ.
કાંપ (ના) કચરો.
શામળા(વિ)કાળા.
સીધી(ના)હથસી.
કદરૂપા(વિ)ખદશીકલના.
નિમકહલાલ(વિ)ખાધે-
લા અખનો ઉપકાર
કરનારો.

કેપ(ના)શુસીર.

હિંસારી(વિ)હત્યા કરનારી

ઝોઝેઝોળાં(ના)ઠોઠોઠોળાં
ખૂની(વિ)ઘાતકી;નિર્દય.

પાઠ ૬૭મો.

ગિતા(ના) આપ;તાત.
સેવા(ના)આકરી;અરદાશ.
છડા(ના)એકલો.
છોટા(વિ) નાનો.

પાળીપોષી(કુ)ખવડાવી
પીવાડી.

આભાર(ના)હિષકાર;પાડ
અંતર(ના) દિલ;મન.

ભેદ(ના)સમજણ;કારણ.
કોટીકોટી(વિ)ધણીધણી.

કાયા(ના)શરીર;દેહ.

છત્ર(ના)ઢાંકણ.

પ્યાર(ના)હેત;આહેના.
અત્યંત(વિ)ધણો;ખુબ.

પાણ(વિ)નદારો;કપુત.
વડા(વિ)મોટા.

વાંક (ના) યુ-હો.
રાંક(વિ)ગરીબ;અનાથ.

સ્નેહ(ના)હેત; પ્યાર.

દેહે(ના)શરીર; કાયા.

(કવિતાની સમજૂતી). (૯).

જ્યારે હું છોક નાદાન નાનો છોકરો હતો, ત્યારે પિતાજી તમે મને
પાળી પોશીને મોટો કરીધો; તે વખતે સારી રીતથી મને ખુશી ને ખુશી
રાખતા; હવે એ તમારો પાડ હું કેમ વીસરું. (૧)

જે વખતે હું નાનો હતો તે વખતે છાતીએ ચડી તમારી મૂછ ખેંચી,
ત્યારે તમે દિલમાં જરા પૈંજુ રીસ નહોતી આણી; જે મેં મ્હોડે કહ્યું તે
બધી વાતની હા હા કહી; હવે એ તમારો (૨).

મને સારી શીખામણુ દધને સુધાર્યો, અને વિદ્યા શીખવીને વિવે-
કથી વધાર્યો; તેમ મને બધી વાતની સમજણુ ખરાબર આપી, હવે એ
તમારો (૩).

તમારી કાયાપર મારેવાસ્તે ઘણું ઘણું દુઃખ વેદ્યું, મને છાતીએ
દાખીને મારી આસનાવાસના કરીધી; ને ખરા ભાવથી મારા ઝિપર હેત
રાખતા, હવે એ તમારો (૪).

મને જોતા ત્યારે મનમાં ઘણો સંતોષ પામતા, ને જે વસ્તુ મ્હોડે
મેં માંગી તે તરત લાવી આપતા; જે નદારો છોકરો હોય તેજ એ તમારો
પાડ હુલે, તો હવે એ તમારો (૫).

મારાથી કંઈ ખોટું કામ થાય ને મોટા ગુનામાં આવું તો નાદાન જન-
થી શિક્ષા કરવાને બદલે તમે મારાપર દયા લાવતા; ને પ્રિતી ન ફતારતાં

મારા અંગને કંઈપણ દુઃખ ન દીધું, હવે એ તમારો (૬).

પાઠ ૯૮ મો.

લાવ (ના) લાવો; લાભ.
સજવું (કિ)રચવું.
નિરખવું (કિ)જોવું.
જગનાથ (ના)જગતનો
ધણી; ધશ્વર.
હયાતી (ના)જન્દગાની.

સેવના (ના)સેવા; ભક્તિ.
ભાગ્યશાળી (વિ)નસીબ-
વાન; નસીબવાળો.
તુચ્છ (વિ)હલકો; નીચ.
ટાળી (કિ)મટાડી.
જનો (નો) માણસો.
મધ્ય (અ)વચ્ચે; માંહે.

સબ્યા (કિ). બનાવ્યા.
નેત્ર (ના)આંખ, લોચન.
નીર (ના)પાણી.
ઊરે (ના)દીલે; હૈયે.
ભાવ (ના)ચાહેના; હેંશ.
પિતુ (ના)આપ; તાત.
શુભ (વિ)સાર, મંગળીક.

(દ્વિતાની સમજૂતી). (૧૦).

મને ભણાવી ગણાવી નસીબવાન (લાહેર) બનાવ્યો, ને મારી ખરાબ તોછડી આદત મુકાવી; જેથી કરી લોકોમાં મારી આખર ફેલાઈ ગઈ. હવે એ તમારો (૭).

મેં આ સારો (ઊપભોગ) ઓરીઓ લીધો ને હવે જે લઈશ તેનો આભાર બધો પિતાજી તમારો માનું છું. એ બધા ઊપાયો મારા સુખને-સાર તમે રચ્યા છે, હવે એ તમારો (૮).

તમારી આંખોમાં પ્યારના આંસુ લાવીને મને જોતા ને પોતાના કલેજ સાથે લગાવીને દાખતાં; તે વખતે મ્હોડે મીઠા શબ્દ બોલતા, હવે એ તમારો (૯).

હું આજ સુધી નાદાન બચ્યું ને અજાણ્યો હતો, તેથી તમારો ગુણ મેં મનમાં એકે જાણ્યો નથી; આજ હું હવે જાણીતો (મોટો સમજણો) થયો છું, હવે એ તમારો (૧૦).

જગતનો ધણી જે ધશ્વર તે જો મને હમાત રાખે, અને મારી ને તમારી જન્દગાની સલામત રહે; તો સાચે ભાવે નિરંતર તમારી સેવા કરું, હવે એ તમારો (૧૧).

હું સચી ભણીને આ સારા જન્દગણી રાખે, તે પિતાની સેવા

કરવાને નકારા થશે નહીં; સારું જ્ઞાન મેળવીને પછી સારે કામે લાગશે
તે આ સારા છંદ દસપતરામ કવિએ બનાવ્યા છે. (૧૨).

પાઠ ૯૯મો.

વેરીઓ (ના) દુશ્મનો.
ઘાતકી(વિ) નિર્દય; ખુની.
શિકાર (ના) ભક્ષ.
લાગ (ના) દાવ; તક.
અશુદ્ધ(વિ)ભાન વગરનો.
ઉડાડી (ક્રિ) ફેલાવી.
નિમકહરામી(વિ) ઉપકા
રને બદલે અપકાર
કરવો તે.

પાઠ ૧૦૦મો.

ખારાદ(ના)હંમેશાં ખા-
વાનો પગાર્ય.
અદેખાત(ના)ખાર; ધર્મી.
નિર્દય(વિ)દયા વગરનો.
વાધેલા (વિ) સોલંકી.

પાઠ ૧૦૧ મો.

વજીર(વિ)પ્રધાન; દીવાન.
પાધર(વિ)સીધો; પાધરો.
કુલ (વિ)બધા; તમામ.
કાપૂર(ના)લુચ્ચોઆદમી.
મજલ(ના)વાટ, ટપ્પો.
પાટવી(વિ)ગાદીનો અ-
ધિકારી, મ્હોટો.

પાઠ ૧૦૨મો.

કુરસદ (ના) નવરાસ.

કગમણ(વિ)પૂર્વદિશા.
ખંડણી(ના)ચાથ; કર.
આવકાર(ના)આદરમાન.
ચડાઈ (ના) હુમલો.
સમાપ્તિ(ના)આખર; છેડો.
સિંહલદ્વિપ-સંકા ખેટ.
પડતીદશા-નબળો દ-
હાડો, ખેદી.

પાઠ ૧૦૩મો.

નિમકહરામ (વિ)ધણીન.
અન્ન ખાદને તેનું
ભુંડું કરે તે.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.
અવિશ્વાસ(ના)ખીનપતી
જ, ભરોસો નહીં તે.
ધરડપણ(ના)ખુદા પણ.
કલેશ-કજીઓ; કંકાશ.
પડિતો (ના) વિદ્વાન.
અલંકાર(ના)અભિમાન.
ખુદ્ધિવાન-અક્કલવંત.
આખાદી (ના) ચડતી.
ખાનપાન ના)ખાવું પીવું
ખોરાકી-ખોષાકી.
નીમ (ના) હદ; સુમાર.
સપરમે(વિ)સારે ટાણે.
ગુલામગીરી(ના)ચાકરડા

પણું; દાસ પણું.

પાઠ ૧૦૪મો.

મારા-કસાઈ; મારનારા.
માલિક (ના) ધણી.
કાચો (વિ) નબળો.
નીવડત (ક્રિ) નીકળત.
રંડીખાણ=વેશ્યાનો સં-
ઘ કરવો તે; ધીનાળું.
મોજશોખ(ના)ચેનખાણ
લપટાઈ(ક્ર)વીટલાઈ; ક-
સાઈ.
સમાવતાં-નરમપાડતાં.
રીખાવીને(ક્ર)દુઃખદખને.
નિર્દયપણે-ઘાતકીપણે.
કારભાર(ના)મુખ્ય કામ-
કાજ.
સંતોષ-આનંદ, હરખ.
વગના (ના)તરફેણના.
નસંતાન(ના)સત્યાનાસ.
પાઠ ૧૦૫મો.
રંગમેહલ-રંગતાન કર
વાનો મોટો મેહલ.
દેવડી(ના)મથક; મકાન.
ઓલાદ(ના)વંશ; કુળ.
દુવાઈ (ના) આણ.
નીતિ(ના)રીતસર ચાલ-

વાનું ધોરણ.

ગડબડ (ના) તોફાન.
ખંદોખસ્ત(ના)ગોઠવણ.

પાઠ ૧૦૬ઠા.

સુખેદાર(ના)સરદાર;પલ
ટણનો-ઉપરી.

કાયમ (અ) બાહાલ.
મેળાપ (ના) મુલાકાત.

કાવતરું (ના) દગો.
આચિંતો(વિ)એકાએક.

ભોગજ્નેગે(અ)એકાએક.
બનાવ (ના) હકીકત.

પાઠ ૧૦૭મો.

ગોળાર્ધ(ના)અડધોગોળ.
વાહાણુવટી(ના)નૌકા શા-

સ્ત્રના જાણનારા.
સમઘાત (વિ) સરખો.

શુમારે (અ) આસરે.
વળગીને (કૃ) બાઝીને.

કડકા (ના) ભાગ.
ખમરદાર(વિ)હોંશિયાર.

ખરેખાત(અ)સાચોસાચ
ઢગલે ઢગલા-ધણુંજ.

નીપજ(ના)પાક;પેદાશ.

પાઠ ૧૦૮મો.

અજાની(વિ)અણસમજી,
ભોળા; વગરશીખેલા.

ભૂત (ના) પીશાય.
ઝોડઝપટ(ના)સપડાવું.

નજર (ના) કુદ્રષ્ટિ.
પ્રકાર (ના) રીત;તરેહ.

સમજી(વિ)વિચારવંત.
કરડી (વિ)આકરી.

ધગધગતા(વિ)કિનાકિના
અંગારા(ના)દેવતાનાસ-

ળગેલા કામલા.
પાઠ ૧૦૯મો.

પ્રયોગ=કરી જોવું; અ-
જમાસ કરવી તે.

મંછા (ના) ધ્વંષ.
શંકા (ના) વેહેમ.

ચીસ (ના)કીકીચારી.
લમડી (ના) ઢાળકી.

પડછાયો (ના) ઓળો.
કસર (ના) ખામી.

પરસેવ (ના) પસીનો.
યુક્તિઅંધ=હીકમતથી.

ખમરદારી=હોંશિયારી.

ચોકશી=ચારીક તપાસ.
ડાકણ (ના) ચૂડેલ.

પાઠ ૧૧૦મો.
વંત્રી(ના)ડાકણ;ચૂડેલ.

આણુ (ના) દુષ્ટાઈ.
રોણુ (ના) તોફાન.

ભાવસાર (ના) જૈનધર્મ.
પાળનાર હિંદુ લોક.

મધરાત(ના)વચલીરાત
ચાંદરણું (ના) ચંદ્રમાનુ

અજવાળું.
ધૂજવા (કૃ)જીવા.

હામ(ના) હિંમત;છાતી.
ચોકીવાળા=પોહોરેદાર.

હામચિઓ(ના)માચડો.
સ્વામી=ગુરુ;ઉપદેશી.

રોર ખકોર(ના)અવાજ
વિગત (ના) તપસીલ.

વિખ્યાત(વિ) નામીયું.
મસાણુ (ના) રમશાન.

કાસકરસ(ના)હવામાંખુ
લો મૂકયાથી જલ-

દી સળગી ઉઠે એવા
એક પદાર્થનું નામ.

(કવિતાની સમજીતી). (૧૧).

પવન આવ્યાથી નેવાં આગળનું નળીઉં ખસીને હેઠે પડ્યું તે જો-
ઈને કૃતરું ભસવા મંડ્યું. ત્યારે ત્યાં ધણો હોહાકાર થઈ રહ્યો; ત્યારે

માંહે કોઇ કહેવા લાગ્યો કે હા મેં ચોર દીડોતો; પછી એ વિષે મ્હોટીમ્હોટી વાતો ઘણીએ કરે. (પણ તેમાંનું શું?) તો એ પ્રમાણે **અખો સ્વામી** કહે છે કે ભાઈ વેહેમની વાત એવી સમજવી.

પાઠ ૧૧૧ મો.

વશીકરણ (ના) વશ કર-
વાનો મંત્ર.

અપશુકન (ના) ખરાખ

નિશાની; ખરાખશુકન

શુકન=ચિન્હ; નિશાની.

પોગળ(વિ)પોલું; ખૂંડું.

ભુવો(ના)ભૂતપી શાય કા

હાડનાર; ઢોંગી.

શીખાઉ(વિ)એલો.

ચોટ(ના)ખેલ.

અજમાવી (ક) વાપરી.

પાઠ ૧૧૨ મો.

હરતાળ=એક નતની

પીળા રંગની ધાતુ.

કાળ (ના) મોત.

અડતાં(ક) અડકતાં.

ખાલ(ના)છાલ; ચામડી.

ગાણા(ના)ગાયન; સાર-

ગી નરઘાંથી ગાવું તે.

કુડાં(વિ)નઠારા; ખરાખ.

આળ(ના)તોહોમત.

અગ્નિ(ના)દેવતા.

ઝાળ(ના)આંચ.

લખમી(ના)પૈસા.

વાસીડું(ના)કચરો; પુ'બો

તાલ(ના)મળ; રમૂજ.

છછુંદર(ના)ચેણ.

છીંડુ(ના)વાડ કે ખેત-

રમાં જવાનો રસ્તો.

છૂટ(ના)જગો; ખારી.

ફાસ(ના)સરાક.

થોખ(ના)પાર; છેડો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૨).

અન્નમાં જેમ કાચો (માર્ધા વિનાનો) પારો ખાવો તેવું ચોરીનું ધન છે; કાચી હરતાલ ખાવી તેવો ચોરીનો માલ છે. (૧). માથા જીપર જેમ મોત ભમેછે તેવો ચોરીનો માલ છે; કૌવચ લાગેથી ખાલ જીપડે (ચેળ આવે) તેવો ચોરીનો માલ છે. (૨). ગાયન ગાતાં કે સાંભળતાં હોય ત્યાં આવીને કોઇ નઠારા શબ્દ બોલે તેવો ચોરીનો માલ છે. (૩). દેવતાની કેવી જાંતી ઝાળ લાગેછે તેવો ચોરીનો માલ છે; કોઈ સખસ જીવતી સાખ ગળે (તે પેટમાં રહે નહીં) તેમજ ચોરીનો પૈસો કોઈને પચે નહીં. (૪). આખા કોળાનું શાક નહીં યાય (મોળેલા કોળાના શાકમાં આખું કોળું ભૂલથી જાય નહીં.) તેમ કચરો વાળતાં ભૂલમાં સાંભેલું કહાડી નંખાય નહીં; અને જો કહાડી નાંખીએ તો જોવા જેવો તમાશો યાય, તેવો ચોરીનો માલ છે. (૫). સાપ છછુંદરને મ્હોડામાં ધાલેછે. હવે જો તે ગળી જાય

છે તો સાપ મરી જાય છે. ને જે સાપ તેને છોડી દે છે તો આંધળો થાય છે તેવો ચોરીનો માલ છે. (એટલે એ માલ રાખે તો પણ દુઃખ ને ખીજનને આપે તો પણ દુઃખ થાય છે.) (૬). છીંડું એટલે જવા આવવાનો રસ્તો માળી મોટો રાખે અથવા જવા આવવાની છુટ રાખે તો બકર કહાડતાં ઉંટ પેસે (કરવા જાય કંઈ પાકું તો થઈ જાય કંઈ વાંકું), સરાક કહાડતાં કંઈ મોટો ખીલો પેસી જાય (સાત સાંધે તો તેર તૂટે, તેવો ચોરીનો માલ છે. (૭). ચોરીનો માલ કંઈ રાત દહાડો જાનો રહે નહીં, તેની વાત તો વા લઈ જાય; જેમ બિલાડી મોભામોભ ઊતરી જાય, તેમ અટકાવ કરતાં તેનો પાર આવે નહીં. (૮).

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રસિદ્ધ(વિ)નામીયા.
ધામ(ના)જગો; ઠેકાણું.
રચના (ના) શોભા.
ઢાળીઆં(ના) ઢળતાં છા-
પરાંની અડાળી.
ગૌશાળા(ના) ગાય બાંધ-
વાના ઠેકાણું.
રસોડું(ના) રાંધણી.
નગારખાનું(ના) નગારા
વગાડવાની જગો;
નોખતખાનું.

ચોરશી(ના) ચોડાપથ્થર.

પાઠ ૧૧૪ મો.

સિંહાસન=ગાદી; તખ્ત.
ઝાકઝમાળ (વિ) ચળક
ચળક; તેજદાર દેખાવું
છપરખાટ(ના) પલંગ.

શણગાર(ના) લૂગડાંધરે-
ણાં વગેરે ભૂપણ.

માણેકદારી(વિ) આસો-
સુદ પૂનેમનો દિવસ.
તલપૂર(વિ) જરાક.
ખરીદી(ના) હોરત.

પાઠ ૧૧૫ મો.

અંગે(ના) તાખે; હવાલે.
સારેછે(ક્રિ) પૂરી પાડે છે.
આરા(ના) આવારા; ઘાટ.
કમળ(ના) એક જ તના ધ્રુ-
લ તળાવમાં થાય છે.
દેવસ્થાન=દેવનું ઠેકાણું.
સાધુ(ના) બાવો, વેરાગી
વસુલ(ના) જમે.

દેવસ્થળ(ના) દેવનું ઠેકાણું
ખિચોખીચ(અ) પાસે.

પાઠ ૧૧૬ મો.

દાંતર(ના) અંગ્રેજ વેદ.
કળતર(ના) દુખાવો; દરદ.
કરાર(ના) સુખ; એન [કવું.
ઝારવું(ક્ર) કિનાપાણી થી શી.
ખળતરા(ના) આગ.

જળો(ના) ખરાબ લોહી
ચૂસી લેનારા લાંબાં
જીવડાં.

ખપાટીઆં(ના) કામડી.

પાઠ ૧૧૭ મો.

ગંઠાઈ-સંઘાઈ; બંધાઈ.
કોકીલું(વિ) જરા ઊનું.
ટેબા (ના) ટાંકા.

ધાએલ(વિ) જખમી.

દરદ(ના) દુખાવો; કળતર

પાઠ ૧૧૮ મો.

પાસે(અ) બાજુએ.

ફેફસું(ના)જેણે કરીનેદ-
મ લેવાય છે તે.

હયમચાટ(ના)હાલચાલ.
શ્વાસોશ્વાસ(ના)દમ પર
દમ; સાસ.

શેક(ના)દેવતાનીગરમી
ઉત્તરી(ના)ઓકારી.
સરવળ સરવળ-ખવળ
ખવળ.

પૂન (ના) કાફી.
કાવો(ના)ઉકાળો.

પાઠ ૧૧૬ મો.

વિકટ (વિ) ભયંકર
અનાડી (વિ) મૂરખ.
ઝાળેઝાળાં(ના)ટોળેટોળાં
ટકર (ના) ચોટ.
જોડાજોડ(અ)સાથેસાથે.
વતની (ના) દેશી.

પાઠ ૧૨૦ મો.

પાટવી(વિ)મોટો;ગાદીનો
અધિપતિ.
કોરટ (ના) દરબાર.
ન્યાયાધીશ(ના)ધનસાધ
કરનારા.
અદાલત(ના) કચેરી.
ખાતર (ના)શરમ.

તરફદારી(ના)તરફેણ.
ખેલેકેલો (વિ)છાકેલો.
કુકર્મ(ના)નહારાં કામ.
ગોઠિઓ(ના)મળતિઓ.
હ્યો (કિ)સાખીત થયો.
સ્નેહ (ના) મિત્ર.
ક્રોધ(ના)રીસ, તામસ.
ખેઅદખી(ના)અસબ્યતા
ન્યાય(ના)ફેંસલો;ચુકાદો
લપડાક(ના)લાત.
અમલમાં-અમલવામાં

પાઠ ૧૨૧ મો.

નિર્જયપણું(ના)ખેધડક
પણું;કશોભો નહીં તે.
ઉમરાવ(ના)મોટામાણસ
આતુર (વિ) હોંશીલા.
દુરાચરણી (વિ)ખરાય
ચાલચલણના.
દરમાયા-પગાર, મુસારા.
વીસો(વિ)ઝંખવાણો.
કારભારી-કરતાહરતા-
સમરશે (કિ) સુધરશે.
તંગી(ના)ખરચનીવેલા.
નભે (કૃ) ગુન્નરો થાય.
બહાલ (ના) મુકરર.
હિંમતવાન-આહાદુર.

પાઠ ૧૨૨ મો.

સપૂત(વિ)સારોછોકરો.
કપૂત(વિ)નહારો છોકરો.
છિદ્ર (ના) એખ; કાણું.
સવાધ(ના)ચડિઆતા પ-
ણું; સારું કામ.
કલંક (ના) એખ; દુષણ.
વહેવાધ(ના)કાંમમાં આ-
ણીને.
પૂઠ (ના) પાછળ.
જૂઠ (ના) જુઠાણું.
દાઝ (કિ) દલગીર થાય.
દાતા (ના) સખી,દાતાર
નૂર (ના) પાણી; તેજ.
લજબ્યો (કિ) શરમાબ્યો.
કવિજન(ના)કવિનાજોડ-
નાર: કવિસોક.
સકળ(વિ)સંપૂર્ણ;આખી
લેશ (અ) જરાએ.
દુષ્ટ (વિ) પાપી.
રઝે (કૃ) રડ.
આપીકો (વિ)આપનો.
ખોળે (કૃ)ડખોવે.
આધીન (વિ)તાબે;વશ
મરજદા(ના)આખર;અં-
દાજો; ભાર; વફર.

(કવિતાની સમજુતી). (૧૩).

જે પોતાની કમાણીનું ખાચ ને આપથી સરસાધ (ચડયાતા પણું)

કરે; શરીરને રોજ કામમાં આણીને (કસરત કરીને) કુળની એય ઠાંકે,
જેના પાછળ દુનિઆનાં લોકો વખાણુ કરે, ને જૂઠું બોલતાં જેનો જીવ
ધણો દુખાય; ને સારા સજ્જન બાહાદુર નરથી જે શરમાવ્યો શરમાય-જેના
કવિલોકો વખાણુ કરે તે સંપૂર્ણ બધાએ ગુણ જેનામાં હોય, તે વિષે
સામળદાસ કવિ કહેછે કે હું સાચું કહું છું કે તેનેજ લોકો સારો છોકરો
કહેછે. (૧).

જેને જરાપણુ કુળની આખર (શરમ) નહીં હોય ને પોતાના
બાપથી માયાપુંજ જે કંઈ પહોંચી હોય તે ખૂવે, દુસ્મનને નમતો
જાય ને જે પાપી માણસના મ્હોડા આગળ પોતાનું દુઃખ રડે પોતાના
કુળની એય ઉઘાડે ને બાપનો બોલ ઉઘાપે (દુખાવે); સારા આદમીને
દુઃખ દે ને પોતાની એય ઉઘાડે=તાબે રહીને વાંકી મુડી ધાલી અન્ન
ખાય (પ્રસાદ લયા કરે) ને લજ્જા આખર કશી ગણે નહીં, તેને વારતે
સામળદાસ કવિ કહેછે કે હું સાચું કહું છું કે તેજ નહારો છોકરો
કહેવાય છે. (૨).

પાઠ ૧૨૩ મો.

એકલશ્વરો(વિ)જ્ઞતેઆ-
હાદુર; એખ્સો શરો.
ઉદમાત-તોફાન, મસ્તી.
લક્ષણ(ના)ગુણ; દેવ.
મસ્કરો(ના)ટાળિઓ.
ચપળ(વિ)હોંશિયાર.
ઠાવકું (વિ)ડાહું, સાણું
ઉઘામ(ના)મહેનત.

ગેરહાજર-હાજર નહીં

પાઠ ૧૨૪ મો.

નિભાવ(ના)ગુજરે.

તુરંગ(ના)વિચાર, ખ્યાલ
રાંડીરાંડ-વિધવા સ્ત્રી.
દળણા(ના)લોટ દળવાનુ
મળુરીનું કામ.

વેલા(ના)આપદા.

શિક્ષક(ના)શિષ્યવનાર.

ઉમેદ(ના)હોંસ; જિમંગ.

ભરણ પોષણ=ગુજરાન

પાઠ ૧૨૫ મો.

ભાઈડો(ના)મરદ, માઠીડો

વહાલ(ના)હેત; ખાર.

બાજ આવે=મરી જાય.

સરદારી(ના)જિપરીપણું
ભંગ(કૃ)ભાંગી નાખવું.
મળતાવડો (વિ) હળી
જાય એવો.

પાઠ ૧૨૬ મો.

ભંડાર(ના)ભંપુરખનનો

ખડક(ના)ખરાખો.

ખરાખો (ના) દિઆના

પાણીમાં ઢંકાયલા

મજખુત પથરા.

લગભગ(ના)ધણો ખરો-

ધોરી(વિ) સરીઆમ.

ગાળીઓ—ગાળા; કરાડી
કલખ્યા(કૃ)અટકળથીના
મ આખ્યાં.

વિસ્તાર(ના)પથારો.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ધારણ કુર્યુ(કિ)રાખ્યું.

અરિત્ર(ના)હેવાલ; એન

ઝીણી (વિ) બારીક.

ભાન (ના) સુદ્ધિ; વકુદ્ધ.

વેરો(ના)કર.

વોહોરવાને(કૃ) ખરીદક-
રવાને.

રૂપ(ના)ક્રાન્તિ; ડોળ.

પરગણા (ના) તાલુકા.

પાઠ ૧૨૮ મો.

નિર્દય(વિ)દયા વગરનો.

ગડખડ (ના) તોફાન.

ઉતરડી (કૃ) ઉતારી.

સમ્યો (કૃ) મટી ગયો.

બલવાખોર(ના) હુલડમ-

આવનાર; શીતુરી.

ઝોઠવણુ(ના)અંદોષસ્ત.

પાઠ ૧૨૯ મો.

માઠીદશા—નખળા હાલ.

એવકૂશી(ના)મૂખાઈ.

આવકાર(ના)આદરમાન

સ્વતંત્ર(વિ)આપ અ-

ખિતઆરી.

વસુલ(ના)જમાં; ઉધરાત

ધનિરદાર(ના)ધનિરોરા-
ખનારા.

રાજકારભાઃ(ના)રાજનું

કામકાજ.

શાહાજીદો(ના)આદશાહ

નો છોકરો.

અરતરફ(વિ)નોકરીથીર-

જ આપવી તે.

પાઠ ૧૩૦ મો.

દવાખાનું (ના) ઓસડ

કરવાનું ઠેકાણું.

હમામખાનું (ના) નાહા

વાની જગ્યા.

તરાપા(ના) લાકડા ઉપર

પાટીઆં કે બારણાં

ખાંધી પાણીમાં ચ-

લાવેછે તે.

પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો.

ઉધરાતદાર (વિ) વસુલ

એકઠું કરનાર.

અણુખનાવ=ખેખનાવ.

બદી(કિ)તાખે રહી.

રાજચિન્હ (ના)રાજની

નિશાની.

પાઠ ૧૩૧ મો.

પુરૂષ(ના)ભાયડો; મરદ.

અભય વચ્ચન(ના) માર

નહીં એવી કબુલાત.

કાપાકાપ(ના)ખુનામરકી

કાગળીઉં(ના) અધઓક

ગેરખંદોબસ્ત=ખેતાલ.

અવસ્થા—હાલત, દશા.

પાઠ ૧૩૨ મો.

ઉપમા (ના)મૂકાબલો.

રાજકાજ—રાજનું કામ

દોંગી(વિ)બહાનાખોર.

આસ્તિક(વિ) પરમેશ્વર

ને માનનાર.

નાહક(અ)વિનાકારણે.

સ્તુતિ—સ્મરણ; પ્રાર્થના.

લોભી(વિ)લાલચુ.

આદશાહી(ના રાજ ગા-

દીનો હોદ્દા.

પાઠ ૧૩૩ મો.

ખ્રિસ્તી(વિ) વિસવાસી.

ધશારત(ના)નિશાની.

મસજવા(કૃ)ચોળવા.

વાયદાસર (ના) ઠેરવેલી

મુદત પ્રમાણે.

અબધડી(અ)હમણાં ને

હમણાં.

સમ્પ(ના)સુખ. દરજી.

બજન (ના) પરમેશ્વરનુ

સ્મરણ.

ધૂમટો(ના)માથાનો છેડો

માંપર ખેંચવો તે.

પાઠ ૧૩૪ મો.

મુસાફરી—રટણ; અંટણ

અઠીંગી(અ)અધેલી.
 બિરાહ(કૃ)દીપી; શોભી.
 ટકાઉ(વિ)મજબુત.
 ચાપચીપીઆ(વિ)તપા-
 સી કામ કરનાર.
 ધાધરો(ના)ચણીઆ જે-
 વું ઝુલવું લૂગડું.

પાઠ ૧૩૫ મો.

એડોળ(વિ)કદરૂપી.[રનું
 એઢુંગુ-કઢુંગુ; ઢંગવગ.
 શામેલ(અ)દાખલ.
 અહાવરું (વિ) ગાભરું.
 ખુંધ(ના)ઢેકો.
 ઉદાસી(ના)દલગીરી.
 ઠીંગણી(વિ)ખટકી.
 ઢેયું(ના)મન; દિલ.
 ઢિંગ(અ)અગળ; છક.

પાઠ ૧૩૬ મો.

જટા(ના)ચોટલાની પેઢે
 ગુંચવાયલા માથાના
 ખાલ.

ડાંગ(ના)લાકડી; ડંગોરી.
 ધરધરી-ધુણ; કાંપી.
 ખેતરવા(ના)દીંધા.
 ખેનપણી(ના)સહીયર.
 ઉઝરડા(ના)કાપા; નોહર.
 ચીસો (ના) ધરેડ.

પાઠ ૧૩૭ મો.

દિલાસો(ના)ધિરજ

સરભરા=સેવા; ચાકરી.
 લોથ(ના)મુડું; લાસ.
 વીતેલી(ના)સહન કરેલી
 થાક-આરામ, વિસામો.

પાઠ ૧૩૮ મો.

વિસામો=આરામ; થાક
 સંકટ(ના)દુઃખ; તીવ્રત.
 પગવી(કૃ)દુઃખ દીધું.
 અપરાધ(ના)ગુનો; વાંક.
 કોપ(ના)ગુસ્સો.
 દોહિલી(વિ)દુઃખ; હેરાન

પાઠ ૧૩૯ મો.

ઉપસેલી(વિ)ઉપસી આ
 વેલી
 ચપટી(વિ)મેઠેલી.
 જોશી(ના)જ્યોતિષ વિ-
 દ્યા જાણનાર.

હૂરખીન ના આધેનીચી
 જ જોવાનું યંત્ર.

વખુટા (વિ)જૂદા.

હાલ-દોળાણ; ચઢાવ.

પાઠ ૧૪૦ મો.

ટોચ(ના)ઉપલો ભાગ.
 ગાજો(ના)ભાગ.
 નિશ્ચય(ના) નક્કી; ઠરાવ.
 અટકળ(ના)કલ્પના.
 સદેહ(ના)વહેમ; શક.
 બાંસે-દેખાય; જણાય.

પાઠ ૧૪૧ મો.

સાર(ના)મતલબ; તલ.
 વિભક્તિ-શબ્દની સા-
 થે આવેલો સંબંધી.
 દેખાડનારો પ્રત્યય.

સંબોધન (ના) સંબંધ.
 રાખનાર, (આઠમીવિ-
 ભક્તિ). [ખીજ.

ધંસાદી (અ)એશિવાય
 સંબંધ(ના)વળગણ.
 પધારો(કિ)આવોજનઓ,

પાઠ ૧૪૨ મો.

વિશેષણ ના ગુણ તથા
 સંખ્યા બતાવનારો
 સવાલ(ના)પ્રશ્ન. [શબ્દ.
 ભારે વિ મોટું.

ધનામ(ના)સરપાવ.
 મુકરર (વિ)નકકી કરેલો.

પાઠ ૧૪૩ મો.

ક્રિયાપદ(ના)ક્રિયા, સ્થિ-
 તિ વગેરે બતાવનાર
 શબ્દ

શક્યભેદ(ના)શક્તિબતા
 વનાર ભેદ.

સકર્મક(વિ)કર્મ સહિત.
 વર્તમાન(વિ)ચાલતો કાળ
 અકર્મક(વિ)જેમાં કર્મ
 નહીં તે.

ભૂત(ના)ગયો કાળ તે.
 મૂળભેદ(ના)નક્કી બતાવ-

નાર ભેદ.
ભવિષ્ય(વિ)આવતો કાળ
૫૪૪ ૧૪૪ મો.
ક્રિયાન્યથી (વિ) બે શ-
બ્દને જોડનારો અવ્યય
શબ્દયોગી (વિ) શબ્દને
જોડનારો અવ્યય.
કેવળપ્રયોગી(વિ)હરખ,
શોક, ગભરાટ વગેરે
અતાવનાર અવ્યય.
ક્રિયાવિશેષણ(વિ)ક્રિયા-
પદનો ગુણ અતાવનાર
શબ્દ.
અવ્યય(ના)જે શબ્દમાં

ફેરફાર થતો નથી તે.
અચરતી(ના) નવાઈ.
શોક(ના)દક્ષગીરી.
ઊભરા(ના)જોરસા.
૫૪૪ ૧૪૫ મો.
સંપ-એકદલીલ; એકો.
મોઝાર(અ)માંહે.
પેહેરણુ (ના)પેહેરવાનાં
અતુળ-ધણું જ. [લૂગડાં.
અમલ(વિ)નખળા.
સખળા(વિ)જખરા.
ગુથ(ના)જથો;ટોળું.
સૃષ્ટી(ના)દુનિયાં;પૃથ્વી.
દેહે(ના)શરીર; કાયા.

મતિ(ના)બુદ્ધિ;વિચાર.
સુસંપ(ના)સારો સંપ.
સંપતિ(ના)દોલત.
સાંપડે(ક્રિ)મજે;જડે.
તાંતણો(ના)તાર.
ઝુંડ(ના)જથો.
એકલ(વિ)એખલું;નિ-
રાધાર.
નિજસ)પોતાની.
તરકર(ના)ચોર.
ત્રાસ(ના)ખીક;ડર.
ધકાવે(ક્રિ)ધસડી જાય.
મેહ(ના)વરસાદ;મેઘ.
પોદી(વિ)મોટી.

(હવિલાની સમજૂતી). (૧૪).

જ્યારે પૃથ્વી ઉપર લોકોમાં જરાએ સંપ હતો નહીં ત્યારે તેઓ
જંગલમાં રહેતો, અને એક ખીજતથી ઘણું ડરતા (૧). તેવારે લૂગડાંને
બદલે ઝાડની છાલ તથા પાંતરાં ગુંથીને પહેરતા ને જંગલમાં રહીને પોતા-
ની કાયાપર ઘણું દુઃખ ભોગવતા. (૨). પછી જ્યારે ઇશ્વરે તેમનામાં સંપ
કરવાની બુદ્ધિ આપી ત્યારે એક ખીજતની મહેનતના ફળે તેઓને રહેવાને
ઘરખાર મળ્યાં (૩). પછી જેમ જેમ સારો સંપ વધતો ગયો, તેમ તેમ
હરકત દૂર થતી થઈ, પછી લોકો દુઃખી ન થાય તેને વાસ્તે જોઈએ તેવી
ગોઠવણના ઉપાયો રચ્યા (૪). એવી રીતે નખળા જોરાવર (ગરીબ ને પૈસા-
દાર) બધા સુખી થયા ને તેઓનાં દુઃખ નાસી ગયા, માટે જરૂર ભાઈઓ
તે બધું સંપના કારણથી જ છે એમ તમે સમજો. (૫). સઘળાં સુખ સંપ
વડેજ મળેછે, જ્યાં સંપ નહીં ત્યાં ઉદાસપણું સમજવું; સંપના મોઝે

પૈસાની પ્રાપ્તિ થાયછે ને ભોકામાં આખરૂં મળે છે. (૬) એક તાર હોય તે તોડાવાની સૌ હિંમત ધરે પણ જ્યારે બધા તારનો સાથે જ્યો કરી તેની જાડી દોરી કરીએ ત્યારે તે કાઢ કાપી શકતું નથી. (૭) આપણા કુટુંબમાં સંપ રાખીએ તો દુશ્મન શું કરી શકે? ઝાડ છે તે બધી ઝાડી ઝાડના જથામાં રહેછે, જો અકલું હોય તો ડાળ પાખડાં ઉડીને કંઈ વારનું ભાગી જાય (૮). છોકરા પોતાની પાસે પડેલા પથરાને સારે ને કાપેછે, તેજ પથરાને જો કાઢ બનાવીએ, તો પછી ચોરની ધાસ્તી રહે નહીં. (૯) જ્યારે વરસાદનો ઉઠાવ થાયછે ત્યારે ધુળને ઘોઘને તે બસડી જાયછે. પણ જો પછી તે ધુળની મોટી પાળ બનાવીએ તો તેનું તળાવ બને (વરસાદનું પાણી ઘેરાઈ રહે). (૧૦). માટે હે માણસો તમે સધળા મળીને સધળે ઠેકાણે બેસતાં ઉઠતાં સંપ સંપ કરી રોહો, કે જ્યો **દલપતરામ કવિ કહેછે** કે તમારા નશીબમાં હોય તેટલું સુખ દુઃખ તમે જાતે ભોગવો. (૧૧).

પાઠ ૧૪૬ મો.

વેહેવાર (ના) લેવદેવડ.

કે જમવા આવો

સંપ્રધ.

કાવનરૂં (ના) દગો ફટકો.

દામ (ના) પૈસા.

માપ (ના) ભરત; પરમાણુ.

સરત (ના) મોલી; પઠણ.

પાઠ ૧૪૭ મો.

બજા (ના) આપદ; પીડા.

ઝેરવાળખી (વિ) ખોટું.

સંતોષ-આનંદ; હરખ.

ન્યાલ (વિ) નસીબદાર;

ગખ્ખર.

અધર્મ (વિ) ખોટું.

વફર (ના) ભાર; વજન.

જો (ના) જય; યશ; ફત્તેહ.

ખે (ના) ક્ષય; નાશ.

સોદો (ના) માલમતા.

પાઠ ૧૪૮ મો.

વીર (ના) બહાદુરનર.

લખાડી (વિ) જુડો; લખાડ.

સત્યવાદી (ના) સાચો.

ટેક (ના) નેક; મોટાઈ.

તોલ (ના) ભાર; વફર.

ધીર (ના) ધીરજ; સખુરી.

શૂરવીરો (ના) બહાદુરનર

વેણુ (ના) વચન; સુકન.

અનાદી (વિ) અસલની;

હમણાંની નહીં.

લાભકારી-ફાયદાકારક.

કાટે (કિ) કરડે.

ઉપમા (ના) સરખાવણું

લજ્જા (ના) લાજ; આખર

વારી (ના) વખત.

જિંચ (વિ) મોટો; જિંચો

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૫).

ટેક વગરના માણસો જેઓ બોલેલું ફરી જાય તેઓ બહુ વાતો બકી જાયછે, પણ તેમાંનો એક બોલ પણ પાળતા નથી; માટે તમે તેવી ખરાબ આદત ન રાખો ને જેટલા બોલ પળાય તેટલાજ વિચારીને બોલો. (૧). પોતાનો બોલેલો બોલ પાળે તેનો ભાર વફર વધે, ને જેનો બોલેલો બોલ જૂઠો પડે તેનો વફર ઘટેછે; પછી ભાયડા કે આયડી કોઈ તેનો વિશ્વાસ કરે નહીં, માટે જેટલા બોલ. (૨). નાણું જાય તો ભલે પણ બોલેલો બોલ ફરશો નહીં, તેમ એ ગયલાં નાણાં વિશે હું પસ્તાવો પણ કરું નહીં; મનમાં ધીરજ ધરીને એવો ટેક રાખો. ને જેટલા બોલ. (૩). ઘણા બાહાદુર નરો સાચું બોલનારા સાંભળ્યાં છે, તેઓ વેણમાં (બોલેલો બોલ પાળવામાં) ખૂબાર થઈ ગયા એવી અસહની રીત છે; તેમ એથી તેઓની જગત મધ્યે લાભકારક આખર પણ નથી છે, માટે જેટલા બોલ. (૪). જે માણસ મ્હોડેથી બોલે ને તે કામ પછી કરે તેને મોટો જાણવો. ને જે બોલેલા બોલથી ફરી જાય તેને મોટો સમજવો, ભાઈ એથી લગ્નનું આખર જતી રહેશે; માટે જેટલા બોલ. (૫) ભસે તે કૂતરો પગે કરડે નહીં (કહે તે કરે શું ?) તો લખાડ (જુહું કવનાર) પણ તેવાજ ઉપમાં લેછે; મોટો લવારો કરવો એજ આખર જવા જોગ વખત છે; માટે જેટલા બોલ. (૬). શરીરે સુખ થાય કે દુઃખ થાય તોપણ જે રીતે બોલો એવેજ રંગે રાત દહાડો રહો, (મત લખ કે બોલેલું પાળો); એથી કરીને'લોકોમાં ઘણો જશ પામશો, માટે જેટલા બોલ. (૭). સુતા ઉઠતા બેસતા સાચીજ વાત કહો; ને બે બોલેલો બોલ પળાય નહીં; એવી શક્તિ કાચી હોય તો મ્હોડેથી મ્હોડું વેણ બોલો નહીં; એ થકી તમે જાંચે ઠેકાણે (મોટી પદ્મીએ) જઈ બેસશો; આ સારા છંદ કવિ દલપતરામે બનાવ્યાછે. (૮).

પાઠ ૧૪૯ મો.

અમલ(ના)સત્તા;લાકમી.
અદલ (વિ)વાજખી;ખરો
જય (ના) ફતેહ;જયશ.
તિરસ્કાર(ના) ધિક્કાર;તુ-
ચ્છકાર.

આક્રમેન(ના)નીમ;આશા
અહંકારી (વિ) મગર.
શમ્સ (ના) માણસ.

પાઠ ૧૫૦ મો.

આગચરિત્ર(ના)અચપ-
ણનાં એન.

લાંબાણુ-લાંબોવિસ્તાર.

શોક(ના) ચરસ; લત.

આદિ(અ)શિવાય, પેહેલું

કુદરતી(વિ)સ્વભાવિક;

દાશ્વરી.

અવિચારી(વિ)વગર વિ

ચારના.

પાઠ ૧૫૧ મો.

અકોડાઅધ(ના)આંકડા

સાથે.

પાયદળ(ના)પગેચાલના

રૂં લશ્કર.

ધુલીઓ (ના) ધુળનો.

વીખરી(વિ)ગુદી પડી.

ભરતખંડ-હિંદુસ્તાન-

(ભરત રાજ પરથી

નામ પડેલું)

સાંકડે-કબજે; ફાંસામાં

કાળજાં (ના) હેયાં; મન

ધડકવા (કિ) થરથરવા

કુરાન(ના)મુસલમાનનું

ધર્મ પુસ્તક.

સોગન(ના)કસમ; સપત

ખારેવાટ(વિ)વેરાનખેરાન

સરહદ(ના) સીમા.

તોખા(ના)કાયર.

પાઠ ૧૫૨ મો.

આયુષ્ય(ના) આયરદા.

પ્રદક્ષિણા-આસપાસ.

ગોળ ફરી વળવું.

ઊપાડી (ફ) ઉંચકી.

ધોર (ના) કબર.

આરસ(ના) આરસનોપ

થર; સંગેમરમર.

વૃત્તાંત(ના) હેવાલ.

મળતિઆ(ના)ગોઠિઆ

નેહરો (ના) નીકો; નેળ.

ફળપૂલાદિ(ના)લીલોમેવો

પૂલ વગેરે.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લાલચ(ના)લોભ; ગળદ્રો

ઝુમી (ફ) લટકી.

શળકી-(ના)ગળકોલાઓ

વિશાત(ના)માલ; જીત.

એકલપેટો-પોતાનુંજ.

પેટ ભરી જાણું તે.

પાઠ ૧૪૪ મો.

ક્ષમા(ના)માફ; જવાદેવું તે

વીલો(વિ) ઝાંખો.

કમનસીબ(વિ)અભાગ્ય.

નિર્ધન (વિ)ગરીબ; રંક.

અમથા(વિ)ગુઠા; ખોટા

સમ(ના)કસમ; સોગન.

પાઠ ૧૫૪ મો.

ફેંદી નાંખવું (ફિ)રોળી

નાંખવું-

કડાપો (ના) અફસોસ.

ખાતર (ના) ધાસ છાણુ

વગેરે ટોલી ગએલો

કચરો.

ઉછર્યો(કિ) મોટો કર્યો.

ખાટું (વિ) દલગીર,

ભંગ (કિ) ફેક; ભાંગી-

જવું નિષ્પજ.

ખડખડાટ(ના)અવાજ.

જોમ(ના)જોસો. જોર.

નિયમ(ના)ધારો; કાયદો.

પાઠ ૧૫૬ મો.

ચોળાચોળ(વિ)ચકચાળ.

ઠીકઠીક (ના) દુરસ્ત.

ગાંડ (ના) નિમ; નિશ્ચય

મરણુતોલ-મરવાજેવો.

અધમુઓ(વિ)અડધોમ.

રેલો.

જળજળીઆં(ના)આંસ.

પાઠ ૧૫૭મો.

રેહેણી (ના) ચાલ.
બદામણુ (ના) શીશરસ.
દેશાઈ (ના) જગીરદાર.
આચરણુ-ચાલચલણુ.

પાઠ ૧૫૮મો.

પરઠણુ(ના) કરાર; સરત.
જનન (ના) નુકશાન.
ખરખરો(ના) પરતાવો.
સામર્થ્ય(ના)જોર; બળ.
ગજગજતે(અ)ધીમે.
ખટપટ(ના) કડાકટ.
વય(ના)કમર; છંદગી

પાઠ ૧૫૯મો.

કટનટાટક(ના)દુઃખ-

નીવારણુ થાય તે વિષે સંતાપ (ના) દુઃખ.
આઠ છંદ.
કળાપો (ના) કકળાટ.
વિલાપ-શોક; પશ્ચાતાપ
નટનટ-નીવારણુથા-
યતેવિષેઆઠ છંદ.
વારે (ના) મદદે; કુમકે.
તથાપિ (અ) તોયપણુ.
દીન (વિ) ગરીબ; રંક
વૃથા (વિ) ફેફટ; મીથ્યા.
પૂર્ણ (વિ) પુરો; બધો.
અત્યંત (વિ) ઘણોજ.
કૃપાનાય-દયાનાંધણી.
કથા (ના) વાત.
શિરે (ના) માથા ઉપર.
આરામ (ના) વિશ્રામ.
સંતાપ (ના) દુઃખ.
ઐષ્ટ (વિ) મોટો, ઉત્તમ.
સિંધુ(ના)દરિઓ, સાગર
સંધ (અ) તુરત.
પ્રલે (ના) નાશ; ક્રના.
સર્વથા(ના) સર્વ, પ્રકારે.
સર્વદાં(અ) હમેશાં; રોજ
શુદ્ધ(ના) ભાન; ખખર.
કૃપાળુપણુ (ના) દયાથી.
સાય (ના) મદદ; કુમક.
વેગ (ના) જોરસો.
દટ્ટિ(ના)નજર; નીધા.
કલેશ-કંકાશ; કજીઓ.
સરે (કિ) થાય; અને.
અથ-મતલબ, માયનો
થીર(વિ)હાલેચાલેનહીતે

(કવિતાની સમજુતી). (૧૬).

ઓહો પ્રભુ? હું તો તારો સદા સેવક છું; મારા આત્મા કરતાં તું મને ઘણો વહાલો છો; હવે તમે મને ઘણો સતોષ આપો ને હે દીનદયાળ (કૃપાના ધણી) મારું મોટું દુઃખ કહાડી નાંખો (૧).

હું ઘણો દુષ્ટ પાપી જીવડો છું; તોપણ તમોતો મોટી રેહેમવાળા જણાઓ છો; તેથી જો આપની છાપ છાપો તો મારા પાપની મુક્તિ થાય; માટે હે દયાના ધણી (૨).

મારો સગામો સગો વહાલો પ્રભુ તુંજો, તે શિવાયનો બધો અમથ્ય ખાલી વાંદછે તેની વાત હું શ્રી વિસ્તાર! તો પણ તમો મારે મૂસ્તકે હાથ મૂકો તો સૌ સાચું થશે; માટે હે દયાના ધણી (૩).

આ પ્રસંગે મને કોણુ સુખ કરે; ને બોલો તમો શિવાય બીજે આ પાપનો પરિતાપ કોણુ સમારે; હું તો નાનો બાળક છું, ને તું તો મારે માથે મોટો ગાળેછે, માટે હે દયાના ધણીં (૪).

મને આજને સમે આદુઃખમાથી બચાવો; ને શોક રૂપી દરિયામાંથી તુરત મારો ઓધ્ધાર કરો; ઇશ્વર તમે આમારા સઘળા પાપ ફલે મુકા-મકરી નાંખો; ને હે દયાના ધણીં (૫).

તમે સઘળી રીતે રોજ મારી ખબર લીધી; ને દયા લાવીને દુઃખની વખતે મારી સહાય કીધી; તેથી તમો શિવાય હવે આ મારા દુઃખના પોકાર કોણુ જાણે; માટે દયાના ધણીં (૬).

હું મારા મનમાં એક તમારી ઉમેદ રાખું છું, ને તમારા મ્હોડા આગળ દુઃખે ગરીબાઈથી બોલું છું, મારા બધા પાપને તમે માફ કરો (તોડો), ને હે દયાના ધણીં (૭).

મોટો વેગ લાવીને જલદી મારી મદદે આવો; જ્યારે તમારી દ્રષ્ટી થશે ત્યારેજ મારી ફિકર મટી જશે, ને ત્યારે કાંઈપણ કંકાસથી પછી કકળાટ કેમ રહેશે! માટે હે દયાના ધણીં (૮).

કષ્ટનષ્ટાષ્ટક (દુઃખ નીવારણ થાય તેવા આઠ છંદથી). કોઈપણ માણસ પ્રભુની પ્રાર્થના પૂરે પ્રેમ આણીને કરે તો તેના મનની ઇચ્છા પાર પડે સઘળા સ્થીર થઈને ઠેકાણે બેસે; આ સારા છંદ કવિ દલપત રામે બનાવ્યા છે (૯).

પાઠ ૧૬૦ મો.
દૈત્ય (ના) રાક્ષસ.
વસ્તારી (વિ) છોકરાં-
દેવ્યાં વાળા. [ણસ.
ધરડું પાન (ના) ધરડો મા
ઉતારો (ના) મૂકામ;

રાતવાસો.
કોઢાર (ના) દોર બાંધ-
વાની જગો.
ઉતાવળા (વિ) આકળા.
પાઠ ૧૬૧ મો.
અમાડોળ (વિ) વાંકું

ચુંકું; ડગમગ.
ગરક (કૃ) ડુપ્પી જવું.
અગણોતરા (વિ) સં-
વત ૧૮૬૯ ના સાલના
રાચરચીલું (ના) ધર
શબ્દગારને શોભતો

લક્ષ્મણ વગેરે સામાન.
વાંચાઝરડું(ના) વાનું તો-
દાન.

ટાંકયા (કિ) ટાંકણાથી
ચાખા માર્યા.

ચમત્કારી-નવાઈજેવી.
નિહાળીને (કૃ) ધારી
ધારીને; નજર કરીને.

પાઠ ૧૬૨ મો.

રાક્ષસ (ના) દૈત્ય.
પલાણુ (ના) ખેસણું.
રોધધ્યાં-ગટગળીજવું.
બલ્લમનસાઈ (ના) સા-
લસાઈ; નેકી.

સપાટાખંધ(અ)પાધરો.
હાળ (ના)ખીક; ધાસ્તી.
ભોગ (ના) કમખખતી.
પૂછપરછ(ના)તજવીજ
પાંગોઠાં (ના) પગનાધું-
ટણુ આગળનો ભાગ.
દરકાર(ના)જરૂર; પરવા.

પાઠ ૧૬૩ મો.

સરદી (ના) બીનાસ.
મેડો (ના) માળ.
કરવત (ના) ખે જણ
સામસામાં વેહેરે એ-
વી દાંતાવાળી આરી.
પીઠીઆં(ના)આરોટીઆં
ઝપાટાખંધ-જલદીથી.

કાલાવાલા(ના) વારેવારે.
કરગરીને કેહેવું તે.
પટલાણી (ના) પટેલની
ખાયડી; પટલેણ.
સંઘયો(કૃ)રાખીમુકેલો.

પાઠ ૧૬૪ મો.

ભેટ (ના) નજરાણું.
અલમસ્ત (વિ) જખરા.
મસ્તાન (વિ) ઉદમાતી.
ખમરાણુ(ના)પોકાર; સોર
જૂનુજ (વિ) હસકી.
ધમેદાન-ખેરાત; પુન્ય.
ઉદકપ્રવાહ (ના) પાણીનો
ધોધ; પાણીનું વેહેવું

પાઠ ૧૬૫ મો.

ચરચા(ના) ગપસપ; ખુ-
માટો.
મગતર-ઝીણું જીવડું.
વાતપ્રવાહ (ના) પવનનું.
નીકળવું.

ખેસણું-ખેડકે; આસને.
મસ્કરી(ના)મજાક; હાંસી
ધનધન (અ) સાખાસ.
સાખાસ
ચપટી(વિ) સાહેત; જરા.
શેઠાણી-શેઠનીખાયડી.

પાઠ ૧૬૬ મો.

ખો (ના) ખ ધ.
વેંતીઆં(વિ)ખીલ્લસપુર

જકર (ના)જક; ખોસ.
ઠાઠો(વિ) ઠંડો ખીમો.
સમરી (વિ) સુધરી.
અનેક (વિ) ઘણું; બહુ.

પાઠ ૧૬૭ મો.

ભાળ (ના) શોધ.
ઉણણતા ખાઈ (ના) ગ-
રમી નામે સ્ત્રી.
ખતરી (ના) વણકરની
એક ગત.
ગણતી (ના) હિસાબ.
ખળીઓ (વિ) જોરાવર.
માણસ.

વિમાસવા(કૃ)વિચારવા.

પાઠ ૧૬૮ મો.

ડાટો (ના) ડેટા; ખુચ.
વરાળીઓ(ના) વરાળને
રૂપે થયેલો માણસ.
શીરોઈ (ના) સાંકડા મોં-
નું મુસાફરીમાં પાણી
રાખવાનું વાસણ.

સજજડ (વિ) મજબુત.
વેહેલા-આપદા; દુઃખ.

પાઠ ૧૬૯ મો.

દોલતવાળા(વિ)પૈસાદાર
ખગાસાં ખાય(કિ)માખી
મારે; જોયા કરે.
છટકો (ના) નીકાળ.
પસારીશ-પોહોળીકરીશ

પાઠ ૧૭૦ મો.

અચડાવું (કિ) અક્ષણાવું.
અથ અથા-સામસામાં.
વેભરી (વિ) સુખીઆ.
વેલુગા(વિ) નદી; નાળા
નળાયક્રી(ના) પાણીનાવે
ગથી ચાલે તે ઘંટી.

પાઠ ૧૭૧ મો.

પવનચક્રી(ના) પવનના
જેરથી ચાલતી ઘંટી.
લક્ષ (ના) ધ્યાન.
સોળતીઆ(ના) સંઘાતી
ખાતા(ના) કારખાતા.
આગ્રહ(ના) ખળાકાર.

પાઠ ૧૭૨ મો.

વનિતા(ના) સ્ત્રી; ખાયડી
દાવાનળ (ના) વગડનો
અગ્નિ.
સુત્ર (ના) સુતર.
મેડક (ના) દેડકો.
જસું (કુ) જેવું.
મલિમા=મોટાઈ; રચના
વિરલો-કાષ્ઠએકાશરો
રણુછોડ (ના) દેવામાંથી
છોડનાર.
ખોડ (ના) ખામી; ચૂક.
સુરજ(ના) સૂરજ.
કવડી(વિ) કડવી.

મંગળ(ના) કલ્યાણ; સુ-
ભકારી.
સુખમલ (વિ) સુખનાળો.
ઊપડ (વિ) ઊંચકાય.
પનોતો (વિ) પરિવારવાળો
ધનપાળ(વિ) ધન સાચવ
નાર; પૈસાદાર.
ધરનીધર(વિ) પુશ્પીધર.
ગિરધર(ના) પર્વતધરનાર.
સંતોષી(વિ) આનંદી.
શીખ(ના) શીખામણ.
પ્રતાપ(ના) કીર્તિ; મહેર.
નીર(ના) પાણી; તેજ.

(કવિતાની સમજ્યુતી). (૧૭).

ખોતાના નામની મોટાઈ રાખે, એવો બાળે એકજ પુરુષ હોય;
નામ હોંશથી પાડેછે તો વખત અચપણમાંજ મરી જાય છે; (૧).
રણુછોડ નામ ધરાવે ને તે વ્યાજ ભરે એ તેનામાં મોટી ખામીછે; નામ
જેગીદાસ (સાધુસેવક) ધરાવેછે તે પાસે ખે ખાયડીઓ રાખેછે. (૨).
જેવું નામ સૂરજ જેવું હોય છે તે આંખે કશું દેખતો નથી; શાકરતું
નામ ને મીઠી રીત રાખે પણ તેની બોલી નકારીછે એવું જાણવું (૩).
હીન્ન, મોતી, ને ઝવેર રાખનારા પાસે ખોટો પૈસો હોતો નથી; તેમ
મંગળ કલ્યાણ સરખું, પણ દાવાનળ દુઃખે તો પઝાડી પલાણ કરેલું (૪)
નામવાધનું ધરાવેને હાથીની રીત રાખે, પણ તેથી શેરનો બોળે પણ
ઊંચકાય નહીં દેવ કૃષ્ણને રામ એ નામ હોય પણ તે શાકામ કરેછે તે

કોણુ જાણે. (૫). કુળનું નામ રહે એવો છોકરો મળે નહીં તે હીરનું નામ લઈ સુતરથી કામ ચલાવે; તેમ ધનવાળો હોય તે ધંધો કરે તે ધરણીધર તે મનુરીએ કરે છે. (૬). ગીરધર નામ ધણના છે. તેમાં દેવાભાઈને ભાર જાયકવો પડે છે.— ડહો નામ ધરાવે તે એણે ત્યારે ઘેલું ઘેલું તેમ સાચો તે ઓછું તોળીને આપે. (૭). ભલો કલીએ તે ભૂલવી નાંખે, ને સંતોષી તે ઘણું ખામ (પરમેશ્વર તેને આપે); રાજનરામ ભીખ માંગે તો ઘેલો સોને શીખામણુ દે છે. (૮). નાનો નામ હોય પણ વખતે તેનામાં ઘરડા જેટલી અક્ષલ હોય, તેવારે પ્રતાપ નામ (કીર્તિ) મેળવેલો માણસ હોય તેને પણ કાઈ ન પૂછે; જેનું નામ ચતુર હોય તે ચાડી કરે ને નાગ તે દેડપત્ની બીએ; (એટલે વખતે મોટામાં નાના જેટલી લિમ્મન થાતી નથી). (૯).

૫૧૭૩ મો.

આત્ર (ના) રીવાજ; ચારી
એકસંપ (ના) એક દિલ.
આપેદાદા (ના) ઘરડાવરડા
ખાલી (ના) દોડી.

અટાટા (ના) અખુલ ખડા.

૫૧૭૪ મો.

ટેમલ (ના) મેળ.
વાસે (ના) વખત;
વહેલ (ના) સ્વારીની ગાડી.
ફરક (ના) ફેર; તફાવત.
લાંછન (ના) એમ, અટ્ટો.
અટ્ટો (ના) કલંક; દુપણુ.

૫૧૭૫ મો.

આશિવાદ (ના) અશિષ; સારી દુઆ.

હનુરી—ખીદમતગારી.

દર્પા (ના) અદેખાઈ.

દક્ષણા (ના) ધર્મદાખલ

આત્માણુને જે પૈસો

આપવો તે.

ફજેતી (ના) ગેરઆખર

દેવડી (ના) મકાન.

૫૧૭૬ મો.

પાકું (વિ) વજનર; રીકું

ફગવું (વિ) બોલ્યું ન પાળ

વું; ઠગવું.

ફિટકાર (ના) તુચ્છકાર.

ઠગમગતું (વિ) હાલતું.

મરદ (ના) બાયડો નર.

આરંભ (ના) શરૂઆત

૫૧૭૭ મો.

ગિરીરાજ (ના) પવિત્રનો

રાજ.

ખ્યાત (વિ) પ્રખ્યાત.

ખિટ (વિ) મીઠો.

સ્વાદું (વિ) સ્વાદદાર.

વીજ (ના) વીજણી.

ટાણું (ના) વખતે.

સોમ (ના) ચંદ્ર.

ઝુકી (કૃ) નમી.

નિર્મળા (વિ) સ્વેદાળા.

ઝરણાં(ના)ઝરા;નાળા.	રેન્ગારી (ના) વેપારી	જૈન(ના)શ્રાવક લોકો.
સીજો (વિ) ઠંડો;ટાઢો.	પરાં (ના) વેગળા.	ધર્મ (ના) આચાર.
સુગંધી (ના)સુગંધવાળો	જતાવેત=જતાં વારને.	સ્થાન(ના)ઠેકાણું,જગો
ઓપે (વિ) દીપે.	ટેવો (ના) ધારો.	દેવી (ના)માતા.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૮).

જેમ આકાશમાં વરસાદ ચડી આવ્યો હોય, તેવો આયુ પર્વત વેગ-
જેથી દેખતાં મનને ગમ્યો કુંડમાંનો દેવતા વીજળી જેવો દેખાય એવોજ
આજે મોટો આયુ પર્વત (પર્વતનો રાજા) દીડો. (૧). પૂનમને દહાડે
સાંજના ટાણે સૂર્ય ને ચંદ્ર એક ઘંટ બન્યા હોય ને કોઈ કહે કે દેવનો
હાથી જેવો પર્વત દીપે છે, એવોજ આજે આયુ. (૨). તમે કદાચ
ઊપર જઈને આંખ ઉઘાડીને જુઓ,તો ઝાડનાં કુંડની ધણી ઝાડીઓ મૂલા
ધરતી છે,—ત્યાં માંગ્યો ધણો સ્વાદદાર એવો મળે, એવો આજે મોટો
પર્વત. (૩). ત્યાં વાઘ, વાંદરાં, સિંહ. ને હરણ રહે છે, ને હમેશાં નિર્મળ
પાણીનાં ઝરણ વેહેછે, ઠંડો અને સુગંધદાર પવન વાય છે એવો આજે
મોટો પર્વત. (૪). સારા પૂલની ઝાડીઓ પણ લેહેકાધરહીછે, અને કુવા વાવ
કુંડ આગળ ધણાં દીપેછે; મોટાં દેવનાં સ્થાનકોમાં દેવનો વાસો છે; એવો
આજે મોટો પર્વત. (૫). જ્યાંહાં બંગલાં બંધાઈને બજારો થઈ છે, ને
વેપારીઓ ધોક્કારે વેપાર કર્યા જાય છે; જેવો લેનારને માલ જોઈએ તેવો
મળે છે. એવો આજે મોટો પર્વત. (૬) ત્યાં તેતેર ગાંધી ઘેરાવાના તળાવ
વમાં, અચ્ચાર ગામનાં લોક પાણી પીવા આવેછે:—જ્યાંહાં કે જેઠ માસમાં
પ્રસેવો જરાએ જણાતો નથી એવો આજે મોટો પર્વત. (૭). અખાડ
મહિનામાં આઘેનાં વાદળાં પાસે આવે, ને જતાં વારને જોવાની રીત દેખા
ય;—જેમ તમે ધૂણીનો ધૂમાડો કેમ ધારો, એવો આજે મોટો પર્વત. (૮).
જેમાં જૈન ધર્મના હિંદુ લોકોનાં મોટા દેવસ્થાનકો છે, અને એમાં મોટી

પ્રખ્યાત અર્જુન માતા છે; આ બધી વાતો જાણવાને વાસ્તેજ કહી છે,
ને આ સારા છંદ કવિ દલપતરામે બનાવ્યા છે. (૯).

(ગૂજરાત દેશનો ઇતિહાસ).

(વાઘેલા વંશ સુધી).

સ—ગૂજરાત પ્રાંત ક્યાં છે, ને તે લાંબો પોહોજો કેટલો છે ?

જ—એ પ્રાંત હિંદુસ્તાનની પશ્ચિમ દિશા તરફ છે, તે આસરે ૩૦૦
ગાઉ લાંબો, ને ૧૮૦ ગાઉ પોહોજો છે.

સ—બોલો ગૂજરાત નામ શાથી પડ્યું તે તમે જાણો છો !

જ—હાજી, રૂઝિઆના રાજના સીમાડાપર જરજીઆ પ્રાંતછે લાંથી
ગૂજર લોક પંજાબ મારવાડ વગેરે ઠેકાણે આવીને વસ્યા, અને લાંથી
ઇસવીસન ૭૦૦ની શાલમાં ગૂજરાતમાં આવ્યા, ત્યારથી ગૂજરાત નામ
પડ્યું એવું કેટલાક કહે છે.

સ—ગૂજરાત પ્રાંતની મર્યાદા બોલો !

જ—ઉત્તરે મારવાડ ને મેવાડનો કંઇક દેશ; પશ્ચિમે કચ્છનું રજુ
ને આર્બિ સમુદ્ર, દક્ષિણે આર્બિ સમુદ્ર ને થાણા જીલ્લો; પૂર્વે માળવા,
ખાનદેશ, ને મેવાડનો કંઇક મૂલક છે.

સ—ગૂજરાત પ્રાંતના કેટલા ભાગ કીધા છે ?

જ—એના જીલ્લા, ઇલાકા, તથા સંસ્થાન મળીને ૧૧ ભાગ
કીધા છે, તેનાં નામ સુરત જીલ્લો, ભરૂચ જીલ્લો, ખેડા જીલ્લો, અમદાવાદ
જીલ્લો, કાઠિયાવાડ ઇલાકો, પાલણપૂર ઇલાકો, મહીકાંઠા ઇલાકો,
રેવાકાંઠા ઇલાકો, સુરત ઇલાકો, ગાયકવાડનું સંસ્થાન, ખંભાતનું સંસ્થાન.

સ—ગૂજરાત પ્રાંતના મોટાં મોટાં શહેરો બોલો ?

જ—સુરત, ભરૂચ, ખેડા, અમદાવાદ, ખંભાત, ભાવનગર, રાજ-

કોટ, ઘોરાણ, ઘોઝેરા, જુનાગઢ, માંગરોળ, મોરબી, નવાનગર, પાલણપુર
રાધણપુર, ડીસા, સાદરા, ઇડર, હુણાવાડા, વડનગર, વીશનગર, પાંટળ
નાંદોદ ને વડોદર.

સ—ગૂજરાતમાં અસલ મોટાં શહેરો ક્યાં હતાં ?

જ—દ્વારીકાં, પ્રભાસ પાટણ, વલ્લીપુર, આંખાનેર, ને પંચાસર.

સ—ગૂજરાતની મોટી નદીઓ બોલો ?

જ—તાપી, નર્મદા, મહી, દાદર, સાયરમતી, સરસ્વતી, બાદર,
બનારસ, ભોગાવો, અને શેત્રંગ.

સ—ગૂજરાતના મોટા મોટા પર્વતો બોલો ?

જ—ગીરનાર, શેત્રુંજે, પાવાગઢ, ચોટીકા, અને તારંગા પાદાડો.

સ—ગૂજરાતમાં મોટી હિંદુઓની તીર્થની જગ્યાઓ કઈ છે ?

જ—ડાકોર, ગોહલવાડ, ગીરનાર, દ્વારીકા બેટ, પાલીતાણા, પ્રભાસ-
પાટણ, આંખાણ, બહુચરાણ, ને શામળાણ.

સ—ગૂજરાતની અસલની રાજધાની કઈ ને હાલની રાજધાની કઈ
અને તે બંને કઈ નદીકિપર છે ?

જ—અસલની રાજધાની પાટણ સરસ્વતી નદી કિપર, ને હાલની
રાજધાની અમદાવાદ સાયરમતી નદીકિપર છે.

સ—સુરત, ભરૂચ, વડોદર, ખેડા, નડિયાદ, અમદાવાદ, અને આખા
ગૂજરાતમાં કેટલા માણસની વસ્તી છે ?

જ—સુરતમાં ૧૦૮૮૪૪, ભરૂચમાં ૭૩૨૮૦, વડોદરામાં ૧૩૦૦૦૦
ખેડામાં ૧૨૦૦૦, નડિયાદમાં ૨૧૦૦૦, અમદાવાદમાં ૧૩૦૦૦૦ અને
કુલ ગૂજરાતની વસ્તી આસરે ૭૦ લાખ છે.

સ—ગૂજરાતની મુખ્ય પેદાશ શું છે ? [કાચ, ને સાબુ વગેરે.

જ—ગોળ, કપાસ, મીઠું, તમાકુ, અફિણ, કીનખાખ, મસર,

(આવડા વંશ).

સ—વળા ગામ ક્યાં છે, અને અસલ વલ્લભીપૂર નગર ક્યાં હતું ?

જ—કાઠીઆવાડમાં ભાવનગર પાસે જોહાવાડમાં ચમારડીના પા-
હાડે છે તેના થડમાં વળા ગામ છે, ને તેજ દેકાણે પૂર્વે વલ્લભીપૂર ન-
ગર હતું. [નગરનો કોણે નાશ કર્યો ?

સ—વલ્લભીપૂરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો, ને પછી એ

જ—એમાં શીલાદીત નામે રાજા રાજ કરતો હતો. શીલાદીત લગ-
ધમાં મરાયો ત્યારે મલ્લેય રાજાએ એ નગરનો નાશ કર્યો.

સ—વલ્લભીપૂરના નાશ વીધે અસંભવિત વાતો શું આપેછે ?

જ—એવી ગપ આપેછે કે એ શહેરમાં ઇસાવળાના ડુંગર આગળ
એક સાધુ પોતાના ચેન્ના સાથે ઉતર્યો હતો, તે ત્યાં બીજા માગવા ગયો પણ
કાંઈએ તેને બીજા આપી નહીં, તેથી તેણે બદ્ધો લઈ જઈને વાળતાં ક-
હ્યુંકે આ શહેર ઉધું વળાને ને ધુળ મળાને, તે કહેતાંજ વલ્લભીપૂર ડટાઈ
ગયું.

સ—વલ્લભીપૂરના નાશ વિશે માનવા જોગ વાતો શું છે ?

જ—માનવા જોગ વાતો એવી છે કે એ શહેરમાં મારવાડના પાંચી
શહેરથી કોઈ કાકુ વેપારી આવીને વસ્યો હતો, તેની છોકરી પાસે જડાવ
સોનાની એક કાંસડી હતી, તે એક દિવસે એ શીલાદીત રાજાની છોકરીએ
જોઈ, તેથી તે કાંસડી જોરજુલમથી શીલાદીતે તેની પાસેથી લઈ લીધી તેથી
કાકુ મલ્લેય રાજા પાસે ગયો ને તેને એક લાખ સોનિયા આપવા કમુલ ક-
રીને શીલાદીત પર ચડાઈ કરાવી, જેમાં શીલાદીત માર્યો ગયો, અને **વલ-
ભી પૂરનો નાશ** થયો. [ને તેઓએ કયા નગરમાં રાજવાની કરી?

સ—વલ્લભીપૂરનો નાશ થયા પછી ગૂંજરાતમાં કયા રાજાએ આવ્યા

જ—આવડા જાતના રજપૂત રાજા આવી વસ્યા, ને પંચાસર નગરમાં

પોતાની રાજધાની કરી.

[રની ગાદીએ ડ્યારે બેઠો ?

સ—આવડા વંશનો પહેલો રાજા કયો, ને તે પંચાસ નગ-

જ—પહેલો રાજા **જયશીખરી**, તે સન ૬૯૬ માં ગાદીએ બેઠો.

સ—જયશીખરી સાથે કયા રાજાએ લડાઈ કરી, ને તેમાં શું થયું ?

જ—જયશીખરીસામા પહેલો કલ્યાણીનો **ભૂવડ રાજા** થયો તેણે લડાઈ કરી, તે લડાઈ આવન દિવસ ચાલી, તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને ભૂવડ જીત્યો. [ઉસ્કેરાયું ?

સ—ભૂવડ રાજાનું જયશીખરી સાથે લડાઈ કરવાનું મન શાથી

જ—કોઈ શંકરનામે કવિ એક વખત કલ્યાણી ગયો, ને કલ્યાણીના

ભૂવડ રાજાના દરબારમાં કેટલાએક કવિતો કહી સંભળાવ્યાં ને ગૂંજરાતના એવાં વખાણુ કર્યા કે ઘણો ફળદ્રુપ છે ને એમાં ઉપજ નીપજ સારી છે, ત્યારથી ભૂવડ રાજાનું મન ગૂંજરાત પર ચઢાઈ કરવાને ઉસ્કેરાયું, તેમાં

પહેલી જયશીખરી સાથે લડાઈ કરી તેનું રાજ જીતી લીધું.

સ—કલ્યાણી તથા પંચાસ નગર કયાં છે ?

જ—**કલ્યાણી** દક્ષિણ હિંદુસ્તાનમાં છે, **પંચાસર** ઝીંઝુવાડાની પાસે કચ્છના રણ આગળ છે. [હાલ થયા ?

સ—જયશીખરીના સાળા તથા બાયડીનું નામ શું, અને તેના શા

જ—જયશીખરીનો **સાળો સુરપાળ** ને તેની બાયડીનું નામ

રૂપ સુંદરી. ભૂવડ રાજાની સાથે લડતી વખત **રૂપ સુંદરી** દહાડાવાળી હતી તેથી જયશીખરીએ પોતાના સાળાને કહ્યું કે તું તારી બેનને કોઈ નિર્ભય જગ્યાએ મૂકી આવ, કે એને છોકરો થાય તે માથું વેરવાળે. તે પ્રમાણે સુરપાળ **રૂપ સુંદરી**ને મૂકી આવ્યો, ને પાછો આવીને બેયું તો પોતાનો બનેલી જયશીખરી મરાયો દીઠો, તેથી તે પોતાની

બહેનને મોં દેખાડતાં લજવાયો માટે ગીરનારના પાહાડમાં ભરાઈને તે સારા અવસરની રાહ જોતો હતો.

સ—રૂપસુંદરીની ખરદાસ વનમાં કોણે કરી અને તેને શું અવતર્યું?

જ—એક ભીલડીએ રૂપસુંદરીની ખરદાસ કરી, ને છોકરો અવતર્યો?

સ—એ છોકરાનું નામ શું અને તે કોણે પાડ્યું?

જ—શીલગુણસુરી નામના સાધુએ એનું નામ વનરાજ પાડ્યું.

સ—વનરાજ એટલે શું, અને તે નામ સાચી પડ્યું?

જ—વનરાજ એટલે વનનો રાજા, કેમકે તે વનમાં જન્મ્યો હતો.

સ—વનરાજે કયું શહેર વસાવ્યું, અને તે કયા વરસમાં?

જ—અણહિલવાડ જેને હમણાં પાટણ કહેછે તે સન ૮૦૨માં.

સ—પાટણનું નામ અણહિલવાડ પાડવાનું વનરાજને શું કારણ હતું?

જ—**અણહિલ** કરીને કોઈ ભરવાડ હતો, તેણે વનરાજને

જવા આવવાના રસ્તા બતાવ્યા તે કિપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ **અણહિલવાડ** પાડ્યું.

સ—વનરાજ કોની ગાદીએ બેઠો, તે કયા વરસમાં?

જ—પોતાના આપ જયશીખરીની. સન ૭૪૬ માં.

સ—વનરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે તીલક કોની પાસે કરાવ્યું; અને તેની પાસે કરાવવાનું કારણ શું હતું?

જ—શ્રીદેવી નામે કોઈ વેપારીની સ્ત્રીએ વનરાજને જમાડ્યો હતો તેથી તેની પાસે તીલક કરાવ્યું. [વસાવ્યું?]

સ—વનરાજે પ્રધાન કોને બનાવ્યો, ને તે પ્રધાને કયું શહેર

જ—ચાંપો નામે વેપારી હતો તેને પ્રધાન બનાવ્યો, એણે રેવાકાંઠા-માં ચાંપાનેર શહેર વસાવ્યું. [પામ્યો?]

સ—વનરાજ કેવો રાજા હતો; ને કેટલા વરસ રાજ કરી ક્યારે મરણ

જ--વનરાજ એ મહા જોરાવર અને બહાદુર રાજા થઈ ગયો, તે ૬૦ વરસ રાજ કરીને સન ૮૦૬માં મરી ગયો.

સ--વનરાજ મૃત્યા પછી એક પછી એક કયા રાજાઓ થયા ?

જ--વનરાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ; પછી તેનો છોકરો ખેમરાજ, પછી તેનો છોકરો ભૂવડ અથવા પીથુ, પછી તેનો છોકરો વીજયસીંગ, પછી તેનો છોકરો રતનાદીત, ને છેલ્લા રાજા રતનાદીતનો છોકરો સામતસંગજી થયો.

સ--એ ગદ્યા રાજાઓમાં યોગ્યરાજ કેવો રાજા થઈ ગયો, અને એના વખતમાં કોઈ વેપારીનાં વડાણો કોણે લૂટ્યાં હતાં ?

જ--યોગ્યરાજ, મોટો બહાદુર ને ધણું ભણેલો હતો. તેમજ તે તીર મારવાનું કામ સારૂ જાણતો હતો. એના વખતમાં એના નીકરા ખેમરાજે, પાટણ સોમનાથને બંદરે કોઈ વેપારીનાં વડાણો લૂટ્યાં તેથી યોગ્યરાજે તેને ઘણું ઇપકો દીધો, ને કહ્યું કે તે મારી આજની સુધીની મેળવેલી આખર ધુળ કરી નાંખી.

સ--ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો ?

જ--ખેમરાજ મીઠજી સ્વભાવનો હતો, અને સગાં સાથે તેને સંપ નહોતો. [હતું, તેથી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ?]

સ--ચાવડા વંશના છેલ્લા રાજા સામતસંગજીને પેટે છોકરું ન

જ--સોલંકી વંશમાંનો એની બહેનનો છોકરો મૂળરાજ ગાદી ઉપર બેઠો. [તે પોતે જોરજુલમથી બેઠો ?]

સ--મૂળરાજને સામતસંગજીએ ખુશીથી ગાદી ઉપર બેસાડ્યો કે

જ--કેટલાએક એમ કહેછે કે સામતસંગજીએ દારની ઘેનમાં મૂળરાજને ગાદીપર બેસાડ્યો, પણ શુદ્ધિ આવી ત્યારે ના કહી; ત્યારે મૂળરાજ

ફોજ જમાવી હુમલો કરી ગાદી પર બેઠો.

સ—સામતસંગજી એ કેવો માણસ હતો. ને તે ક્યારે મરી ગયો ?

જ—એ સાચો માણસ નહીં હતો. હમણાં બોલે કંઈ તો ફરીને બોલે કંઈ, ગુણુ અવગુણની તેને જાણ નહોતી, તે સન ૯૪૨ માં મરણ પામ્યો.

સ—ચાવડા વંશ કેટલાં વરસ સુધી ચાલ્યો ?

જ—સન ૬૯૬ થી તે સન ૯૦૨ સુધી; એટલે ૨૦૬ વરસ.

(સોલંકી વંશ).

સ—સોલંકી વંશનો પહેલો રાજા કયો, અને તે કોનો છોકરો ?

જ—**મુળરાજ**, એ કલ્યાણીના ભૂવડ રાજાની ચોથી પહેડીએ ભુવનાદીત્ય રાજા થયો, તેને ત્રણ છોકરા હતા (રાજ, બીજ, દંડક) તેમાં રાજનો એ છોકરો થાય.

સ—રાજ એ કેવો માણસ હતો, અને તે કોની સાથે પરણ્યો હતો ?

જ—એ શરો ને કીર્તિવંત હતો. તે સામતસંગજીની બહેન લીલા-દેવી સાથે પરણ્યો હતો. [પડ્યું ?]

સ—મુળરાજ ક્યારે ગાદીએ બેઠો, ને તેનું નામ મુળરાજ શાથી ?

જ—સને ૯૪૨ માં પોતાનો મામે સામતસંગજી મરી ગયો ત્યારે તેની ગાદીએ તે બેઠો. એ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી એનું નામ **“મુળરાજ”** પડ્યું. [તેનું શું થયું ?]

સ—મુળરાજ ગાદીએ બેઠો ત્યારે કોણ કોણ ચઢી આવ્યા, અને પછી

જ—મુળરાજ પર પહેલી ચઢાઈ અજમેરના રાજાએ કરી, અને તેની

સાથે તૈલંગણના રાજાએ ફોજ આપી પોતાના સરદાર આર્પને મોકલ્યો. તેમાં અજમેરના રાજાને તો કાંઈક આપીને મુળરાજ પાછો કહાડ્યો, અને તૈલંગણના સરદાર આર્પ ઉપર હુમલો કર્યો, તેમાં તે

સરનાર મરાયો અને તેનું લશ્કર નાસી ગયું. [કોને માર્યો ?
 સ—ત્યારપછી મૂળરાજે ક્યાં ચઢાડા કરી, અને પોતાની આણુ મનાવી
 જ—પછી મૂળરાજે સોરઠ ઉપર ચઢાડા કરી, અને ત્યાંના રાજાને પોતાની
 આણુ મનાવી કચ્છના રાવ **લાખાને** માર્યો.

સ—મૂળરાજે કેટલા વરસ રાજ કીધું, ને તેની પાછળ ગાદીએ કાણ બેઠું ?

જ—૫૫ વરસ—તેના પછી તેનો છોકરો ચામૂડ ગાદીએ બેઠો.

સ—ચામૂડ ક્યારે ગાદીએ બેઠો ને કેટલાં વરસ રાજ કીધું ને તેણે ક્યા
 મુલક જીત્યા હતા ? [મિદાની પેલી તરફના મુલક જીત્યા હતા.

જ—એ સન ૯૯૭ માં ગાદીએ બેઠો ને ૨૯ વરસ રાજ કીધું. એણે ન-

સ—ચામૂડના વખતમાં કયો પરદેશી રાજા ગૂજરાતમાં આવ્યો, અને ત્યાં
 તેણે શું કીધું ?

જ—ગીજનીના રાજા સુલતાન મહમૂદે સન ૧૦૨૪ માં એકદમ ગૂજરાત
 માં પાટણુ આવીને જીત્યું એટલે ચામૂડ ત્યાંથી નાસી ગયો પછી
 મહમૂદે ત્યાંથી જઈ એજ વરસમાં સોમનાથનું દેહેણ લૂટ્યું.

સ—ચામૂડને કેટલાં છોકરા હતા, ને તેઓના નામ શું ?

જ—વલ્લભસેન, દુલ્લભસેન; ને નાગરાજ એવા ત્રણ છોકરા હતા.

સ—વલ્લભસેનનું રાજ કોને મળ્યું અને તે શા કારણથી ?

જ—જ્યારે મહમૂદ પોતાને સ્વદેશ જવાને નીકળ્યો ત્યારે **વલ્લભ-
 સેન** તેને નમ્યો નહીં તથા વિવેક પણ દેખાડ્યો નહીં, તેથી તેના બાદ
દુલ્લભસેનને ખડણી બેસાડી તે રાજ સોંપ્યું.

સ—દુલ્લભસેને કેવી રીતે અને કેટલાં વરસ રાજ કીધું, અને તેમાં
 તેણે શું શું કામો કીધાં ?

જ—એણે બહુ નીતિથી રાજ ચલાવી દેશની આબાદાની કરી.
 દહેરાં બંધાવ્યાં, ને ખીજાં ધર્મનાં કામો કીધાં. એણે ૭ વરસ રાજ કીધું.

સ—દુક્ષ્મસેન કોની સાથે પરણ્યો હતો, અને તેનું ધરડપણ થયું ત્યારે તેણે પોતાનું રાજ કોને સોંપી દીધું ?

જ—મારવાડના મહેન્દ્ર રાજની બહેન **દુલમદેવી** સાથે તે પરણ્યો હતો. એનું ધરડપણ થયા પછી એણે પોતાના બાપ નાગરાજના છોકરા **ભીમદેવને** પોતાનું રાજ સોંપી દીધું. [ક્યા રાજને તેણે જીત્યો ?

સ—ભીમદેવ કેવો માણસ હતો, તે ક્યારે ગાદીએ બેઠો, ને પહેલાં

જ—એ રાજ બાણાવળીને મહાબળીયો હતો, તે સન ૧૦૩૨ માં ગાદીએ બેઠો. એ રાજએ પહેલાં **સિંધના** તથા **ચીંધીના** રાજને જીતી પોતાની આણુ મનાવી. [લૂટી ગયું ?

સ—ભીમદેવે સિંધપર ચહગ્રહ કરી ત્યારે પાટણ કોણે

જ—ભીમદેવે જ્યારે સિંધપર ચહગ્રહ કરી ત્યારે ભોજ રાજએ પોતાના સેનાપતી **કુળચંદ્રને** ગૂજરાત જીતવા મોકલ્યો હતો; પણ તે પાટણ લૂટીને પાછો આવ્યો. [તે ક્યા વરસમાં ?

સ—ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા, તેમાં ગાદીપર કોને બેસાડ્યો

જ—કરણ, મૂળરાજ, ને ખેમરાજ એવા ત્રણ છોકરા હતા—તેમાં ઉદામતી રાણીના છોકરા કરણને ૧૦૭૨ માં ગાદીએ બેસાડ્યો.

સ—કરણ રાજએ ક્યા લોકોને વશ કર્યા, અને તે કોની સાથે પરણ્યો હતો ?

જ—**મેવાસી** લોકોને રાજ કરણે વશ કર્યા, તે દક્ષિણમાં ચંદ્રપુરનો રાજ રાજકેશી હતો તેની છોકરી **મીહુળદેવી** સાથે પરણ્યો હતો.

સ—કરણ રાજ ક્યારે અને કેટલાં વરસ રાજ કરીને મરણ પામ્યો; અને તેના પછી ગાદીએ કોણ બેઠો ?

જ—૧૨ વરસ રાજ કરીને સન ૧૦૮૪ માં મરણ પામ્યો; એના પછી એનો છોકરો **સીદ્ધરાજ જયસીંહ** ગાદીએ બેઠો.

સ—સિદ્ધરાજ નાનો હતો તેથી તેનું રાજ થોડાં વરસ ડોણે ચલાવ્યું; અને ચલાવ્યું તેણે તેમાં મોટાં નામદારીનાં કામો શાં કીધાં?

જ—એ મોટો થયો ત્યાં સુધી એની મા **મીનખેડેવીએ** ૧૦ વરસ એના નામથી રાજ ચલાવ્યું એ **મીનખેડેવીએ** વીરભગામ કસ્યામાં એક **માજસાર** નામનું, અને ધોળદ્રા કસ્યામાં **મલાવ** નામનું એવાં એ તળાવો ખંધાવ્યાં.

સ—સિદ્ધરાજ અને ત્યારે તેની મા નર્મદા તરફ ગયાં ત્યારે તેનું રાજ ડોણ ચલાવતું હતું, અને તે વખતે પાટણ ઉપર ડોણે ચલડાઈ કરી હતી. અને તેને શું થયું?

જ—એ વખતે તેનો પ્રધાન રાજ ચલાવતો હતો, તેવામાં માળવાના રાજ **વસોવરમાએ** પાટણ ઉપર ચલડાઈ કરી; તેવારે સિદ્ધરાજના પ્રધાને તેને કંઈક ધન આપી પાછો મોકલ્યો પણ એ વાત સિદ્ધરાજને ગમી નહીં; તેથી તેણે માળવા ઉપર ચલડાઈ કરીને ૧૨ વરસ સુધી લડાઈ કરતાં અને તે શહેર છતી લીધું, ને રાજ **વસોવરમાને** કેદ કર્યો.

સ—સિદ્ધરાજનો વિવાહ ડોની સાથે થયો હતો, અને તે કુંવરીને ડોણ હરી લઈ ગયું હતું?

જ—એનો વિવાહ **રાણીકદેવી** સાથે થયો હતો. એને સોરઠનો રાજ રાખેંગાર હરી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી સિદ્ધરાજ ફોજ લઈને જુનાગઢ ગયો ને તે રાજને મારી નાંખી તે દેશ ખોતાને હાથ કરી લીધો.

સ—પછી તે રાણી **રાણીકદેવી** સિદ્ધરાજને હાથ આવી કે નહીં

જ—હાથ આવી તો ખરી. પણ તે સતી થઈને વઢવાણમાં સિદ્ધરાજની નગર આગળ બળી મુઠ. [હાથમાં ગયું?]

સ—સિદ્ધરાજે કેટલાં વરસ રાજ કીધું, ને પછી એ રાજ કોના

જ—એની માએ રાજ ચલાવ્યું તે સાથે સન ૧૦૮૪ થી તે સન

૧૧૪૩ સુધી ૫૯ વરસ એણે રાજ કીધું, સિદ્ધરાજ ને છોકરો હતો નહીં તેથી એના પીતરાઈ કાકા **ખેમરાજના** વંશમાં ગૂજરાતનું રાજ ગયું.

સ—ખેમરાજને કેટલા છોકરા હતા, અને તેમાં સિદ્ધરાજની ગાદી કોને મળી ?

જ—ખેમરાજને **દેવપ્રસાદ** કરીને એક છોકરો હતો. દેવપ્રસાદને **ત્રીભોવનપાળ** છોકરો હતો, ત્રીભોવનપાળને (**મહીપાળ, કીરતી પાળ** ને **કુમારપાળ**) એવા ત્રણ છોકરા હતા, તેમાં **કુમારપાળ**ને સિદ્ધરાજની ગાદી મળી.

સ—એ **કુમારપાળ**ને સિદ્ધરાજની ગાદી શી રીતે મળી ?

જ—દ્રાઈ સામુદ્રકાંઠે સિદ્ધરાજને કહ્યું કે તારી ગાદીએ કુમારપાળ ખેસશે, તેથી તેના ઉપર ખાર લાવી તેને મારી નાંખવાને પોતાના માણસો તેની પાછળ ફેરવતો, તે બહુ બેગીનો વેશ લઈ કુમારપાળ નાસી ગયો, તેમાં એકવાર કુંભારે ને એકવાર ખેડુતે તેને બચાવ્યો; ત્યાંથી નાસીને પોતાના મિત્ર ઉદાયન પાસે તે ગયો ત્યાં હીમાચાર્ય હતા તેમણે કુમારપાળને કહ્યું કે તમે રાજ પામશો; તેથી ઉદાયન પાસે થોડું નાણું લઈને તે માળવે ગયો અટલે સાંભળ્યું કે સિદ્ધરાજ મરી ગયો, તેવોજ તે પાટણ આવ્યો ને દ્રાહનદેવની મદદથી પચાસ વરસની ઉંમરે સન ૧૧૪૩ માં **કુમારપાળ** સિદ્ધરાજની ગાદીએ બેઠો.

[કોને સુખી કીધા ?

સ—કુમારપાળ ગાદીએ બેઠો ત્યારે પ્રધાનવટી કોને આપી, અને

જ—કુમારપાળ ગાદીએ ખેસતાંજ પોતાના મિત્ર ઉદાયનમંત્રીના છોકરા **વાઘલટદેવ**ને પ્રધાનવટી આપી, તથા અગાઉના પોતાના બાન બચાવનારા **કુંભાર** તથા બીજા **ખેડુત** એ બંનેને સુખી કર્યા.

સ—કુમારપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું, ને ક્યારે મરણ પામ્યો, ને પછી એની ગાદીએ કોણ બેઠું ?

જ--૩૧ વરસ રાજ કરીને સન ૧૧૭૪ માં એના ભાઈ મહીપાળના દીકરા અજપાળે ઝેર દીધું તેથી મરી ગયો; એના પછી તે **અજપાળ** ગાદીએ બેઠો.

સ--અજપાળે કેટલાં વરસ રાજ કીધું, ને તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ?

જ--૩ વરસ પછી તેનો છોકરો **બાળમૂળરાજ** ૧૧૭૭માં બેઠો.

સ--બાળમૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું. અને એના વખતમાં ગૂજરાત પર કયા મુસલમાને ચડાઈ કરી હતી, અને તેનું શું થયું ?

જ--બાળમૂળરાજને અચપણમાં ગાદી મળી તેથી તે નામ પડ્યું છે; એના વખતમાં એટલે સન ૧૧૭૮ માં કોઈ **શાહબુદ્દીનગોરી** નામના મુસલમાને ગૂજરાત પર ચડાઈ કરી હતી, પણ તેને બાળમૂળરાજના કાકા ભોળાભીમદેવે હરાવીને કાઢાડી મૂક્યો હતો.

સ--બાળમૂળરાજ કેટલાં વરસ રાજ કરીને કયારે મરણ પામ્યો ને એના પછી એની ગાદી કોને મળી ?

જ--એણે બે વરસ રાજ કીધું, ને સન ૧૧૭૬ માં મરણ પામ્યો; પછી એનો કાકો **ભોળા ભીમદેવ** તેજ વરસે ગાદીએ બેઠો.

સ--ભીમદેવના વખતમાં કયા રાજ્યએ ગૂજરાત લૂટવાનો ધરાદો રાખ્યો હતો, અને તેમાં તે કાવ્યો કે નહીં ?

જ--એના વખતમાં માળવાનો રાજા **સાહદેવ** ગૂજરાત લૂટવાને ઇસદે આવ્યો હતો, પણ તેનું કંઈ વળ્યું નહીં ?

સ--સોલંકીવંશ કયાં સુધી અને કેટલાં વરસ ચાલ્યો ?

જ--સન ૯૪૨ થી તે ૧૨૨૫ સુધી એટલે ૨૮૩ વરસ.

(વાઘેલા વંશ).

સ--સોલંકી વંશના છેલ્લા રાજા ભોળા ભીમદેવ પછી ગૂજરાતનું રાજ કોના હાથમાં આવ્યું, અને ગાદીએ કોણ બેઠું ?

જ—વાઘેલા વંશના પહેલા રાજા વીરધવળના હાથમાં સધળો કારભાર આજ્યો, અને પછી તેનો છોકરો **વીરાળદેવ** ગાદીએ બેઠો.

સ—વીરધવળ રાજાનાં પ્રધાનનું નામ શું, અને તેના હાથ નીચેના ખીજા બે કોણ હતા ?

જ—એ રાજાનો પ્રધાન **આહાડચીવ** નામે હતો, અને તેના હાથ નીચે ખીજા બે **વસ્તુપાળ** અને **તેજપાળ** કરીને ભાઈઓ હતા, તેમણે રાજા ધણું વધાર્યું હતું. [હલો આંધ્યો હતો ?

સ—વીરાળદેવ રાજાએ કયા શહેરો વસાવ્યાં, અને તેણે કયા કિ-

જ—એ રાજાએ **વીસનગર** અને **વીજપોર** એવાં બે શહેરો વસાવ્યાં, અને **ડભોધનો** કીલ્લો આંધ્યો હતો.

સ—વીસનગર, વીજપોર અને ડભોધ એ શહેરો કયાં છે ?

જ—વીસનગર ગૂજરાતમાં વડનગરની પાસે, વીજપોર વિશનગરની દક્ષિણે, અને ડભોધ ગૂજરાતમાં વડોદરાની પાસે છે.

સ—ગૂજરાતની ગાદીપર વાઘેલા વંશના કેટલા રાજાઓ થયા, તે દરેકના અનુક્રમે નામ દો ? [અને કરણ ઘેલો એવા છ રાજા થયા.

જ—વીરધવળ, વીરાળદેવ, ભીમદેવ, અરબુનદેવ, સારંગદેવ,

સ—વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું ?

જ—કોઈ સોલંકી વંશનો રાજપૂત લવણપ્રસાદ કરીને વાઘેલા ગામમાં રહેતો હતો તેથી એ વંશનું નામ પડ્યું.

સ—વાઘેલા વંશના છેલ્લા રાજા કરણના હાથમાંથી ગૂજરાતની ગાદી કોના હાથમાં ગઈ અને તે કયા સાલમાં ?

જ—મુસલમાનના હાથમાં, સન ૧૨૯૭ માં.

સ—ગૂજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં શી રીતે ગઈ ?

જ—રાજા કરણ જ્યારે ગૂજરાતની ગાદીપર રાજા કરતો હતો

ત્યારે દીલ્હીની ગાદીગિરજલાલુદ્દીન ખીલજી નામે કોઇ મુસલમાન આદશાહ હતો, તેના પછી કોઇ અલાઉદ્દીન ખીલજી નામે પાદશાહ થયો તેણે પોતાના ભાઇ અલીશ્શખાં તથા વજીર નસરતખાંને ગૂજરાત જીતવાને મોકલ્યા હતા, તેમાં તેમને ને રાજ્ય કરણને લડાઇ થઇ તેમાં કરણ હાર્યો ને દેવગઢ તરફ નાશી ગયો; ને તેની રાણીઓ, છોકરા, હાથીઓ વગેરે સર્વે મુસલમાનોના હાથમાં ગયું. [વિષે ભાટ લોકો શું કહે છે ?

સ—ગૂજરાતપર મુસલમાને શા કારણથી સ્વારી કરી હતી, અને તે જ— ભાટ લોકો એવું બતાવેછે કે ગૂજરાતના રાજ્ય કરણ પાસે માધવ અને કેશવ એવા બે પ્રધાન હતા, તેમાં માધવની બઠારી રૂપવંતી હતી તેને એ રાજ્યએ (કરણે) જખરજસ્તીથી છીનવી લીધી; અને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાખ્યા; તે ઉપરથી માધવે દીલ્હી જઇને અલાઉદ્દીનને સમજાવી ગૂજરાતઉપર ચડાઈ કરાવી, ને ત્યારથી મુસલમાને એ રાજ્ય લઇ લીધું. [ની કઇને આદશાહે પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી હતી ?

સ—એ વાઘેલા વંશની જે રાણીઓ લડાઇમાં પકડાઇ હતી, તેમાં જ—એ લડાઈમાં જે રાણીઓ પકડાઇ હતી તેમાંની એક કૌલાદેવી નામે હતી તે ઘણી રૂપાળી, બુદ્ધિમાન, અને ચંચળ હતી તેને આદશાહે પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી હતી.

સ—વાઘેલા વંશ ક્યાંથી તે ક્યાસુધી, કેટલાં વરસ ચાલ્યો ?

જ—સન ૧૨૨૫ થી ૧૨૯૭ સુધી એટલે ૭૨ વરસ.

(આવડાવંશ).

ગાદીએ બેઠા તથા રાજ કર્યાના વરસની વંશાવળી.

રાજાનું	ગાદીએ	મરણ	વરસ રાજ.
નામ.	બેઠો.	પામ્યો.	'કીધું.
જયશીખરી.	૬૯૬	૭૪૬	૫૦

વનરાજ.	૭૪૬	૮૦૬	૬૦
યોગ્યરાજ.	૮૦૬	૮૪૧	૩૫
ખેમરાજ.	૮૪૧	૮૬૬	૨૫
ભૂવડ (પીથુ)	૮૬૬	૮૯૫.	૨૯
વીજયશીંગ.	૮૯૫	૯૨૦	૨૫
રત્નાદીત	૯૨૦	૯૩૫	૧૫
સામતસંગજી	૯૩૫	૯૪૨	૭

(સોલંકી વંશ).

મૂળરાજ.	૯૪૨	૯૯૭	૫૫
ચામૂડ	૯૯૭	૧૦૨૫	૨૮
વલ્લભસેન.	૧૦૨૫	૧૦૨૫	•
દુલ્લભસેન.	૧૦૨૫	૧૦૩૨	૭
ભીમદેવ.	૧૦૩૨	૧૦૭૨	૪૦
કરણ.	૧૦૭૨	૧૦૮૪	૧૨
સિદ્ધરાજ જયસીંહ	૧૦૮૪	૧૧૪૩	૫૯
કુમારપાળ.	૧૧૪૩	૧૧૭૪	૩૧
અજેપાળ.	૧૧૭૪	૧૧૭૭	૩
પાળમૂળરાજ.	૧૧૭૭	૧૧૭૯	૨
ભોજો ભીમદેવ.	૧૧૭૯	૧૨૨૫	૪૬

(વાઘેલા વંશ).

વીરધવળ.	૧૨૨૫	૧૨૨૫	•
વીશળદેવ.	૧૨૨૫,	૧૨૬૪	૩૯
ભીમદેવ.	૧૨૬૪	૧૨૬૪	•
અરજુનદેવ.	૧૨૬૪	૧૨૯૪	૩૦
સારંગદેવ.	૧૨૯૪	૧૨૯૬	૨
કરણ વાઘેલો.	૧૨૯૬	૧૨૯૭	૧

(ગૂઝરાતી કહેવતો).

- ૧ હાડિયાને મન હસવું થાય,
પણ દેડકાને મન પૂછવું થાય.
- ૨ કેડમાં છોકરું ને ગામમાં ઢંઢેરો.
- ૩ મરજી હોય તો માળવે જવાય.
- ૪ સોમવતી અમાસને શુક્રવાર.
(એટલે કોઈ દહાડો નહીં.)
- ૫ દેખવું નહીં ને દાઝવું નહીં.
- ૬ જેનો ધલાજ નહીં તે તો ભો-
ગવેજ છૂટકો.
- ૭ ઉડતો પવન વાતને લઈ જાય.
- ૮ પાંચ આંગળે પહોંચો સભધો.
- ૯ મહોડે મીઠાશ ને પેટમાં કાંતી.
- ૧૦ સાત સોઘયાણીએ વેતર વડે.
- ૧૧ કાલની વાત કાલે છે.
- ૧૨ એક પંથ એર દો કાજ.
- ૧૩ સમુદ્ર તરીને ખાખો ચીઆમાં
ડુબવું.
- ૧૪ વખત આવે અધું માલમ પડે.
- ૧૫ ખાખરની ખિલોડી સાકરનો
સ્વાદ શું જાણે.
- ૧૬ અણી ચુક્યો સો વરસ જીવે.
- ૧૭ સુયારતું મન આવળીએ.
- ૧૮ આંગળીથી નખ વેગળા એટ-
લા વેગળા.
- ૧૯ ચોરનારને ચાર આંખ, જોના-
રને એ.
- ૨૦ પંચ બોલ્યા તે પરમેશ્વર.
- ૨૧ નિવડે વખાણ.
- ૨૨ મારું નસીબ એ ઠગલાં આગ-
ળનું આગળ છે, સાત સાંધે
ને તેર તુટે.
- ૨૩ હાથીની પછવાડે સો કૂતરા બ-
સેછે, પણ હાથી કાંઈ લેખેછે?
- ૨૪ પોતે ખાતો પણ નથી ને બી-
જને ખાવા દેતો પણ નથી,
એ કોના ધરની રીત.
- ૨૫ નિધાત્રીના લેખ ટાળ્યા નવ ટળે
- ૨૬ ભાવતું હતું ને વદે કહ્યું.
- ૨૭ તમારું આવરદા મોઢું છે.
- ૨૮ કહ્યું તે કયા બરાબર માની લો.
- ૨૯ નવ બોલ્યામાં નવ ગુણ.
- ૩૦ આગસ દરિદ્રતાનું મૂળ છે.
- ૩૧ બોલે નહીં ત્યારે હાજ સમજવી.
- ૩૨ સખસે ભલી સુખ.
- ૩૩ કપાળે કપાળે મત.
- ૩૪ હરખાને ડોકાણે પરખો નાકરતા
- ૩૫ ચોર ચોરની વાત જાણે.
- ૩૬ અધુરો ઘડો ઘણો જલકાય.
- ૩૭ પૈસાને પાંખ છે.
- ૩૮ ઉતાવળે આંખા પાકે નહીં.
- ૩૯ રોકડું નાણું અડી વખતની
ઢાલ છે.
- ૪૦ કૂવાને મહોડે ઢાંકણું; કાંઈ જગ-
તન મહોડે ઢાંકણું છે?

(દરેક શબ્દ સાથે તેનો વિરુદ્ધ શબ્દ).

આગળ=હમણાં.
 હંચ=નીચ.
 હિતાવળે=ધીમે.
 હિદય=અસ્ત.
 હિંચાગી=આળસુ.
 હિપકાર=અપકાર.
 આલીઆ=કપટી.
 કટિપત=અનેલી.
 કુદરતી=અનાવટનું.
 કૃતમ્-કૃતમ્.
 ખુશખો=અદખો.
 ખુશી=દલગીરી.
 ખુવાની=ધડપણ.
 ગણે=ગાંડો.
 દાતાર=કૃપણ.
 દાનો=નાદાન.
 ધર્મ=પાપી.
 નફો=ખોટ.
 નિમળ=મલિન.
 નેકી=અદી.
 પરણેલો=કુંવારો.
 પૂરો=અધુરો.
 પૈસાવાળો=ગરીબ.
 પોતાનું=પારકું.
 પહોર=હોણુ.

ફળદૃષ્ટ=વિજ્ઞાન.
 બચરવાળ દાંડ.
 બણેલો=મૂર્ખ.
 બલો લુચ્ચો.
 ભારે=હલકો.
 ભાગી=જેતી.
 મરદાની=જનનાની.
 મિત્ર=દુશ્મન.
 મીઠી=કરડી.
 યાદ રાખવું=બૂલી જવું.
 રોકડા=ઝિંધાર.
 વાયું=ગરમી.
 વિવાહ=મૃત્યું.
 વૃદ્ધિ=ક્ષય.
 શરમાળ=નફદટ.
 શર=સમાપ્ત.
 શાહુકાર=ચાર.
 શોભાસન=રાંડેલી.
 શ્રેષ્ઠ=કનિષ્ઠ.
 સખી=સૂમ.
 સગો સાવકો.
 સધવા=વિધવા.
 સફળ=નિષ્ફળ.
 સંપ=ટૂટ.
 સુખ=દુઃખ.

સમાપ્ત.

THE ALPHABET (ધી આલફાબેટ) મૂળાક્ષર.

A a	<i>A a</i>	એ	N n	<i>N n</i>	એન
B b	<i>B b</i>	બી	O o	<i>O o</i>	ઓ
C c	<i>C c</i>	સી	P p	<i>P p</i>	પી
D d	<i>D d</i>	ડી	Q q	<i>Q q</i>	ક્યુ
E e	<i>E e</i>	ઈ	R r	<i>R r</i>	આર
F f	<i>F f</i>	એફ	S s	<i>S s</i>	એસ
G g	<i>G g</i>	જી	T t	<i>T t</i>	ટી
H h	<i>H h</i>	એચ	U u	<i>U u</i>	યુ
I i	<i>I i</i>	આઈ	V v	<i>V v</i>	વી
J j	<i>J j</i>	જે	W w	<i>W w</i>	ડબલ્યુ
K k	<i>K k</i>	કે	X x	<i>X x</i>	એક્સ
L l	<i>L l</i>	એલ	Y y	<i>Y y</i>	વાઈ
M m	<i>M m</i>	એમ	Z z	<i>Z z</i>	ઝેડ
1 2	3 4	5	6 7	8 9	10

જાહેર ખબર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ સુરતમાં ચોકળબર, નાણાવટ અને ભાગા-
તળાવના બુકસેલરો; **મુંબઈમાં** ભૂલેશ્વર આગળ માવજી જેરામના માળામાં
ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ, કાગળકાદેવી આગળ દામોદરદાસ ઈશ્વરદાસ
તથા શેરીઆદજી હોરમસજી, પાંચધોની, નં. ૨૨, ધ બુકસેલિંગ કું, વીકલ
વાડીને નાકે કૃષ્ણજી અન્નાસ બુકસેલરો, ધોળી તળાવ આગળ એરચશા
બેજનજી કરાણી બુકસેલર, કોટમાં જહાંગીરજી બેજનજી કરાણી તથા શાપુરજી
કરામજી માંડલ, તથા એમ. મીસ્ત્રીની કું. બુકસેલરો; **વલસાડમાં** દુવારકાદાસ પર-
ભુદાસ બુકસેલર. **ભરૂચમાં** ક્તોપોરના અબ્બરમાં કાગળી કાદરભાઈ બુકસેલર
રાજકોટમાં પરસોતમ પરમાનદ અને કરાંચીમાં કાનજી કરસનદાસ
અથા હુસેનભાઈ ભાઈજીભાઈ, **કચ્છમાંડવી** જીવરામ હરીશંકર દવે કછસુથરી
પીતાંબરદાસ હરજીવન, પાસેથી વેચાતી મળશે. ચોપડીઓના કમીશન વગેરેના
અંદોખસ્ત કરવો હોય તો **મુંબઈમાં ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ** અને
સુરતમાં સગરામપરે **મી. જગીનદાસ શકીરભાઈ કાસીદાસને**
પોષ્ટપેડ કાગળથી લખી જણાવવું.

૦-૧-૬ ગુજરાતી પે. ચોપડીના અર્થ.	૦-૬-૬ કોહેડા સંગ્રહ.
૦-૨-૦ ગુ. બીજીના અર્થ.	૦-૩-૦ ચિત્રપોથી.
૦-૩-૦ ગુ. ત્રીજીના અર્થ.	૦-૧-૦ આંકની ચોપડી.
૦-૪-૬ ગુ. ચોથીના અર્થ.	૦-૧-૦ કોષ્ટકની ચોપડી.
૦-૫-૦ ગુ. પાંચમીના અર્થ.	૦-૩-૦ પ્રાદ્યમિરના મીનીંગ.
૦-૬-૦ ગુ. છઠીના અર્થ.	૦-૪-૦ અંગ્રેજી પેહેલી ચોપડીના-
૦-૮-૦ ગુ. સાતમીના અર્થ.	મીનિંગ તરજુમા સહિત.
૦-૩-૦ ગુ. આઠમીના અર્થ.	૦-૬-૦ સેકન્ડ બુક પાર્ટ ફર્સ્ટના.
૦-૨-૦ સુરત જીજ્ઞાની ભૂગોળ.	મીનિંગ તરજુમા સહિત.
૦-૧-૬ મુંબઈ ઈલાકાતી ભૂગોળ.	૦-૧૦-૦ સે. બુ. પા. સે. ના મીનિંગ.
૦-૩-૦ હિંદુસ્તાનની ભૂગોળ.	૧૦-૨-૦ થર્ડ બુકના મીનિંગ.
૩-૬-૦ રાજ્યોની વંશાવળી.	૦-૩-૦ ન્યુ. રે. પ્રા. ના મીનીંગ.

